

ZVAIGZNE

1973 FEBRUĀRIS • № 4

Saulkalnē kaļķu ieguves rūpnīca «Sarkanais Oktobris» gadā ražo 150 000 tonnas malto kaļķi lauksaimniecības vajadzībām un 60 000 tonnas kaļķu celtniecībai.

ZANA LEGZDINA foto

CILVEKS ALKST UZVARET

Jūs braucat no Krāslavas. Kad līdz Dagdas robežmei palicis vairs tikai ap kilometru, iepretim, ceļa labajā pusē, savu zilo aci pazīstī pievilcīgs ezers. Tieši šai vietā, arī šosejas labajā pusē, izveidojies Krāslavas rajona ar ordeni Goda Zīme apbalvotā kolhoza «Brīvība» centrs. Tagad jau to pavisam efektīgi iezīmē uzceltā kluba un kantora ēka, daži vairākdzīvokļu nami, rajonā vēl pati pirmā kolhozā ierīkotā mūsdienīgā ēdnīca.

Ja Dadga šodien būtu pilsētas godā (cik dīvaini — reiz, kad šie tituli dalīti, tai pietrūcis viena vienīga trīstūkstošā iedzīvotājam), «Brīvības» ciemata kodolu varētu saukt par tās priekšpilsētu.

Dadga — jauks dabas stūrītis. Ne velti ik vasaru savas atvaļinājuma dienas te aizvada simtiem atpūtnieku, īpaši no Ļeņingradas un Maskavas. Taču mans nolūks šoreiz nav apjūsmot topošo pilsētu, bet gan pastāstīt par kolhozu, kurš šejienes tik pievilcīgajā ainavā, turpretim lauksaimnieciskajai ražošanai nebūt ne izdevīgā vidē, spējis parādīt brīnumu. Piena lopkopībā tas nostāties pašu slavenāko saimniecību līmenī, labus rezultātus guvis gaļas un olu ražošanā; un labības, kā arī citu kultūru ievākumā ir savām 32 tūrumu hektāra ballēm vēl izaicinājumu pat lielam lielajam vairumam dāsnā Zemgales līdzenuma saimniecību.

Skaitļi valodu uzskata par neinteresantu. Taču nule minētais apgalvojums prasa kaut nelielu ilustrāciju. Ik uz simts hektāriem lauksaimniecībā izmantojamās zemes te iznāk ap 900 centneru piena, pāri par 100 centneru gaļas un 0,3 miljoni olu. Vidējais izslaukums no govīm sasniedzis 3942 kilogramus. Labības un kartupeļu hektāra ražas šīs piecades pirmajā gadā bija attiecīgi 34,3 un 205 centneri. Tas ir sava rajona rekords.

Ceru, ka lasītājs man nepiedēvēs tendenciozītāti divu pēdējo ciparu minējumā. Vai gan, lai raksturotu šī kolhoza pašreizējo spēku, objektīvāk būtu bijis operēt ar attiecīgajiem pērnējiem 21,4 un 158 centneru rādītājiem? Tomēr 1971. gada skaitļi ir patiesāki saimniecības ražotspējas apliecinātāji, bet pērnējie — retas dabas stihijas rezultāts. Kaut vai tāds fakts: pērnais grauds bijis par 40 procentiem vieglāks nekā parasti, jo nav paguvis normāli nobriest. Tikai tāpēc vidējā raža labībai, kā varam izrēķināt, kritusies par 37 procentiem.

No tā izriet arī kolhoza zemkopju apņēmība šogad sasniegt un pārspēt nevis pērnā, bet gan aizpērnā gada ražu rādītājus, lai savāktu ne vien tādus pašus produkcijas daudzumus kā piecades pirmajā gadā, bet arī kompensētu pērnā iztrūkumu.

Vai tas ir šūdonis, kas reiz nežēlīgi sakrokojis šejienes zemi, nezīnu. Paraugies no augstākā uzkalna, un tev šķiet, ka šī cietzeme reiz būtu bangojusi kā jūra. Un tad pēkšņi sasting.

gusi. Tāpēc lauciņi ir nelieli, tehnikai grūti tādos strādāt. Dažā labā firmelī patiesi drosminieks vajadzīgs pie traktora vai kombaina stūres: cik tur vajadzīgs, un apvelsies.

Gadu simtus bija ierasts apstrādāt ar zirgiem šos sīkos zemes gabaliņus. Un cik tie deval Kaut kāda genu stafete jau no aizlaikiem bija pārnesusi un ielējusi šejienes zemkopju asinīs apbrīnojamu pieticību, ka ir ļoti labi, ja drūva rudenī dod piekto sesto graudu, kas šodienas valodā nozīmē desmit divpadsmit centneru no hektāra.

Bet tagad, gadskārtējās sociālistiskās saistības uzņemoties, vīri runā par vairāk nekā trīsdesmit centneriem! Gan veci zemes kopšanas meistari, tādi kā Jānis Vilgerts un Eduards Slāvietis, kuri jau ap gadsimta ceturksni te vadījuši traktoros un kombainos, gan arī jaunāki — tādi kā Arnolds Stivrīšs, Arnolds Bite, Pēteris Zeiza. Ticība savas zemes tagadējam spēkam viņiem visiem vienāda, solījums apņēmīgs. Jo visa iepriekšējā attīstība ir bijusi konsekventa un likumsakarīga. Astotajā piecādē, salīdzinot ar iepriekšējo, labības raža vidēji gadā palielinājās no 13 līdz 23,5 centneriem, tas ir, 1,8 reizes, bet kopievkums vairāk nekā divkārojās. No 120 līdz 195 centneriem jeb 1,6 reizes pieauga kartupeļu hektāra raža, no 26 līdz 37 centneriem — daudzgadīgo zāļu siena raža. Viņi vienīgi savā rajonā, un varbūt arī republikā, var atļauties kompensēt savām brūnālām ik kilogramu izslauktā piena ar diviem kilogramiem runkulu vai puscukurbišu. Tā arī ir visbūtiskākā atšķirība kolhoza «Brīvība» govju ēdienkartē.

Beidzot vēl viens rādītājs, kas tik spilgti raksturo «Brīvības» jauzu neatlaidību un ražošanas progresu. Kopu darbu sākuši no neapraktāmas nabadzības kara izdedzinātajā apvidū, jau 1956. gadā viņi kļuva miljonāri. Naudas kursa pārkārtojums atņēma šo godu, bet sešdesmito gadu beigās viņi atkal to atkaroja. Un nu jau drīz būs pusotrkārti miljonāri.

Kolhoza «Brīvība» nu jau divdesmit pirmo gadu vada Aleksandrs Jakovļevs. Par kaujas uzdevumu izpildi 1944. gada beigās izpelnītajam Sarkanā Karoga ordenim 1958. gadā pievienojās pirmais darbā iegūtais apbalvojums — Darba Sarkanā Karoga ordenis. Vēl pēc septiņiem gadiem — Ļeņina ordenis. Un par astotajā piecādē gūtajiem panākumiem — otrs Ļeņina ordenis un Sociālistiskā Darba Varoņa Zelta Zvaigzne. Aleksandram Jakovļevam piešķirts Latvijas PSR Nopelni bagātā lauksaimniecības darbinieka goda nosaukums, viņš ir Latvijas KP CK loceklis un republikas Augstākās Padomes deputāts, republikas Kolhozu padomes loceklis...

Uzskaitīju šeit visu to tāpēc, lai uz brīdi uzkurinātu dažam labam radušos maldīgu priekšstatu par kolhoza «Brīvība» varbūtējām priekšrocībām. Atzīšos, arī es vienbrīd biju tāda ieskata varā — sak, ja jau saimniecības priekšgalā tāda slavenība, tad...

Bet izrādījās, ka no 1700 hektāriem izmantojamās zemes, kas visa būtu meliorējama, šis darbs skaitās padarīts vēl tikai 400 hektāros. Kāpēc saku «skaitās»? Tāpēc, ka apmēram simts hektāru platībā, kur piecadesmito gadu vidū ielika koka drenas, tagad jau atkal pīles peld. Un šais 17 simtos hektāru, uz kuriem, raksturojot saimniecības attīstības līmeni, dala saražoto produkciju, divarpus simta ir tādu, kas pagaidām kolhozam nekā nedod. Tāpat te nav baudības priekšrocības celtniecībā. Lopi mitinās sen uzbūvētās mītnēs. Ļoti daudz izsaka vēl arī tāds fakts, ka kolhoza rīcībā no vieglajām automašīnām ir viens vienīgs vecs gaziks, kuru kaut cik pie dzīvības uztur tikai šoferā lielā rūpība. Bet, tā kā braucēju ir daudz, tas spiedis priekšsēdētāji šais gados nodzīt kolhoza darīšanās jau divus savus personiskos automobiļus un ķerties pie trešā. Tā arī, šķiet, ir vie-

nīgā priekšrocība, ka šo trešo, domājams, viņam ļauts iegādāties ārpus rindas. Tāpat apgādes ziņā šis darba slavas apvītāis kolhozs tomēr ir tikai trešais tēva dēls.

Kolhozs «Brīvība» parasti ir sacensības iniciators savā rajonā. Un parasti — arī uzvarētājs. Arī pagājušā gada nogalē rajona laikrakstā lasījām: «Mēs, ar ordeni Goda Zīme apbalvotā kolhoza «Brīvība» ļaudis, tāpat kā visi padomju cilvēki, ar dziļu gandarījumu uzņemam PSKP CK, PSRS Ministru Padomes un VACP lēmumu «Par pasākumiem, kas veicami, lai izvērstu lopkopības darbinieku Vissavienības sociālistisko sacensību par lopkopības produktu ražošanas un sagādes paplašināšanu 1972.—1973. gada ziemā». Mums ir dots konkrēts uzdevums: grūtajos ziemošanas apstākļos panākt visas lopkopības produkcijas ražošanas tūlāku kāpinājumu...»

Tādiem vārdiem sākās šejienes lopkopju solījums ražot vēl vairāk piena, gaļas, olu un viņu aicinājums visām pārējām rajona saimniecībām iet tādu pašu ceļu. Konkrēti piena ražošanai šā gada pirmajā pusē — salīdzinājumā ar attiecīgo posmu pērn — jāpieaug par apmēram trim procentiem. Pārāk varenī gan tas neskan. Bet, kad ir jau tik augsts līmenis sasniegts, tālākas augšanas iespējas top arvien sarežģītākas. Tagad «Brīvības» zeme no katras savas auglības balles dod centneru barības vienību. Tas ir izcils rādītājs. Zemes kopējiem bez plašākiem melioratīviem pasākumiem, kurus te iepļānots veikt tikai nākamās piecades sākumā, būs grūti kaut cik vairāk izspiest. Tāpat lopbarības bāze ir jau tagad sapsriegta. Un izslaukumi ļoti augsti.

Tomēr savās individuālajās sociālistiskajās saistībās slaucējas K. Golovanova un B. Dudko, kurām pērnais ieguvums no govīm ir attiecīgi 4767 un 4429 kg, apņēmūšās šogad izslaukt vēl vairāk. Gandrīz 4250 kilogramu robežu izslaukumā no govīm pērn sasniedza Dagdasmuižas fermas slaucēji K. Golovanova, J. Ļaha, H. Lavrinoviča, A. Lukša, A. Timofejeva, A. Kundro un Z. Stikute. Viņu solījums — līdz šā gada vidum, kad apkopos sacensības rezultātus par lopu izmītināšanu ziemas periodā, izslaukt caurmērā pa 2310 kg piena no govīm. Segums tādām iecerēm ir ne vien 12 barības vienības, kas šoziem dienā iznāk katrai govij, bet arī vēl rūpīgāks darbs un augstāka ražošanas kultūra, apzinīga darba disciplīna, visu rezervju izmantošana.

Taču pāri visam, domā A. Jakovļevs, priekšā stāv liels darbs ar cilvēkiem. Viņš atcerējās ar Ļeņina ordeni apbalvoto, tagad jau pensijā aizgājušo slaucēju Matildi Pumpu, kura ap divdesmit gadu nostrādājusi fermā, un viņas ikgadējais guvums lielākoties bijis četrarpus līdz pieci tūkstoši kilogramu piena no govīm!

Janīna Bite jau pensijas gados, bet turpina strādāt. Arī viņas aprūpētie lopiņi ir pāri ražošanas gadiem. Un tomēr šī rūpīgā lopkope izslauca no tādām vecām govīm pa 3800 kg gadā. Kāda no tām, par Maļutku sauktā, savā mūžā (divdesmit vienā laktācijā!) devusi 64 tonnas piena.

Kolhoza kantorī redzēju uzlīmētu plakātu, kurā lasāms, ka jau pieminētā slaucēja Bronislava Dudko sava lopkopes darba sešpadsmit gados izslaukusi miljonu un sešpadsmit tūkstošu kilogramu piena!

Vārdu sakot, «Brīvībā» netrūkst cilvēku, no kuriem ņemams paraugs jaunās maiņas audzināšanā, lielai lopkopja amata prasmei, milzīgai izturībai un pašaiizliedzībai.

Lopkopju sociālistisko sacensību ataino operatīvi grafiki. Redzamā vietā kolhoza kantorī un fermās jūs varat iepazīties ar katra panākumiem iepriekšējā ceturksnī un mēnesī. Un pamēģiniet kļūdīties, rēķinātāji!

Kolhoza partijas organizācijas sekretāre zootehniķe Helēna Pitkeviča pastāstīja par kādu kļūdu. Vienai no slaucējām piena izslaukums no govīm sacensības biļetenā bija ierakstīts par dažiem kilogramiem mazāks, tas viņas vārdu šai

VISU ZEMJU PROLETĀRIESI, SAVIENOJĪETIES!

ZVAIGZNE

SABIEDRISKI POLITISKS UN LITERĀRI
MĀKSLINIECISKS ILUSTRĒTS ŽURNĀLS.
IZNĀK 23. GADU, DIVAS REIZES MĒNESĪ.
Nr. 4 [542]. 1973. GADA 20. FEBRUĀRĪ.

sarakstā nobīdījis par pāris vietām uz leju. Atnākusi šī kantorī un bijusi sašutusi.

— Naudu tu esi pareizi saņēmusi. Kāda tur starpība — būt piektajai vai septītajai? — mēģinājuši viņu mierināt.

— Gods man vajadzīgs, nevis nauda! — šī ietepusies.

Pārāk tīši izteiktais secinājums par «goda» vajadzību labu laiku pēc tam gājis no mutes mufē. Bet nedomāju, ka tas jāuztver negatīvi. Katrs cilvēks alkst uzvarēt, un tā ir dabiska vēlēšanās. Iespējams, ka šī slaucēja visu laiku bija tikai viduvēja savu biedreņu divu desmitu pulkā un nekad vēl nebija izvirzījusies tik tuvu priekšgalā. Tāpēc viņu tā aizvainoja kļūdainais nobīdījums.

*

Aizvien dziļāk un dziļāk vēsturē grimst gadi,

kad saimniecību panākumus piedēvējam to vadītājiem. Sak, pie vadības stūres nostājās tāds un tāds cilvēks, un kopš tā laika dzīve strauji sāka kāpt kalnā. Tomēr, kad sāk meklēt «Brīvības» brīnumatslēgu, no vadītāja kulta ir jāpaņem prāvprāvā porcija.

Pašam kolhoza priekšsēdētājam gan nebūt nav tieksme to pasvītrot. Viņam viss iznāk vienkārši: kad zelta bedre kolhozam bijuši līnī, viņi tomēr nelēkuši tajā iekšā abām kājām, bet uz linkopības ienākumu pamata jo nopietni centušies attīstīt lopkopību. Īpašu uzmanību veltījuši šķirnes izkopšanai. Kā gan bez lopkopības vairoto zemes spēku un paņemt visu iespējamo, ko tā var dot? Vārdu sakot, šis kolhozs nekad nav bijis un arī tagad nav kā tas briedis, kurš apjūsuoja savus skaistos ragus un nopēla neglītās, kā viņam šķīta, kājas.

— Pienaiznācība jums rentabilitāte 68 procenti, cūkkopībā — 89. Un iznāk, ka 30 vistas dod tikpat daudz peļņas, cik viena govys, — atgādāja A. Jakovļevam faktu un pavaicāju, vai tas nemudina uz zināmu noslieci.

— Ko jūs! — viņš kategoriski noraidīja tādu loģiku, un, pienesamniecības nefiešos devumus uzskaitot, viņa kreisais tikšķis citu pēc cita sāka žmiegt delnā labās rokas pirkstus: — Par pienu saņemam vājpienu, tas viens; bez vājpiena mums nebūtu ne sivēnu, ne cāju, otrs, un, treskārt, vai zeme bez tik daudzām govīm dotu to, ko šodien?...

Kad visi viņa labās rokas pirksti bija jau dūrē, es saskatīju tajā tādu kā lauksaimniecības uzņēmuma attīstības simbolu.

Jāzeps Teičāns

Saruna ar Rīgas vagonu rūpnīcas partijas organizācijas sekretāru

VJACESLAVU ŠLAMOVU

SACENSĪBA

Par sasniegumiem darbā un PSRS nodibināšanas 50. gadadienai veltīto sociālistisko saistību sekmīgu izpildi Rīgas vagonu rūpnīcai piešķirta PSKP CK, PSRS Augstākās Padomes Prezidija, PSRS Ministru Padomes un VACP jubilejas Goda Zīme. Tagad rūpnīcas kolektīvs uzņēmis jaunas sociālistiskās saistības — devītās piegādes trešajam gadam. Sajā gadā kolektīvam ir veicami vēl atbildīgāki uzdevumi, it īpaši — lai radītu jaunas, uzlabotas tramvaju un elektrovilcienu konstrukcijas.

— Studējot L. Brežņeva referātu un PSRS Augstākās Padomes jubilejas sesijas materiālus, saprotam, ka varēsim izpildīt ražošanas plāna uzdevumus, tikai ceļot katrā strādājošā aktivitāti, ieinteresētību. Ja ikviens strādās ar pilnu atdevi, — sāka mūsu

sarunu Rīgas vagonu rūpnīcas partijas organizācijas sekretārs V. Šlamovs.

— Vēl — mūsu rūpnīcas kolektīvs ar interesi un iedvesmu sagaidīja PSKP CK, PSRS Ministru Padomes, VACP un VLKJS CK lēmumu «Par pasākumiem, kas veicami, lai izvērstu rūpnīcas, celtniecības un transporta darbinieku Vissavienības sociālistisko sacensību par 1973. gada tautas saimniecības plāna izpildi pirms termiņa». Šis lēmums lika mums pārskatīt un analizēt sociālistiskās sacensības formas un metodes. Sastādījām pasākumu plānu šī lēmuma izpildei, precizējām sociālistiskās saistības cehos un nodaļās. Īpašu uzmanību tagad pievēršam tālākai sociālistiskās sacensības pilnveidošanai starp atsevišķiem strādniekiem, brigādēm, iecir-

krašanas un izkrašanas darbu mehanizācijas līmeni. Izstrādāt rūpnīcas automatizētās vadības sistēmas tehnisko projektu utt.

Mūsu rūpnīcā sociālistiskajai sacensībai īpašu uzmanību pievērš partijas organizācija, administrācija un arodbiedrība, taču ne viss vēl ņemts vērā, ne viss līdz galam izdomāts...

— Piemēram?

— Lasot «Pravdā» Kolonas dizellokomotīvu rūpnīcas frēzētāja Nikolaja Maslova vēstuli, jāsecina, ka vairāki tajā minētie trūkumi sociālistiskās sacensības organizēšanā, vēl citas neatrisinātas problēmas sastopamas arī mūsu kolektīvā. Un ne tikai mūsu.

Kaut vai — personīgie radošie plāni un saistības. To izpildīšanā par «atskaites punktu» pieņem līmeni, ko strādnieks sasniedzis

iepriekšējā gadā. Ir cilvēki, kuri strādājuši ar pilnu atdevi un normu pārsnieguši otrīk, bet ir arī tādi, kuri tik tikko izpilda normu, bet viņu rādītāji tāpat tiek pieņemti par 100 procentiem. Kam tad nu vieglāk? Iznāk, ka pirmrindnieks ir neizdevīgākā stāvoklī!

Esam daudz strīdējušies par šo jautājumu, pašreiz darām visu, lai šādu stāvokli likvidētu.

Vēl gribas atzīmēt tādu svarīgu faktoru kā normālus darba apstākļus tiem, kas sacenšas. Sacensības efektivitāte pazeminās nenokārtotu darba organizācijas jautājumu dēļ, kad strādnieks spiests stāvēt dikā tādēļ, ka trūkst detaļu, sagatavju vai instrumentu.

Nav noslēpums, ka reizēm veselī iecirkņi nestrādā tāpēc, ka nav laikus atsūtīti izstrādājumi un iekārtas no rūpnīcām — piegādātājam. Tas izsīt no ritma, rada vēlāk sturmēšanu.

Disciplīnas paaugstināšana šais kooperētajās piegādēs starp rūpnīcām ļautu pievērst vairāk uzmanības arī iekšējām ražošanas organizācijas problēmām.

— Kā sociālistiskajā sacensībā iesaistās inženiertehniskie darbinieki?

— Mūsu rūpnīcā izvēsta sacensība ar devīzi «Personīgo radošo plānu katram inženiertehniskajam darbiniekam». Tā ir viena no galvenajām sociālistiskās sacensības formām. Sacensībā jau iesaistījušies 750 cilvēki, kuri iesnieguši 400 individuālas un grupu saistības. Tās cels darba ražīgumu, un to ekonomiskais efekts sastādīs 230 000 rubļu.

So sociālistiskās sacensības formu mēģināsim vēl pilnveidot. Tāpat cinīsimies par produkcijas kvalitātes uzlabošanu. Jau pašiem pirmajiem šogad ražotajiem dizellokiem DR-1A būs Kvalitātes zīme.

Rūpnīcas partijas komiteja raugās, lai noliktavās negulētu iesaldēts kapitāls. Sobrīd tādu virsnormatīva rezervju ir jūtami mazāk. Mums, protams, ir skaidrs, ka ražošanas rezerves slēpjas ne tikai materiālu un enerģijas ekonomijā, bet arī darba disciplīnas nostiprināšanā. Un mēs pieliksim visas pūles, lai izpildītu un pārsniegtu arī jaunā gada plānu.

Sarunu pierakstīja

Nora Kalna

Sā gada 22. februārī aprit 100 gadi, kopš Valmieras tuvumā, Kauguru Mičkēnā, šūpulis kārts pašam ievērojamākajam latviešu valodniekam — akadēmiķim profesoram doktoram Jānim Endzelīnam.

Zinātnieka darbam J. Endzelīns gatavojies Tērbatas (Tartu) universitātē, vispirms no 1893. gada līdz 1897. gadam studējot klasisko filoloģiju¹ un pēc šo studiju beigšanas — slāvu filoloģiju, galveno vērību pievēršot slāvu valodām. Pēc studijām viņš atstāts universitātē gatavoties profesūrai un kopš 1903. gada tur strādājis par privātdocentu, 1905. gadā iegūstot maģistra grādu salīdzināmajā valodniecībā. No 1908. gada līdz 1920. gadam jaunais valodnieks strādājis Harkovas universitātē, 1912. gadā iegūstot doktora grādu un kļuvis par pilntiesīgu profesoru. 1920. gadā J. Endzelīns atgriezies Rīgā, kur viņam lieli nopelni Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes organizēšanā un ilgus gadus filologu audzināšanā. Kopš 1946. gada līdz mūža galam, 1961. gada 1. jūlijam, viņš strādāja LPSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūtā, vadot valodniecības darbu un pētījot vietvārdus.

J. Endzelīns ir ievērojamākais baltu² valodu pētnieks, kaut gan viņa studiju laikā Tērbatas universitātē nebija baltu valodu speciālistu, no ku-

AKADĒMIĶIM JĀNIM ENDZELĪNAM

riem varētu mācīties. Tāpēc visi fakti ne tikai par latviešu valodu, bet arī par citām baltu valodām bija jāsavāc pašam un arī atziņas par katru šo valodu parādību bija jārada pašam. Palīdzēja, protams, pamatīgi iegūtās zināšanas klasiskajās un slāvu valodās, dzirdīgās ausis, saklausot³ dažādās latviešu valodas parādības, un lielā uzņēmība, neatlaidība un disciplinētība, savācot un izvērtējot baltu valodu faktus salīdzinājumā ar citām valodām un kritiski pārvērtējot visu to, ko bija sacījuši savos publicējumos citi baltu valodu pētnieki — sveštaulieši. J. Endzelīns ir arī lielākais latviešu valodas zinātnieks; līdz mūža galam viņš savu dzimto valodu ir nemīfīgi pētījis un kopis.

Savā ilgajā un spraigajā darba mūžā J. Endzelīns ir paveicis milzum daudz. Jau studiju laikā (1897. g.) viņš publicējis savu pirmo pētījumu par latviešu valodu, t. i., rakstu par divskaņu un garo patskaņu izrunu. Ar šo rakstu, kas publicēts latviešu valodā, iesākas topošā izcilā valodnieka garā dažādās valodās un dažādās vietās publicēto

darbu rinda, kas turpinās līdz 1961. gadam. Ir pavisam īsi rakstiņi, piem., par dažādiem latviešu u. c. valodu jautājumiem (līdz 1958. g.), kas publicēti ar virsrakstu **Sīkumi**, un ir milzīgas grāmatas, piem., «Latviešu valodas gramatika» (vācu valodā 1922. g., latviešu valodā 1951. g.). Kaut gan J. Endzelīns rakstījis ļoti koncentrēti, visi viņa publicējumi aptver daudzus tūkstošus lappušu. Gandrīz katru gadu ir parādījušies J. Endzelīna pētījumi kā par latviešu un citām baltu valodām, tā arī par slāvu valodām, bieži salīdzinājumā ar citām valodām. Lielajiem darbiem aizvien priekšgājēji bijuši atsevišķu valodas parādību iztirzājami raksti.

Sistemātiski un dziļi latviešu valodas pētījumi parādīti kopā ar K. Mīlenbahu sarakstītajā⁴ «Latviešu gramatikā» (1907. g.), kas izdota 5 reizes un vairākus gadu desmitus noderejusi par latviešu valodas izziņas avotu. Skolu vajadzībām par nepieciešamu mācību līdzekli kalpoja «Latviešu valodas mācība» (1907. g.) — 13 izdevumos. Zinātniska, turklāt ar ļoti bagātiem izlokšņu datiem, ir «Latviešu valodas gramatika» (1951. g.), kuras 1. redakcija iznāca 1922. gadā vācu valodā.

Ļoti lieli ir J. Endzelīna nopelni latviešu valodas vārdu krājuma vākšanā un pētīšanā. Mēs dibināti

varam lepoties ar K. Mīlenbaha «Latviešu valodas vārdnīcu» 4 biezos sējumos, ko rediģējis un turpinājis J. Endzelīns. Kopā ar E. Hauzenbergu J. Endzelīns uzrakstījis šīs vārdnīcas papildinājumus 2 sējumos.

Agri blakus citiem darbiem J. Endzelīns pievērsies vietu nosaukumu pētīšanai, to cilmes un nozīmes skaidrošanai (piem., **Gauja, Amata, Cēsis, Jelgava** u. c.). 1922. gadā iznākusi viņa Vidzemes vietu nosaukumu grāmata — «Latvijas vietu vārdu I daļa, 1925. g. — II daļa — Kurzemes, Zemgales un Latgales vietu vārdi. Zinātņu akadēmijā strādājot, J. Endzelīns rakstīja savu lielāko vietvārdu darbu divās daļās — «Latvijas PSR vietvārdi», kur vietu nosaukumi kārtoti līdzu alfabētā, radnieciskos apvienojot.

J. Endzelīns nav bijis tikai precīzs valodas fakts vācējs, aprakstītājs un skaidrotājs, bet viņam interesējušas arī citas problēmas. Viņš rakstījis par latviešu nācijas cilmes jeb etnoģenēzes jautājumiem. Visbūtiskākie šai nozarē ir viņa raksti par kuršiem. Daļa valodnieku tos uzskatīja, tāpat kā lībiešus, par piederīgiem pie rietumsomu cilmiem, bet J. Endzelīns pierādīja, ka kurši arī ir latviešu senču — baltu — cilts, starp kuriem Kurzemes ziemeļdaļā dzīvojuši arī lībieši.

Svarīgā un mūsdienās vēl aktuāla ir valodu sakaru problēma, kam J. Endzelīns pievērsies vairāk-

¹ T. i., seno grieķu un romiešu valodas, literatūru, mākslu, filozofiju u. tml.

² T. i., latviešu, lietuvju un senprūšu valodas.

³ Kopš 1900. gada J. Endzelīns atvaļinājumu laikā un pāris Harkovas universitātes komandējumos rūpīgi vācis latviešu valodas faktus dažādās izloksnēs, gan viens, gan kopā ar K. Mīlenbahu pārstaigājot dzimto zemi.

⁴ J. Endzelīns sarakstījis skaņu un formu mācību, K. Mīlenbaha — sintaksi.

kārt jau kopš 1899. gada, rakstot par aizguvumiem no slāvu valodām (grāmata, robeža, rublis, sods u. c.) un slāvu aizguvumiem no baltu valodām (sloka, zvirgzdi u. c.). Šai problēmai veltīta arī viņa doktora disertācija «Slaviski baltiskās etides» krievu valodā (1911. g.). Par slāvu un baltu senākajiem sakariem J. Endzelīns nācis pie atziņas, ka indoeiropiešu valodu sākuma posmā baltu un slāvu valodu runātāji atradušies vienā dialektu grupā un pēc atdalīšanās no tās vēl ilgi dzīvojuši tuvos kaimiņos. J. Endzelīnam ir arī daži raksti par latviešu un somu valodu sakariem.

Ar saviem darbiem viņš ir kļuvis pazīstams tālu aiz Latvijas robežām un, piemēram, 1929. gadā ievēlēts par PSRS Zinātņu akadēmijas korespondētājlocekli. Viņš ir bijis arī daudzu ārzemju akadēmiju un zinātņu biedrību korespondētājs vai goda biedrs un kopš 1946. gada Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas akademiķis. Viņš saņēmis daudzas valdības apbalvojumus, pat Ļeņina prēmiju.

Pieminamas arī J. Endzelīna lekcijas universitātēs dažādos valodniecības priekšmetos. Visi viņa klausītāji zina, cik tās augstvērtīgas. Būtu pēdējais laiks mēģināt savākt lekciju pierakstus un tos apkopot. Harkovā ir, piemēram, izdots tipolitogrāfiski J. Endzelīna lasīts kurss «Ievads valodniecībā», ko pats profesors gan laikam nav redzējis, bet ko pierakstījis, kā vedas domāt, vēlākais ievērojams Ukrainas valodnieks L. Bulahovskis — J. Endzelīna skolnieks.

Bez pētniecības darba baltu un salīdzināmajā

valodniecībā J. Endzelīns daudz darījis latviešu valodas kopšanā. Viņš cīnījies par jaunās ortogrāfijas ieviešanu. Ar «Latviešu valodas mācību» mācījies skolēniem saprast latviešu valodas likumus, pareizi runāt un rakstīt. «Dažādas valodas klūdas» un kopā ar profesoru P. Šmitu izdotais «Izrunas un rakstības vadonis» daudz izdevumos gadu desmitus noderēja visiem, kas vēlējās kopt savu valodu. Lai precīzāk varētu pasacīt sabiedrībai nepieciešamo, J. Endzelīns devis virkni jaunvārdu, no kuriem ieviesušies, piem., *izcils, letekme, letve, attieksme, atbilst, laimests, trieciennieks, klāfiene, neklāfiene, izstrādes diena* u. c.

Klasiskās filoloģijas novadā J. Endzelīns uzrakstījis latīņu valodā universitātes kursa un kandidāta darbus par sengrieķu literatūras valodas jautājumiem un pārtulkojis latviešu valodā vairākus grieķu un latīņu dzejas un prozas gabalus, piem., Safojas, Solona, Horācija, Tacīta darbus.

Mūsu lielais valodnieks bija ne tikai kabineta zinātnieks, viņš darbojās arī sabiedriskā laukā, galvenokārt, lai vāktu valodas materiālus. Bija aktīvs Filologu biedrības biedrs, vadīja valodniecības sēdes.

Milzīgo darbu J. Endzelīnam palīdzēja paveikt apbrīnojamās darba spējas, stingrās prasības pret sevi un citiem, precizitāte, noteikta disciplīna, ģeniālā atmiņa. Lekcijās viņam bija līdzīgai mazas zīmītes — apskatāmo fakti secības rādītājas.

Svešam lielais profesors un zinātnieks likās ļoti nopietns, pat bargs, bet, iepazīstoties ar viņu tu-

vāk, atklājās viņa dziļā sirsnība un gatavība palīdzēt katram, kam bija kāda vajadzība — vai nu studentam eksāmens ārpus termiņa, vai institūta darbiniekam konsultācija, vai vēl kādam citam sarunātajā laikā (tikai precīzī!) — ikkatrs varēja ierasties pie viņa mājās. Tur, Rīgā, tas tapa arī pacienāts ar konfektēm, Koknesē ar augļiem un citiem lauku gardumiem.

Izcilajam valodniekam lielu prieku sagādāja māksla. Viņš ļoti cīnījās dziedones Zāru Doluhanovu un Veru Davidoni. Ja ierados pie viņa darba lietās laikā, kad bija paredzēts šo dziedoņu radio raidījums, tiku lūgta kopā noklausīties dziedājumu.

Saviem skolēniem un institūta darba biedriem J. Endzelīns ieteica steigties lēnām, nerunāt un nerakstīt nekā lieka, taupīt laiku un papīru. Viņš atgādināja, ka vēl daudz darāma latviešu valodniecībā. Bez pilnīgas vietvārdu un izlokšņu fakti savākšanas, kas ļoti steidzama, ir sevišķi nepieciešama pilnīga latviešu rakstu valodas vārdnīca, ko svešvārdā dēvē par tezauru, kur ietverti vārdi vēsturiskā secībā, sākot ar pašiem pirmajiem rakstu valodas pieminekļiem. Ar šādu vārdnīcu varētu konstatēt, kad katrs vārds pirmoreiz lietots un kas to lietojis.

Apbrīnā un dziļā pateicībā varam raudzīties uz izcilā valodnieka J. Endzelīna veikumu.

V. Dambe,

ZA A. Upīša Valodas un literatūras institūta vec. zinātniskā līdzstrādniece

VITAUTS ĻŪDĒNS

* * *

*Kāpj sniega gaisma debešos,
Par atkusni dzied zvirbuļi,
Un dūmi ieiet dienā brīnīdamies.*

*Kļūst brūni pauguri,
Kļūst zili elksnāji,*

*Un baltais ziemas putns
Pirms aizlidošanas vēl brīdi atpūšas
Uz lielās, smagās, slapjās, melnās laivas.*

Zvejnieku atgriešanās

*Naktīs, kad jūra ar platu plecu
Pret krasta akmeņiem stājas,
No sēkļiem, no dzelmēm, melnām un baigām,
Bojā gājušie zvejnieki atgriežas mājās.*

*Pēc laivas nāk laiva un uzskrien smiltīs,
Pēc vīra kāpj vīrs un uzvelk tās krastā,
No straumju pavadieniem austas zēģeles, —
Aizsaules zēģeles katrā mastā.*

*Uz tāliem krastiem — mūsu krastiem —
Laivas vētrā dzinušas dziļu vagu,
Nodarvotas ar ēnu darvu,
Sāpju naglām sanaglotas.*

*Tikli no tāda klusuma austi,
Kas par katru vētru kliez skaļāk —
Parasts liktenis, neuzveikts liktenis
Raugās caur viņu acīm zaļām.*

*Aizsaules vēji vīrus atpūtuši,
Aizsaules vēji jūrā ārdās,
Tie nav viņi, kas šonakt mums jāsatiek,
Tie — jūrā ierakstīti vārdi.*

Mīlestība

*Mīlestībai uguns spārni —
Vētru audzē,
Mīlestībai balti spārni —
Visu saudzē.*

*Mīlestībai ledus kājas —
Stingst uz vietas,
Mīlestībai karstas kājas —
Aizbrien lietū.*

*Mīlestībai zemi griesti —
Pusnakts debess tā,
Mīlestībai augsti griesti —
Divu elpu augstumā.*

Trīs jumti

*Mūžs, kamēr jaunus pakavus
kalsi tu kvēpušā laika smēdē, trīs
jumtus pār mani vienmēr
veselus turi: sveķu piedziedātu
prieku dvēseļu jumtu pār manu
galdu un gultu manu,
saules jumtu pār
manas tautas mājām,
mīlestības jumtu pāri manai
pasaulei.*

*Vārds ar lūstošu mastu rakstīts,
Cits — ar aizskalotu airi,
Vārds ierakstīts ar pēdējo elpu
Un ne ar ko citu vairāk.*

*Tā ir nāksana nebeidzama,
Dvēseles ūdenszābakiem kājās —
No sēkļiem, no dzelmēm, melnām un baigām,
Bojā gājušie zvejnieki atgriežas mājās.*

*Tā viņu nakts, ej preti saņemt,
Nekļūsti skumjš, raudulīgs, idzīgs,
Nāk vīri ar mūža lielāko lomu —
Visu jūru sev līdzī.*

*Liec savam liktenim tikties ar viņējo,
Un, ja pašam brīdis ir grūts,
Pirms nav sīsi melnā sekunde,
Pirms neesi saticis melno klinti,
Par melnām stundām,
Par putekļiem melniem
Tev stiprākam būt.*

*Viņus tik redzēsi bangu nakti
Vētrā nākam un vētrā ejam,
Atbraukuši no mūža ilgākās zvejas,
Brauc tie uz mūža ilgāko zveju.*

Josefs Milbergers STĀSTS Mašīnāja Resēls

Rostokā pulkvedī pārsteldza kara beigas. Sakāvi viņš joprojām nebūtu uzskatījis par iespējamu, ja nebūtu spiests tai noticēt. No trim pusēm pilsētu bija ielenkuši krievi.

Franciju, Itāliju, Krieviju, Balkānus — ko gan visu pulkvedis nebija izmācījis! Tādēļ viņam bija grūti saprast, ka viņš tagad vairs nav pulkvedis un ka no milzu teritorijas, kur bija svinētas neskaitāmas uzvaras, pāri palikusi vienīgi nožēlojama kazarma, kurā viņu vēl pēdējā mirklī varēja sašaut skrandās vai sapņēt gūstā. Viņam bija jāizlemj, ko darīt. Pirmā un vienīgā doma bija: tikai nenokļūt gūstā! Bikšu kabatas viņš piebāza pilnas ar vērmahta pulksteņiem, mēteja kabatas — ar munīciju, kaklā uzkāra mašīnpistoli un izgāja ārā. Viņš izkūlās cauri fronteļ. Tad mašīnpistole un munīcija ielidoja krūmos, pulksteņi gan palika bikšu kabatās, bet viņam palika arī pulkveža uniforma. Kādreiz viņš ar to ļoti lepojās, jo, būdams ierindnieks, dabūja paaugstinājumu kā divpadsmitais no visa sastāva; tagad viņam vajadzēja no tās pēc iespējas drīzāk tikt vaļā.

Netālu no Buhholcas viņš pie kāda zemnieka gribēja iemalnīt pret savu uniformu civilapģērbu. Zemnieks neizrādīja pret pulkvedi ne mazāko bijību, paraustīja plecus un noteica: «Drēbes ir cenā. Un šitādu uniformu es pat uz lauka nevilktu mugurā.» Pulkvedis uzlika galdā vienu pulksteni. Zemnieks to aplūkoja un sacīja: «Zagta manta. Taču svārkiem pietiks.» Tad pulkvedis lika galdā otru pulksteni un par to saņēma bikses.

Zemnieks pasteidzās uniformu aizvēkt projām no acīm. Tātad tagad uniformas vairs necienī. Labi, labi. Tas nav uz visiem laikiem. Pašreiz galvenais ir aizkļūt līdz mājām. Tās ir tālu — mazā pilsētiņā, dienvidos. Un te ir paši ziemeļi!

Pulkvedis gribēja pie zemnieka pārnakšņot, bet zemnieks neatlāva — tas esot bīstami.

Kad sāka tumst, pulkvedis atgāja uz kapsētu. Paskatījies apkārt, viņš plegāja pie svaigas kapa kopīgas, noņēma no tās vēl nenovirtušu vaiņagu un devās ar to uz mežu. Tur viņš nolikās gulēt. Nakts bija auksta, un pulkvedim bija jāsedzas ar kapu vaiņagu no prieku skujām.

Labi gan, ka viņam bija vaiņags. Nākamās dienas vidū viņš satika pirmos angļus. Vīram, kas ar vaiņagu plecā devās uz bērēm kaimiņu ciemā, viņi nepievērsa uzmanību.

Tā pagāja vairākas dienas. Pulkvedis visu laiku bija ceļā uz bērēm, un visu laiku viņš nesa kapu vaiņagu. Tas sāka jukt ārā, un viņš paņēma no kāda kapa citu vaiņagu, kas bija vieglāks, tikai no papīra puķēm. Taču šis vaiņags sabojājās jau nākamajā dienā, jo bija lietus, un pulkvedim atkal vajadzēja gādāt jaunu.

Arī pulkvedis sāka bojāties. Garie ceļi gabali, naktsguļa zem klājam debesīm, mazumiņš ēdamā, ko viņš dabūja par vērmahta pulksteņiem... Kādam zemniekam viņš bija spiests piedāvāto pulksteni atdot par velti, citādi zemnieks par bijušo karavīru pazīnotu angļiem. Taču kapu vaiņagu netrūka. Svaigas kapa kopīgas visur bija papildnam.

Kad pulkvedis reiz ieradās kādā kapsētā, lai veco vaiņagu apmainītu pret jaunu, tur pašlaik kādu glabāja. Pulkvedis nevarēja pagriezties un aiziet, viņš nolika savu vaiņagu uz kapa un palika līdz apglabāšanas beigām. Pēc tam viņu ielūdza bērū mielastā. Tur viņš pirmo reizi kārtīgi paēda.

Citreiz viņu uz ceļa apdzina automašīna ar amerikāņiem. Soferis apturēja mašīnu un uzrunāja pulkvedi: «Hallo! Vai tad tu vēl neesi aizgājis?» — «Kur tad?» pulkvedis jautāja. — «Tur, uz kurieni tu nes vaiņagu.» — «Kā tā?» — «Es tevi redzēju jau pirms četrām dienām.» — «Mani? Nu jā, vilcieni taču joprojām neiet.» — «Ir nu gan sērīgi, ka tev atkal jāiet uz jaunām bērēm.» — «Kā tā?» — «Pirms četrām dienām tev taču bija cits vaiņags.» — «Es drīz būšu galā. Ciems jau ir redzams.» — «Well. Dod man vienu no saviem pulksteņiem.» — «Pulksteņiem?» pulkvedis jautāja kā rekrūtis, kurš izliekas par muļķi. — «Jā, par kuriem tu sev iemalnī pārtiku.» Te

nu pulkvedim vajadzēja no viena pulksteņa šķirties. Viņš domāja: šitie mūs uzvarējuši un grib mums nest kultūru, bet pašiem nav pat kārtīgu pulksteņu. Jo viņš bija ievērojis, ka amerikāņi uz pulksteņiem ir kāri kā velns uz grēcinieku dvēselēm. Amerikāņi priecājās par pulksteni kā bērns, tūlīt aplika to ap roku un teica: «Okey!», tad uzaiņāja pulkvedi kāpt mašīnā un braukt kopā ar viņiem.

Viņi brauca ilgi; tad pulkvedis drīkstēja atkal ņemt savu vaiņagu, kāpt ārā un tālāk pārvietoties pats savām kājām. Sēdēdams mašīnā, viņš žigli vien bija ticis krietnu gabaliņu tuvāk dienvidiem. Tas bija labi, jo pēc mēteja kabatām tukšas kļuva arī bikšu kabatas. Tikšanās ar amerikāņiem bija noritējusi vēl tīri veiksmīgi. Humors tomēr ir ko vērts, pulkvedis domāja. Bet pašam vairs nebija neviena pulksteņa.

Viņš joprojām gāja tālāk, allaž ar vaiņagu — pārmaiņus gan uz labā, gan kreisā pleca, gāja no kapsētas uz kapsētu. Vaiņags kļuva arvien smagāks, vēders — vieglāks, kājas — gurdākas, vispār, jo tuvāk pulkvedis nāca mājām, jo viņa nelaimes auga augumā. No Baltijas jūras līdz Alpu pakājei viņš vaiņagu bija iznesis cauri visai Vācijai un domājis tikai par kapsētām un svaigiem kapiem, it kā Vācijā būtu palikušas vienīgi kapsētas un svaigi kapli. Un viņš vairs nebija pulkvedis, kurš maskējas ar vaiņagu, nebija pat portupejas nēsātājs, tīrā nulle viņš bija — kapu vaiņaga nesējs. Vaiņags ar viņu bija kā saudzis, bez tā viņš sevi vairs nepavisam nespēja iedomāties, un tieši tagad nedrīkstēja to ņemt un aiznest, jo atradās apkārtne, kur viņu jau varēja pazīt. Tā nu viņš nesa uz mājām apnicīgo krāmu, kas viņam tomēr bija saglabājis brīvību.

Viņa sieva nobālēja pārlieku, kad ieraudzīja savu vīru, turklāt ar kapu vaiņagu.

«Veselu gadu!...» viņa stostījās.

Jā, viņi nebija redzējušies veselu gadu. Bet tas šķita kā pieci gadi. Tik veca pulkvedim likās sieva. Viņa vienmēr bija palikusi feldfēbeliene un nebija kļuvusi par vīrsnieka madamu. Toreiz gan tam nebija sevišķas nozīmes. Bet tagad viņa vairs nebija pat feldfēbeļa sieva, jo viņas vīrs pieprata vienīgi karavīra amatu. Un tam tagad nebija nekādas vērtības.

«Vai tu vispirms negribētu ko ieest?»

«Ko nozīmē vispirms?» pulkvedis nīgri noprasīja. «Skaidrs, ka esmu izbadējies. Pēc tāda ceļa...»

«Es saprotu. Vaiņagu aiznest uz kapsētu mēs varēsim arī pēc tam. Cik labi, ka tu jau zini un man tev tas nav jāpavēsta.» Viņa aizsedza seju ar kalsnajām plaukstām un sāka raudāt. «Bet tā nav mana vaina. Tik tiešām nav. Es biju aizgājuši lūkot pārtiku. Horsts pagalmā rotājās, kad viņi metās plaujošā lidojumā. Tas notika trešajā maijā, īsti pirms viņa piektās dzimšanas dienas. Viņš bija uz vietas pagalam.»

«Cūkas!» pulkvedis kļiedza kā feldfēbelis kazarmu pagalmā. «Tieši pirms beigām! Cik zemiski! Saut uz civilistiem! Uz bērniem! Gangsteri!»

Viņš piecēlās un paņēma vaiņagu.

«Vai tad tu neko neieeēdīsi, pirms...»

«Man vairs negribas ēst.»

Viņi aizgāja uz kapsētu, un pulkvedis, kas ar vaiņagu plecā bija šķersojis visu Vāciju no Baltijas jūras līdz Alpiem, tagad, atnācis mājās, nolika vaiņagu uz sava bērna kapa. Kādu brīdi viņš stāvēja, sašūcis un apvazāts kā vaiņags, ko viņš bija nesis vairākas dienas, tad sarāvās un mēģināja kareiviski stalti izslieties, bet no tā nekas neiznāca.

Sieva bija noliekusies pār kapu, un viņas pirksti mēģināja, cik nu iespējams, izgludināt saburzītās un saspīestās papīra puķes, no kurām bija novits vaiņags. Viņa nolika vaiņagu šķērsām pār kopīgu, tad atkal pastūma malā. No šaurās kapa kopīgas kā zilās bērna acis pretim vērās vijolītes. Tās nedrīkstēja aizsegt ar kapu vaiņagu no saņurcītām papīra puķēm, jo vijolītes gribēja redzēt sauli.

No vācu valodas tulkojis
GUNTIS VITOLIŅS

RŪDOLFA EZERA NOSLĒPUMS

Pagājušajā gadā no Amerikas Savienotajām Valstīm uz Keniju devās arheologu ekspedīcija, kuras priekšgalā bija Ričards Likijs un doktors Glinns Aizeks no Kalifornijas universitātes Berklijā.

Tie bija rūditi pētnieki, varētu pat teikt, — aizvēsturiskā cilvēka galvaskausu mednieku aristokrātijas pēcnieki. Ne jau velti Ričarda Likija tēvu — ne laiķi Lūisu Likiju pusnopietni, pusjokojoši titulēja par «goda neandertālieti».

Mūsu tāltālo senču galvaskausu mednieki ne gluži nejausi izvēlējās tieši Keniju.

Homo sapiens — saprātīgā cilvēka ciltskoka ģeoloģiskā struktūra vislielākā mērā reproducēta uz Āfrikas līdzenumu ģeoloģiskās sistēmas izpētes pamata, jo šos līdzenumus šķērso aļas un izrobo ap divdesmit transversāli izstiepti ezeri.

Līdzenumi, kas veidojušies Āfrikas kontinenta zemes garozas plaisāšanas periodā, stiepjas no kontinenta dienvidu daļas līdz Sarkanajai jūrai, kura būtībā jau pati par sevi ir gigantiska aiza.

Saskaņā ar arheologu pētījumiem, kas noteikuši laiku, kad gar šīm plaisām atdzisusi lava, vulkāniskā aktivitāte un kontinenta garozas sašķelšanās ir notikusi pirms trim četriem miljoniem gadu. Āfrikas līdzenumu atzotās izcelšanās specifiskais raksturs palīdzējis saglabāt, bet pēc tam arī atklāt mūsu planētas torēzējā perioda iedzīvotājus. (Sobrid ir atklātas piecas dzīvo organismu evolūcijas pakāpes.) Vulkaniskie izvirdumi ir apbedījuši organiskās dzīves lieciniekus, sapresējuši viņus gigantiska bliezuma slāni un atstājuši mums neatšifrējamas grāmatas veidā, kurā ierakstīta visu dzīvo formu attīstības vēsture šajā pasaules daļā.

Tādi bija iemesli, kas rosināja Ričardu Likiju doties uz Rūdofa ezera krastu Kenijā.

Izrakumu rezultātā zinātnieki atklāja vairāk nekā divdesmit fosiliju paliekas, kas varēja piederēt cilvēkveida vai cilvēkam līdzīgām būtnēm, kā arī gigantisku hipopotamu kaulus un dažus akmens darba rīkus.

Visi šie atradumi bija iespiesti tuva slāņos — pārkmeņojušos vulkāniskajos pelnos, kuru vecumu aprēķina ap 2,6 miljoniem gadu.

Saskaņā ar Likija hipotēzi, kā redzams, atraduma vietā — likumainā ūdens ceļā — bijusi hipopotamu apmetne, bet kaut kur turpat tuvumā — hominīdu apmešanās vieta. Seit atrasto darba rīku vidū ir arī ierīce akmeņu došanai un citi instrumenti, kas izveidoti no krama iežiem. Pagaidām šie ir paši vecākie darba rīki, kas atrasti uz mūsu planētas.

Savu atklājumu Likijs salīdzina ar «aizvēsturisko Pompeju», kas gājusi bojā zem vulkāniskās lavas, bet vulkāniskās darbības dēļ arī atdzimusi no jauna.

Tomēr īsta pēle starp Ričarda Likija atradumiem ir cilvēkveida būtnes galvaskausi, kas gan vēl nav izgājis zinātnes «uguns-kristības». R. Likijs jau ir ziņojis Nacionālajai ģeogrāfijas biedrībai par šī galvaskausa pirmo pētījumu rezultātiem. Viņa referāts izraisīja skaļu sensāciju zinātnieku aprindās.

Līdz pat pēdējam laikam mūsdienās par vissenākajām cilvēka attīstības pakāpēm uzskatīja australopitēkus, kuriem bija samērā stāva gaita un kuri dzīvojuši pirms 2,5 līdz 3 miljoniem gadu, un Homo erectus, kuri dzīvojuši «relatīvi neseni» — pirms miljona gadiem.

Bet, ja Ričarda Likija hipotēze ir pareiza, tad iepriekš minētie cilvēku priekšteči kā viens, tā otrs ir jānogāz no mūsu pirm-senču troņa. Jo izrādās, ka galvaskausi, kas atrasti Rūdofa ezera krastos, būdams tanī pašā vecumā kā australopitēks un daudzkārt vecāks par Homo erectus, ievērojami pārsniedz tos abus distancionālā tuvinājumā pašreizējam cilvēkam — Homo sapiens.

Kā apgalvo Likijs, salīdzinot šī galvaskausa analīzi parādīja, ka tā īpašnieka smadzeņu tilpums ir 800 kubikcentimetru. Tas, protams, ir daudz mazāks par Homo sapiens (apmēram 1500 kubikcentimetru) smadzeņu apjomu, bet ievērojami lielāks par australopitēka smadzeņu tilpumu (500 kubikcentimetru). Likija atrastais galvaskausi arī pēc savas formas vairāk līdzinās cilvēka galvaskausam nekā agrāk atrasto tā priekšgājēju galvaskausiem.

Tā Homo erectus sencim, kaut arī tas ir par pusotra miljona gadiem «jaunāks», ir vairāk attīstīti uzači valnīši un smagāks žoklis. Bet šis pazīmes ir raksturīgas alu cilvēkam, kas dzīvoja tagadējās Eiropas teritorijā.

Rūdofa ezera krastos iegūta galvaskausa īpašnieka «progresīvo» raksturu apstiprina arī citi atradumi.

Rezumējot savus pētījumus, Ričards Likijs paziņoja Nacionālajai ģeogrāfijas biedrībai: «Tagad mums ir precīzi pierādījumi, ka Austrumāfrikā pirms 2,5 miljoniem gadu vienā laikā ar australopitēku patiešām eksistējis taisni staigājošs divkājains Homo ģints forma».

Ne visi speciālisti ir vienprātīgi ar šo Ričarda Likija rezumējumu. Daudzus mulsina paša šī galvaskausa ticamība. Jo īstenībā tas atrasts ne jau veselā veidā, bet fragmentārā stāvoklī, un pēc tam to restaurēja doktore Mivija Likija — ekspedīcijas vadītāja dzīves biedre.

Tomēr atradums un uz tā bazētā R. Likija hipotēze dod iespēju racionāli izskaidrot paradoksus, kas jau sen mulsina zinātniekus — «pēkšņo» mūsdienu cilvēka, tā dēvētā kromaņonieša izcelšanos.

Tiek uzskatīts, ka tas ir noticis apmēram pirms 40 000 ga-

diem. Bet kromaņonieša ārējais izskats pārāk krasi atšķiras no neandertālieša, kuru uzskata par tā priekšteci. Likija hipotēze vismaz abstrakti visu noliek savā vietā.

Kā redzams, ir bijuši divi cilvēkveidīgi būtni zari: viens — no australopitēka — ir attīstījies tālāk līdz neandertālietim un nav izdzīvojis, otrs — progresīvāks, ir attīstījies no Rūdofa ezera krastos atrastā pirmcivēka līdz kromaņonietim un kļuvis par «radības kroni».

Komentējams Ričarda Likija hipotēzi, Harvardas universitātes antropoloģijas profesors Viljams Haeulss paziņojis: «Mūsu zināšanas par cilvēka izcelsmi vēl ir ļoti, ļoti fragmentāras. Šis zinātnes lauks vēl čum un mudz no baltiem plankumiem. Bet ar laiku šie baltie laukumi noteikti tiks aizpildīti. Mums taču priekšā ir daudzi, daudzi zinātniskās pētniecības gadu simteņi.»

M. Sturuā

Lūdzām PSRS Zinātņu akadēmijas N. Mikluho-Maklaja Etnogrāfijas institūta vecāko zinātnieko līdzstrādnieku, vēstures zinātņu doktoru Aleksandru Zubovu komentēt Ričarda Likija atradumu.

— Kas mēs esam un no kurienes? Lai arī cik tālu mēs būtu progresējuši savā attīstībā, mūs vienmēr savilņos paši pirmsākumi. Un tas patiešām ir mezgla moments, kad mūsdienu cilvēka vissenākais sencis sācis apdzīvot un apgūt Zemi.

No tā laika, kad pagājušā gadsimta beigās Eižens Dibūā atrada pitekanropa paliekas — Homo erectus (stāvus ejošu pērti-civēku), visiem kļuva skaidrs, ka tuvākā vai tālākā nākotnē tiks atrasti lielā skaitā arī citi posmi starp pērtiķi un cilvēku, kuru vidū stāvus staigājošais pitekanrops nepavisam nav pats senākais posms. Viņa galvaskausa un skeleta uzbūve un citas anatomiskās pazīmes norādīja, ka Homo erectus ir jau pārdzīvojis kaut kādus evolūcijas etapus.

Meklējumi turpinājās. Vairāgojušies panākumiem, tie, šķita, reizi pa reizei atbīdīja mūsdienu cilvēka «biogrāfijas» sākumu gadsimtu dziļumos. Bet, lūk, 1959. gadā Ričarda tēvs Lūiss Likijs paziņoja par savu atradumu Oldavajas aizā Kenijā. Tās bija zindžantropa — anatomiskā ziņā primitīvas būtnes — atliekas. Radioloģiskie mērījumi atbīdīja viņa dzīves laiku atpakaļ par diviem miljoniem gadu. Un, pats galvenais, — blakus bija atrasti it kā ar šīs būtnes rokām izgatavoti darba rīki.

Tomēr pēc tam izrādījās, ka šie rīki nav piederējuši zindžantropam, taču šis precizējums L. Likiju vairs neapbēdināja. Ap to laiku viņš atrada vēl kaut ko — vēl senāku, turklāt vēl cilvēkveidīgāku būtni. Sāku-

mā tā tika nosaukta par zindžantropu, bet pēc tam zinātnieki un viņa līdzstrādnieki to pārdēvēja par Homo habilis — veiklo vai prasmīgo cilvēku — un darīja zināmu visai pasaulei, ka tas nu tiešām ir mūsu pirmais pats vecākais sencis.

Un, lūk, tagad ievērojamā «goda neandertālieša» dēļ pagarina tā un tāpat arī mūsu ģeoloģisko vecumu par veselīgiem miljoniem gadiem!

Sensācija? Neapšaubāmi. Kaut arī būtnes, kuru paliekas atrada tēvs un dēls, viena no otras principiāli neatšķiras. Un arī laika ziņā tās varēja būt atdalītas ne tikai ar vienu vai diviem, bet pat ar trīs miljoniem gadu.

Evolūcijas tempi visā cilvēka attīstības ceļā garumā bijuši dažādi. Velākajos etapos, kad tieši veidojās Homo sapiens, dažiem desmitūkstoš gadiem varēja būt izšķirēja loma kādas formas tapšanā. Bet pašos agrinajos etapos miljoni vai divi miljoni gadu, no evolūcijas redzes viedokļa, aizlidoja nemanot. Tie radīja ļoti mazas izmaiņas fiziskajā tipā, cilvēka pilnveidošanās līmenī.

Bet vai tikai cilvēka? Lūk, pats svarīgākais un laikam gan pats atbildīgākais moments strīdā: kādai kategorijai pieskaitīt abu Likiju atradumus. Pie mūs-laiku cilvēkiem — un vai vispār pie cilvēkiem? Pie Homo ģints vai tikai pie tās senča, bet vēl ne pie paša cilvēka? Es un vairāki mani kolēģi nosliecamies piekrist otrajam redzes viedoklim. Un, lūk, kāpēc.

Kad runājam par pirmatnējiem cilvēkiem, mums jābūt absolūti skaidrai robežai starp cilvēku un dzīvnieku. Šī problēma ir apspriesta jau sensenis, galīgi apnikusi antropologiem, bet vienota viedokļa vēl nav līdz pat šim laikam. Vieni zinātnieki ieteic par kritēriju pieņemt smadzeņu apjomu, otri — galvaskausa un skeleta anatomiskās izmaiņas, trešie — atbilstošu darba rīku pastāvēšanu. Un kaut arī, kā es jau minēju, vienota viedokļa vēl arvien nav, par Homo ģinti izšķirošo atšķirības pazīmi, par tās evolūcijas galveno faktoru jāuzskata darbs, kas atspoguļojas arī skeleta detaļās, it īpaši rokās un kājās, kā arī smadzeņu izveidē. Un, vadoties tieši no šī kritērija, nevar atzīt Likija atrastā galvaskausa īpašnieku tiesības saukties par pašiem pirmajiem cilvēkiem. Kaut viņi pat varēja jau izgatavot un izmantot darba rīkus, taču skeleta raksturs un paši rīki liecina to, ka darbs vēl nebija kļuvis par vadošo faktoru šo pirmcivēku evolūcijā.

Bet, ja tie nav pirmie cilvēki, tad no pirmcivēkiem viņi, bez šaubām, ir vieni no pirmajiem. Jo, ja ir atrasta būtnes, kura gandrīz pavisam vēl ir pērtiķis un kopā ar to var tikt nostādīta cilvēka evolūcijas sākums, un blakus šai būtni atrasti paši primitīvākie no visprimitīvākajiem darba rīkiem, tad ir skaidrs, ka mums ir darīšana ar pirmajām cilvēkveida būtnēm. Ar pēdējo posmu pēc pērtiķa un pirms cilvēka.

Citiem vārdiem, tēvs un dēls Likijū atraduši vienu no pirmajiem pērtiķiem, kuru var nostādīt uz tā evolūcijas ceļa, kas noved pie mūsdienu cilvēka.

(«Nedeļa»)

Sakopojis JEZUPS LAGANOVSKIS

Vai tavš mūžs kam lieti der, To vis neteic ilgie gadi. Vien tas brītiņš dārgi sver, Ko ar labiem darbiem vadi.

J. NEIKENS

Man ir stāja, citiem — pozas.

KAROLS KORDS

Liels ir tas cilvēks, kas top akls, skatoties uz svešām sievietēm, klībs, dzenoties pēc svešas bagātības, un mēms, dzirdot tuvāku aprunāšanu.

SENINDIESU AFORISMS

Sirdij ir draugi, smadzenes ir vientuļas.

BRANISLAVS CRNCEVICS

Vistai bija patīkami, ka veikalā to pārdeva par cāli.

EM. KROTKIJS

«Es varētu nomirt viņas skāvienos...» sapņoja manas bijušās draudzenes mīļākais. Līdzjūtīgi paspiedu viņam roku: «Nomirt nav nekāda māksla. Pamēģini nodzīvot ar viņu pusgadu.»

HORACIJS SAFRINS

Tu cieti no netaisnības. Apmierinies: patiesībā nelaimīgi ir tie, kas netaisnību dara.

Ļ. TOLSTOJS

Kapsētas ir pilnas ar neaizstājamiem cilvēkiem.

KLEMANSO

Tikai brīvi cilvēki var dumpoties. Vergs nedumpojas. Netaisnība viņa acīs ir pasaules kārtība.

STOJANS MIHAILOVSKIS

Acis un ausis ir slikti liecinieki tam, kam ir barbara dvēsele.

HERAKLITS

Laimīgais būs diezgan stingrs citu tiesnesis un mērens sevī pašā apspiedējs. Paša izdošanās viņš pieskaitīs sev par nopelni, bet pie sveša nelaiimes vai neveiksmes viņš ātri būs klāt ar asu vārdu: pats vainīgs, ka tā iznācis.

F. PAULSENS

«Goda vārds!» iesaucās melis. «Neticu!» atsaucās atbalss.

M. KALASŅIKOVŠ

Kā lai runā uz ielas vai pie durvīm? Cilvēkam vajag ērti apstāties, tikai tad galvā rodas dažādas domas un tad arī ne uzreiz.

JOHANNES BOBROVSKIS

Tauta kā tauta pastāv tikai tik ilgi, kamēr dzīva tās valoda.

E. BLESE

Gadās pat dumji suni, bet muļķu procents starp viņiem ir daudz mazāks nekā starp cilvēkiem.

AKSELS MUNTE

Labāk viens labs liecinieks nekā desmit ģeniālu advokātu.

ARMENU SAKĀMVĀRDS

Jo spēcīgāks kāds ir, jo vairāk viņa pienākums ir būt taisnīgam.

IPOLITS TENS

Ģimenes cilvēks izjūt katru triecienu daudz smagāk: trieciens ķer ne tikai viņu, viņš cieš par visiem un neviļus vaino sevi viņu ciešanās.

A. HERCENS

Esmu pārliecināts, ka cilvēki paši sev sagādā vairāk jaunuma, nekā to spētu sātans.

BAIRONS

A. PASKOVŠ,
professors

V. POLOZOVŠ,
ekonomisko zinātņu doktors

(Komplekso socioloģisko pētījumu institūts Leningradā)

SOCIĀLĀ PLĀNOŠANA: PIEREDZE UN PROBLĒMAS

Paģājuši pieci gadi, kopš PSKP XXIII kongresā Leningradas partijas organizācija ierosināja plānot ražošanas kolektīvu sociālo attīstību. Samērā īsā laikā šī ideja guva plašu ievēriību sabiedrībā un tika praktiski ieviesta rūpniecības un lauksaimniecības uzņēmumu darbā. Gandrīz 600 darbaļaužu kolektīvu Leningradas pilsētā un apgabalā tūlīt ķērās pie sociālās attīstības perspektīvo plānu sastādīšanas.

Leningradiešu iniciatīvu atbalstīja daudzi rūpniecības centri (Maskava, Kijevas, Sverdlovska, Gorkija, Lvovas un citas pilsētas). Kolektīvu sociālo attīstību tagad plāno gandrīz visu tautas saimniecības nozaru uzņēmumi. Par spīti dažu skeptiķu pāreģojumiem, sociālās plānošanas ideja droši soļo pa mūsu zemi, iegūst valstisku nozīmi. Tā ieinteresējusi arī Eiropas sociālistiskās zemes.

Un tomēr šī ideja dažos uzņēmumos uzdras gan atklātu, gan slēptu pretnieku pretdarbībai, kuri vai nu noliedz tās teorētisko nozīmi un sociālo uzdevumu risināšanas iespēju uzņēmuma mērogā, vai arī noniecina tās praktisko nozīmi. Dažkārt dzird runas, ka sociālā plānošana — tā esot kārtējā modes aizrašanās, kura ar laiku pāriesot. Šai ziņā stāvokli sarežģī tas, ka vēl ir daudz neatrisinātu jautājumu gan ražošanas kolektīvu vadības zinātniskā pamatošanā, gan metodoloģijas izstrādāšanā. Uz šo plānošanas nozari vēl netiek attiecinātas arī valsts tiesiskās normas. Šādos apstākļos ļoti svarīgu nozīmi iegūst uzkrātās pieredzes vispārīnāšana, kolektīvu sociālās attīstības perspektīvo virzienu un kritēriju izstrādāšana.

Terminu «sociālā plānošana» šodien lieto divējādā nozīmē. Plašākā nozīmē blakus sociālajiem procesiem tā ietver arī ekonomiskās attīstības rādītāju plānošanu, jo sociālās parādības galu galā taču aptver visu sabiedrisko attiecību, arī ekonomisko, kopību. Bet šaurākā nozīmē sociālā plānošana nozīmē sabiedrisko parādību un attiecību regulēšanu, kuras gan bazējas uz ekonomiskiem procesiem, taču ir zināmā mērā patstāvīgas un savukārt pašas iedarbojas uz ekonomiskās bāzes attīstību. Pie šādām parādībām V. Leņins pieskaitīja, piemēram, šķiru un sociālo grupu attiecības, kā arī politiskās, ideoloģiskās, sadzīves un ģimenes attiecības.

Kā zināms, ekonomiskajā plānošanā uz cilvēku un kolektīvu skatās no to darba produktivitātes viedokļa. Citiem vārdiem, ne tikai ražošanas, bet arī darba zinātniskās organizācijas plānos ir dārišana galvenokārt ar darbaspēka izmantošanas normatīviem. Ārpus rēzdes loka paliek daudzi procesi, kas saistīti ar darbinieku sociālā stāvokļa un lomas izmaiņām ražošanā, to daudzpusīgajām interesēm

un vajadzībām, savstarpējām attieksmēm kolektīvā utt.

Zinātnes un tehnikas progress būtiski izmaina cilvēka un tehnikas attiecības, pārveido darba raksturu, izmaina darbinieku garīgo un kultūras līmeni. Tā, piemēram, no 1959. līdz 1969. gadam mehanizētā darbā nodarbināto strādnieku skaits mūsu zemes rūpniecībā pieauga no 35,9 līdz 42,4 procentiem. To darbaļaužu skaits, kuri nodarbināti automātu un automatizēto iekārtu darbības kontrolē, palielinājās, salīdzinot ar 1965. gadu, par 32 procentiem.

Atšķirībā no kapitālistiskās iekārtas, kur sociālās sekas veidojas tehnisku un ekonomisku faktoru stihiskas darbības rezultātā, sociālistiskā saimniecības sistēma dod objektīvas iespējas sabiedrisko attiecību mērķtiecīgai veidošanai un plānveidīgai attīstībai. Sociālo izmaiņu paredzēšana un, galvenais, to plānveidīga vadība, un darbības spējīgu kolektīvu veidošana — lūk, tas ir sociālās plānošanas priekšmets.

Te nepietiek ar to sociālo seku konstatēšanu, kuras iestāsies tehnikas progressa rezultātā. Sociālās plānošanas lomai ir jābūt aktīvai — tai, pirmkārt, atgriezeniski jāietekmē ražošanu, jāpaaugstina tās ekonomiskā efektivitāte, jāpastiprina zinātnes un tehnikas progressa tempļi. Otrkārt, tai jāizvirza ražošanai sociālie mērķi un jānosaka sabiedriskā progressa rādītāji, kuri jāievēro uzņēmumiem un organizācijām saimnieciskajā darbībā. Sociālo procesu pārveidošana, lai apmierinātu cilvēka augošās vajadzības un nodrošinātu personības brīvu attīstību, — lūk, kas ir galvenais virzītājmotīvs un mērķis sabiedriskās ražošanas attīstībai pārejas apstākļos uz komunismu.

Tas rodas jautājums — bet vai ir iespējams plānveidīgi regulēt sociālos procesus atsevišķa uzņēmuma vai saimniecības ietvaros? Visai izplatīts ir uzskats, ka sociālās problēmas var atrisināt tikai visas sabiedrības mērogā.

Protams, kolektīva un tā locekļu sociālo attīstību iespaido daudzi visas sabiedriskās sistēmas faktori, uzņēmums nav izolēta, sevi noslēgta šūniņa. Taču tas neizslēdz to, ka kolektīvi izjūt arī iekšējo faktoru, mikrovides iedarbību. Modernie uzņēmumi ir liela mēroga sociālas apvienības, kuras organizē ne tikai ražošanas, bet arī cilvēku sociāli politisko un kultūras — audzināšanas darbību. Uzņēmumu rīcībā nodotie sociālo un kultūras pasākumi un citi stimulēšanas fondi radījuši papildu iespējas kolektīvu sociālās dzīves regulēšanai. Bez tam saimnieciskās reformas dziļākā sociālā būtība tieši arī ir tā, ka tiek

saskaņotas sabiedrības, ražošanas kolektīvu un katra atsevišķa darbinieka intereses.

Tāpat kā nav divu pilnīgi vienādu cilvēku, tā nav arī identisku kolektīvu. Katrs uzņēmums atšķiras no citiem ne tikai ar ražošanas un materiāli tehnisko līdzekļu raksturu, bet arī ar personālā sastāva struktūru, darba un sadzīves apstākļiem, ienākumu apmēru, psiholoģisko klimatu un citām pazīmēm, kuras ietekmē ļaužu materiālo un kultūras vajadzību apmierināšanu. Tāpēc arī nepieciešams plānveidīgi regulēt sociālos procesus, kuri nepārtraukti norisinās ražošanas kolektīvos. Citiem vārdiem, sociālā plānošana — tie nav mesli model, bet gan jauna pakāpe sabiedrības sociālās attīstības likumsakarību apgūšanā, kas saistīta ar tālāku iedzīvināšanu sabiedrisko attiecību būtībā.

Kolektīvu sociālās attīstības plānošana balstās uz tiem pašiem principiem kā tautas saimniecības plānošana.

Galvenais princips te ir **demokrātiskais centrālisms**, kas ļauj savienot sociālo progresu centralizēto vadību ar problēmu risināšanas lokālām metodēm uz plašas demokrātijas un pašu kolektīvu iniciatīvas pamata. Sociālā progresa galvenie virzieni, kā arī svarīgākie rādītāji, tiek noteikti direktīvās un tautas saimniecības plānos. Sociālās attīstības plānos tiek noteiktas konkrētas izmaiņas kolektīvu sociālajā struktūrā un vajadzībās, kuras apmierina kā uz centralizēto fondu, tā uz vietējo resursu pamata. Vadošā loma šādu plānu sastādīšanā un realizēšanā ir partijas organizācijām.

Otrs sociālās plānošanas princips — **plānu objektivitāte un zinātniskā pamatotība**. Dīemžēl nereti nākas sastapties ar plānošanu «pēc acumēra», bez iepriekšējiem pētījumiem un izejas datu analīzes, bez speciālistu iesaistīšanas šai darbā. Šāda prakse tikai diskreditē sociālās plānošanas ideju. Mūsu pieredze liecina, ka pētījumiem jābūt kompleksiem. Pētniecības un darba grupās jāiesaista ekonomisti, sociologi, juristi, psihologi, fiziologi un praktiķi organizatori.

Svarīgs sociālās plānošanas princips ir arī **konkrētība**, proti, jāņem vērā konkrētie apstākļi, reālās iespējas un materiālie resursi. Piemēram, jānosaka sociālo pārmaiņu skaitliskie rādītāji vai arī jāizstrādā konkrētu pasākumu programma sociālo vajadzību apmierināšanai, jāparedz termiņi un atbildība par to izpildi, finansēšanas avots un avoti, kārtība, kādā kontrolēs izpildi. Protams, kolektīva sociālo attīstību nenosaka izlaizāmās produkcijas skaits, apjoms vai svars un tāpēc te nedrīkst kopēt ražošanas plānošanu — te vairāk jābalstās uz sociālo parādību kvalitatīvu analīzi. Skaitliskā izteiksmē izsaka tikai tos materiālos faktorus, kuri sekmē progresīvas izmaiņas kolektīvā, proti, darbinieku kvalifikācijas augšanu, sanitāri higiēnisko apstākļu uzlabošanu, assignējumu palielināšanu kultūralām un sadzīves vajadzībām u. tml.

Sociālā plānošana ar šo savu konkrētību atšķiras no sociālās prognozēšanas, jo pēdējā aptver tālu perspektīvu un aprobežojas ar zinātniski tehniskās revolūcijas sociālo seku paredzēšanu vispārējos vilcienos, tai piemīt tikai iespējamības raksturs. Turpretim sociālā plānošana, balstoties uz prognozēšanas atziņām, nosaka konkrētus ceļus un līdzekļus sociālo problēmu risināšanai, sociālo izmaiņu rādītājus.

Viens no sociālās plānošanas centrālajiem uzdevumiem — pārveidot kolektīva struktūru tā, lai panāktu sociāli ekonomisko atšķirību samazināšanu starp garīgā un fiziskā darba strādniekiem, likvidēt smago fizisko darbu, ievērojami sašaurināt nekvalificētā un mazkvalificētā darba sfēru.

Samērā liela strādājošo daļa joprojām nodarbināta iekraušanas un izkraušanas darbos, kravu transportēšanā un pārvietošanā, noliktavu un citos palīgdarbos. Tāpēc šo darbu mehānizācijai jābūt svarīgam virzienam darbajaužu sociālā sastāva regulēšanā. Tā ļaus atbrīvot citām vajadzībām simtiem tūkstošu strādnieku, kas nodarbināti mazražīgā roku darbā.

Tāpēc sociālās attīstības plāna pirmajai daļai jābūt veltītai kolektīva sociālās struktūras uzlabošanai: progresīvu izmaiņu formēšanai strādnieku profesionālajā un kvalifikācijas

sastāvā, garīgā darba darbinieku struktūrā, sieviešu un jauniešu darba izmantošanas uzlabošanā utt. Šai daļai jāparedz rādītāji, kas sašaurina roku un nekvalificētā darba sfēru, atbrīvo sievietes no smaga fiziskā darba, regulē strādnieku mainību, paredz profesiju savienošanu, atbrīvojušos strādnieku iekārtošanu jaunā darbā u. tml.

Plāna otrajā daļā jāparedz pasākumi darba apstākļu pilnveidošanai, sanitāri higiēnisko apstākļu uzlabošanai, darbinieku veselības nostiprināšanai, ražošanas traumatisma samazināšanai. Pie tam galvenā vērība šai daļai jāvelti tam, lai pārvarētu ražošanas kaitīgo ietekmi uz strādājošo veselību. Jāparedz arī iespēja kaitīgo ietekmju kompensēšanai (profilaktori, sanatorijas u. c.), kā arī profilaktiskie pasākumi profesionālo un vispārējo slimību samazināšanai.

Trešajā daļā ietilpst galvenie virzieni un metodes uzņēmuma darbinieku dzīves līmeņa regulēšanai, viņu materiālo un sadzīves vajadzību apmierināšanai. Galvenā vērība jāvelti uzņēmumu kolektīvo fondu racionālai izmantošanai. Te ietilpst darba algas diferenciacija, materiālās un morālās stimulēšanas sistēmas pilnveidošana, dzīvokļu apstākļu uzlabošana, kultūras un masu darba, strādājošo atpūtas materiālās bāzes attīstība, sabiedriskās ēdināšanas un sadzīves pakalpojumu uzlabošana uzņēmumā u. tml.

Plāna ceturtnā un piektā daļa veltītas tieši sociālo attiecību sfērai. Te paredzēti pasākumi uzņēmuma ļaužu sabiedriskās un politiskās aktivitātes kāpināšanai, idejiskās audzināšanas un kultūras masu darba uzlabošanai, darba disciplīnas nostiprināšanai. Ipaša vieta jāatvēl sociāli psiholoģisko attiecību regulēšanai kolektīvā, labvēlīga psiholoģiskā klimata radīšanai uzņēmumos.

Cilvēku savstarpējās attiecības kolektīvā ir ļoti būtiskas. Mūsu institūta psihologi izpētīja šīs attiecības nelielos ražošanas kolektīvos: apvienībā «Svetlana», rūpnīcā «Elektroaparāti» un Kozicka rūpnīcā. Noskaidrojās, ka, piemēram, Kozicka rūpnīcā 46,1 procenti aptaujāto strādnieku nebija apmierināti ar savstarpējām attiecībām savā kolektīvā, un tas iespaido strādājošo apmierinātību ar darbu, kadru mainību utt. Ipašu nozīmi šis moments iegūst sakarā ar jaunatnācēju adaptāciju ražošanā.

Izpētot Kozicka rūpnīcā un «Svetlanā» savstarpējās attiecības padotības virzienā, noskaidrojās, ka meistars brigādē ne vienmēr ir neformālais līderis, daudzās brigādēs 3, 6, 7 un pat 9 cilvēki ieņēma labāku stāvokli brigādes psiholoģiskajā struktūrā nekā meistars. Cehu vadītājiem ir jāzina šie līderi un jāskatās uz tiem kā uz pirmajiem palīgiem sabiedriskā, kultūras un citu pasākumu īstenošanā. Jāņem vērā arī tas, ka vislielāko uzticību strādnieku vidū bauda tie meistari, kuri apvieno sevī lietiskās un personīgās īpašības: sirsnību, māku cienīt padoto īpašības, labvēlību u. tml.

Tādi uzņēmumi kā «Svetlana», «Elektroaparāti», Optiski mehāniskā apvienība, PSKP 22. kongresa Metāliskā rūpnīca, Tihvinas mālzemes rūpnīca un daži citi, kuros uz dziļas analīzes pamata izstrādāti pasākumi kolektīvu sociālai attīstībai, kļuvuši par īstiem sociālās plānošanas paraugiem. Taču tai pašā laikā virknē sīko un vidējo uzņēmumu redzama formāla pieeja šim svarīgajam pasākumam. Vēl vairāk — dažas organizācijas, kuras nemaz nav saistītas ar ražošanu, cenšas mehāniski kopēt ražošanas apvienību plānus un, piemēram, ieraksta plānā šādu uzdevumu: «Uzlabot sociāli ekonomiskās atšķirības starp garīgā un fiziskā darba strādniekiem». Virknē uzņēmumu pārdomātu un pamatotu pasākumu vietā ieraksta tikai deklaratīvas frāzes. Būtisks trūkums plānos ir arī tas, ka nav ievērota nozaru specifika, īpašie sociāli ekonomiskie faktori ražošanas kolektīvos.

Sociālās attīstības programmu īstenošanas efektivitāte lielā mērā ir atkarīga no tās izpildes organizācijas. Tādēļ mēs vēlētos šai ziņā izteikt dažas rekomendācijas:

1. Uzņēmuma administrācija, partijas un arodbiedrību komiteja izveido komisiju, ku-

ras sastāvā jābūt rūpnīcas pārvaldes galveno nodaļu un dienestu pārstāvjiem, kā arī partijas, arodbiedrības un komjaunatnes organizāciju, zinātniski tehniskās biedrības pārstāvjiem un cehu darbiniekiem.

2. Darbu apjomu, secību un ar to saistītos organizatoriskos jautājumus ieteicams fiksēt uzņēmuma vadītāja pavēlē.

3. Komisijas un darba grupu locekļi, kā arī visi uzņēmuma darbinieki, kuri piedalās plāna sastādīšanā, iepazīstas ar tipveida metodikas attiecīgām nodaļām un ar analogisku darbu pieredzi citos nozares uzņēmumos. Tiek sadalīti pienākumi komisijas locekļiem un izveidotas darba grupas atsevišķu plāna nodaļu izstrādāšanai. Tiek noteikts nepieciešamais informācijas apjoms, tās ieguves avoti un iesniegšanas termiņi komisijā.

4. Uzņēmuma kolektīvam jābūt plaši informētam par sociālās plānošanas mērķiem un uzdevumiem. Šai sakarā jāorganizē uzņēmuma darbinieku partijas un saimnieciskais aktīvs, jānotur darbinieku sapulces uzņēmuma cehos un nodaļās, jāizmanto rūpnīcu avīzes un vietējais radiotīkls sociālās attīstības mērķu un uzdevumu izskaidrošanai.

5. Cehos un uzņēmuma nodaļās izveido papildu darba grupas, kuru speciālisti savā nepieciešamo informāciju, izstrādā priekšlikumus un rekomendācijas rūpnīcas komisijai.

6. Uz šo savāko materiālu pamata tiek analizēts uzņēmuma kolektīva pašreizējais sociāli ekonomiskais un sociāli demogrāfiskais stāvoklis.

7. Savāktie materiāli un to analīzes dati ir izejas bāze sociālās attīstības plāna projekta izstrādāšanai.

8. Šis plāna projekts plaši jāapspriež uzņēmuma kolektīvā, bet pēc tam arī uzņēmuma komisijas paplašinātā sēdē ar visu nodaļu pārstāvju piedalīšanos, kuri piedalījās tā sastādīšanā. Uz ieteikto priekšlikumu un papildinājumu pamata komisija koriģē plāna projektu.

9. Tādējādi tiek galīgi noteikts pētījumu apjoms, kuri nepieciešami pamatotas efektīvas plāna programmas izstrādāšanai. Atkarībā no savām iespējām uzņēmums tālāk izvēlas vienu no šiem variantiem: vai nu iepriekš izdara visus metodiskā paredzētos pētījumus un tad uz to pamata izstrādā sociālās attīstības perspektīvo plānu, vai arī paredz daļu pētījumu pašā plānā un pēc tam, vadoties no šiem pētījumiem, koriģē plānu.

Sociālās attīstības plānam jābūt koordinētam ar visu uzņēmuma nodaļu darbību, tam jābūt saskaņotam ar sabiedriskajām organizācijām, un to apstiprina uzņēmuma vadītājs.

Sociālās attīstības perspektīvais plāns jā sastāda tam pašam periodam, kuram sastāda uzņēmuma perspektīvo ražošanas plānu; tam jābūt ekonomiski pamatotam un organiski saistītam ar uzņēmuma tehniskās un ekonomiskās attīstības programmu. Pirmrindas uzņēmumu pieredze liecina, ka vislietderīgāk ir kolektīva sociālās attīstības plānu izstrādāt kā uzņēmuma vienotā perspektīvā kompleksā plāna sastāvdaļu.

Lai paaugstinātu sociālās attīstības plānu lomu, bet, galvenais, lai panāktu to izpildi, ir nepieciešams:

● piešķirt šiem plāniem direktīvu raksturu, lai to izpildē, tāpat kā ražošanas plānu izpildē, kļūtu par amatpersonu juridisku pienākumu;

● ieslēgt plānos sociālos pasākumus kolektīvajos līgumos, iekšējās darba kārtības noteikumos, darba aizsardzības nolīgumos, gada pēmiju izmaksas noteikumos un citos dokumentos, kurus pieņem administrācija saskaņā ar arodbiedrību organizāciju;

● ieviest periodiskas atskaites par plāna izpildi, ņemt vērā progresīvas izmaiņas kolektīva sociālajā struktūrā, piešķirot goda rakstus un pēmijas par sociālistiskās sacensības rezultātiem;

● izmantot kolektīva sociālās attīstības perspektīvo programmu, arī plānojot sabiedrisko organizāciju darbu.

Tinėja Solija Teresko.

VIENA NO MŪSU REPUBLIKAS PILSĒTĀM, KURĀM IZSTRĀDĀTS KOMPLEKSAIS EKONOMISKĀS UN SOCIĀLĀS ATTĪSTĪBAS PLĀNS, IR DAUGAVPILS. BET SAVUKĀRT VIENS NO UZŅĒMUMIEM, KUR SĀDS PLĀNS KĻUVIS JAU PAR DARBĪBAS PROGRAMMU UN TIEK ĪSTENOTS DZĪVĒ, IR ĻEŅINA KOMJAUNATNES ĶĪMISKĀS ŠĶIEDRAS KOMBINĀTS. DAZUS ATTELUS PAR PILSĒTAS UN KOMBINĀTA RAZOŠANAS UN KULTŪRAS DZĪVI SNIEDZ FOTOKORESPONDENTS VIESTURS VASIĻEVSKIS.

Bez tehniskās kontroles strādā komjauniešu apkalpe otrajā zīda grodošanas iecirknī: Veronika Ivanova, Veronika Dementjeva, Natālija Vilkausa, Anastasija Gronska, Anna Janovska.

Kombināta aušanas ceļā.

DAUGAUPILS

DARBĀ,
MĀCĪBĀS,
SADZĪVĒ

3

Daugavpils ekonomiskās un sociālās attīstības kompleksajā plānā, kas sastādīts laika posmam no 1971. līdz 1975. gadam, galvenais ir pilsētas iedzīvotāju materiālā un kultūras līmeņa tālākais kāpinājums. Šī mērķa sasniegšanai paredzēts:

uz zinātnes un tehnikas progresa ieviešanas pamata nodrošināt darba ražīguma augšanu un sabiedriskās ražošanas efektivitātes palielināšanu, uzlabot strādājošo darba apstākļus, ražošanas kolektīvu profesionālo struktūru un kvalifikāciju, paaugstināt darbinieku kultūras un tehnisko zināšanu līmeni,

uz sabiedriskās ražošanas efektivitātes paaugstināšanas pamata nodrošināt piegādes galvenā uzdevuma izpildi — tālāk paaugstināt iedzīvotāju labklājību,

uzlabot darbaļaužu komunistisko audzināšanu, paaugstināt to darba un sabiedriski politisko aktivitāti.

Jaunajā mikrorajonā pie ķīmiskās šķiedras kombināta.

Kultūras pils foajē.

Daugavpils 13. vidusskolas 6.b klases skolēni.

Pie jaunā universālveikala.

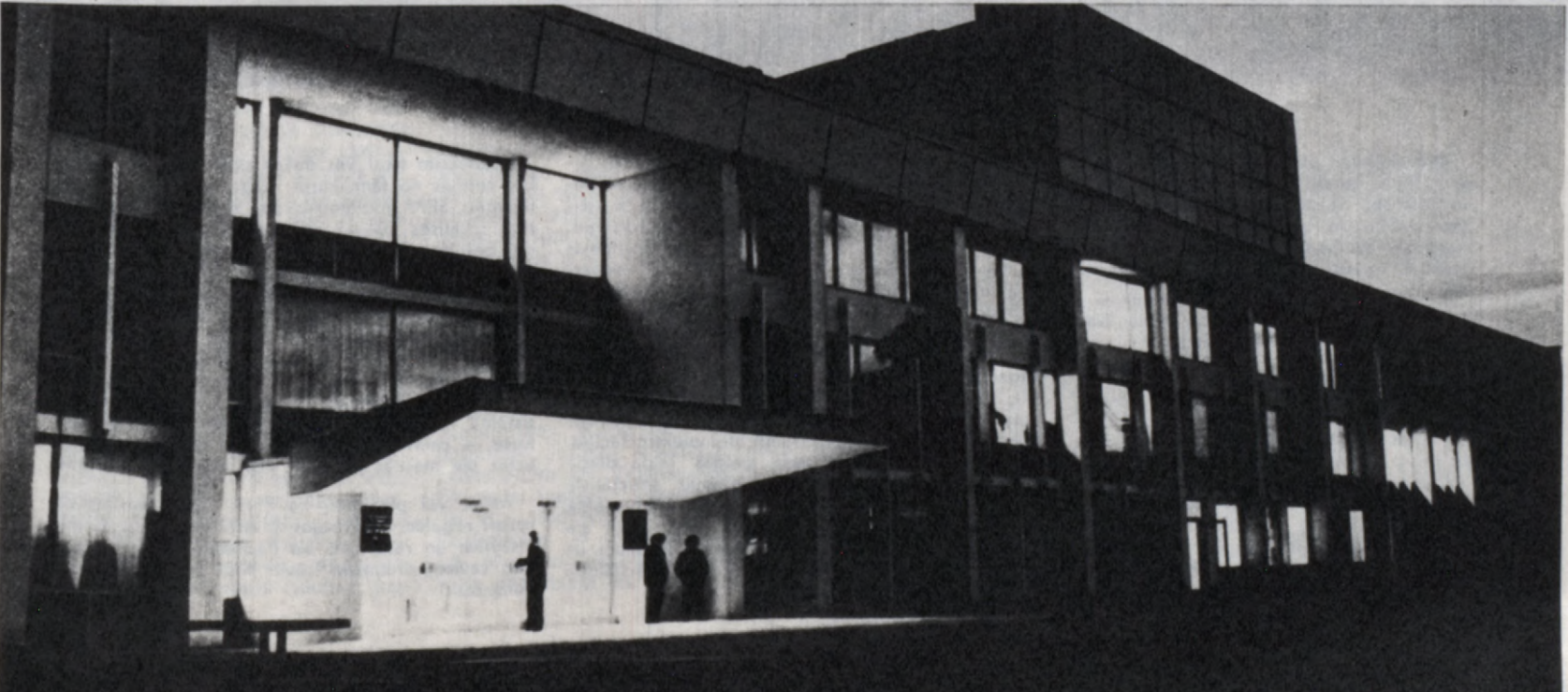
Daugavpils ķīmiskās šķiedras kombināta kultūras pils.

VIESTURA VASIĻEVSKA foto

4

5

11

KARJERI UN SAHTAS	ĶĪMISKĀ RŪPNICĪBA	TERMOELEKTROCENTRĀLES	ETILĒNA VADI	NAFTAS VADI	GĀZES VADI
MELNĀ METALURĢIJA	CELULOZES UN PĀPĪRA RŪPNICĪBA	ATOMELEKTROSTACIJAS	PROJEKTĒJAMS	DARBOJAS	DARBOJAS
KRĀSĀNĀ METALURĢIJA	VIEGLĀ RŪPNICĪBA	ELEKTROLĪNUAS	VAI BUVEJAMS OBJEKTS	VAI BUVEJAMIE	VAI PROJEKTĒJAMIE

AVĒG SPĒKĀ SEPP

«Kolektīvām pūlēm neatlaidīgā cīņā pret šķiras ienaidnieku izkaldināta stipra sociālistisko valstu savienība, izveidojusies stabila to vispusīgās brālīgās sadarbības sistēma, kas katrai no mūsu valstīm kļuvusi par dabisku dzīves formu.» (L. Brežņevs. «Par Padomju Sociālistisko Republiku Savienības Kompleksās programmas īstenošanu.»)

Šeit publicētajā kartē, kura aizgūta no avīzes «Izvestija», redzamas jau pabeigtās, pašlaik būvējamās un vēl projektējamās galvenās SEPP valstu celtnes, kuras saistītas ar šīs organizācijas Kompleksās programmas īstenošanu.

Pašlaik mūsu sociālistiskās sadraudzības zemes, kurās dzīvo viena desmitā daļa planētas iedzīvotāju, ražo 34 procentus pasaules rūpniecības produkcijas, un to daļa visu valstu nacionālajā ienākumā pārsniedz 27 procentus. Pēdējos 10 gadus SEPP zemju rūpnieciskās ražošanas pieaugu-

ma vidējie tempi bijuši 8,3 procentu apjomā.

Ja paskatāmies šai kartē uz PSRS rietumu robežām, redzam, ka daudzās vietās tās šķērso maģistrālie cauruļvadi, augstsprieguma elektrolīnijas. Nesen, kad pagāja 10 gadi kopš energosistēmas «Miers» izveidošanas, tika konstatēts, ka savstarpējā elektroenerģijas apmaiņa starp brālīgajām zemēm sasniegusi 20,5 miljardus kilovattstundu. Pašlaik izstrādā šīs sistēmas perspektīvo plānu, kurš paredz uzcelt Polijā, VDR, Čehoslovākijā, Ungārijā un Bulgārijā jaunas elektrostacijas ar 200, 300 un 500 tūkstošu kilovatu energoblokiem, jaunas elektrolīnijas ar spriegumu līdz 750 tūkstošiem voltu, ieslēgt šajā sistēmā atomelektrostacijas, no kurām vienu 1972. gada beigās laida darbā Čehoslovākijā, bet citas ar padomju speciālistu palīdzību būvē Bulgārijā un VDR, kā arī projektē Polijā un Ungārijā. Savukārt 10 gadu laikā pa cauruļvadu «Draudzība» no Volgas krastiem uz Vislas, Donavas un Odēras krastiem pārsūknēti 200 miljoni tonnu naftas.

Nosauksim tikai vēl dažas svarīgākās un jaunākās celtnes no tām, kuras redzamas kartē. Projektējamais SEPP metalurģiskais kombināts pie Kurskas izkausēs 10—12 miljonus tonnu tērauda gadā, bet poļu uzņēmuma «Katovice» gada ražība būs 4,5 miljoni tonnu tērauda. Ķīmiskais kombināts «Devne», kuru rada Bulgārijā, kļūs par lielo kalcinētās sodas piegādātāju visām zemēm — SEPP locekļiem. Visjaunākā kopējā Polijas un VDR celtnē — vērpsanas fabrika Katovices vojevodistē — ik gadus ražos 12,5 tūkstošus tonnu dzijas no padomju kokvilnas. Visgarākā SEPP transporta sistēma — specializēto konteineru pārvadājumu trase — cauri visam kontinentam saistīs Bulgārijas ostas pie Melnās jūras ar VDR ostām pie Baltijas.

Atliek vēl piezīmēt, ka PSRS 72 ministrijās un resori regulāri sadarbojas ar brālīgo zemju 96 ministrijām un resoriem, ka Padomju Savienība palīdz saviem draugiem būvēt 1700 rūpniecības uzņēmumu.

NO KOKA PULKSTENA LĪDZ KOSMOSA KUĢIM

MASKAVAS POLITEHNISKAIS MUZEJS — SIMTGADNIEKS

Maskavas Politehniskais muzejs atskatās uz savas pastāvēšanas 100 gadiem. Muzejs, kura centrālajā zālē 1918. gadā ar vēsturiskām runām par Februāra revolūcijas pirmo gadadienu, par Brestas miera ratificēšanu, par padomju varas kārtējiem uzdevumiem uzstājās V. I. Ļeņins, ir viena no bagātākajām zinātnisko atziņu krātuvēm mūsu zemē. Studējošā jaunatne, visi, kas mācās, muzeja zālēs var iepazīties ar tehnikas attīstības svarīgākajiem virzieniem: bagāti eksponātu klāsti stāsta par elektrifikācijas, kompleksās mehanizācijas, rūpniecības automatizācijas, ķīmijas un atomenerģētikas progresu Padomju zemē. Ekspozīcijas — gan dabiskā lielumā, gan maketu un darbināmu modeļu veidā, kas uzskatāmi demonstrē dažādus ražošanas procesus, — atklāj muzeja apmeklētājiem šo procesu zinātniskos pamatus.

Muzeja ekspozīcijas sakārtoti tematiski. Jūs varat paceļot pagātnē, iepazīties ar visjaunāko tehniku, kas jau darbojas dažādās nozarēs, varat ieskatīties rītdienā.

Lūk, ekskursija — ceļojums piecgadē. Enerģētikas zālē apmeklētājs iepazīstas ar Padomju zemes elektrifikācijas milzu soļiem. Seit — varenu hidro- un termogeneratoru modeļi, atomelektrostaciju maketi. Blakus — kalnrūpniecības nodaļā — tiek demonstrētas vismodernākās derīgo izrakteņu ieguves metodes, naftas ieguve no jūras dziļēm, mehanizētas šahtas un raktuves. Te redzami vareni ogļu kombaini, milzu ekskavatori. Mūsdienai rūpniecības bāze — metalurģijai veltīta nākamā nodaļa. Ekskursanti iepazīstas ar tē-

rauda un velmējumu ražošanas progresīvām metodēm: konvertēšanu ar skābekļa palīdzību, elektrometalurģiju, permanentu tēraudlišanu.

Seko «ceļojuma» nākamais posms — mašīnbūve. Ekspozīciju vidū — modernākie automāti, veselas automatiskās līnijas. Demonstrē elektrofizikālas metodes materiālu apstrādei un izturības palielināšanai.

Ķīmijas zālē — polimēru valstība. Plastmasu, sintētisko kaučuku, ķīmiskās šķiedras izgatavošanas agregātu modeļi rāda, kā ražos nākotnes materiālus. Daudzi ekspozīcijas veltīti lielās ķīmijas attīstībai devītajā piecgadē.

Apmeklētājs, kas iepazīsies ar šī unikālā muzeja izstāžu zālēm, daudz labāk var orientēties komunisma materiāltehniskās bāzes tapšanas sarežģītajā, plaši sazarotajā procesā.

Bet muzejā iespējamas arī citas ekskursijas. Viena no tām iepazīstina apmeklētājus ar V. I. Ļeņina izcilo lomu tehniskā progresa veicināšanā mūsu zemē, cita saista zinātnes un tehnikas progresa problēmas ar materiālistisko dialektiku: tāda ekskursija ir sevišķi interesanta sabiedrisko mācību lektoriem un studentiem.

V. I. Ļeņins seņpoja par «avīzi bez papīra» un «bez attāluma». Šie sapņi mūsdienās ir īstenoti. Muzeja attiecīgajās nodaļās redzama radioelektronikas un elektrosakaru attīstība mūsu zemē no pašiem tās sākumiem, kas meklējami Nižņijnogorodas radiolaboratorijā, kuras kolektīvam lielu uzmanību veltījis Vladimirs Iljičs, līdz pat mūsu dienām, kad darbojas kosmiskie sakari un krāsainā televīzija.

Muzejs organizē daudzus pasākumus skolēniem — palīdz tiem apgūt politehniskās apmācības kursu, rīko praktiskas nodarbības pie dažādiem agregātiem, skaitļošanas mašīnām, arī minerālu un iezu noteikšanā. Muzejā lasa lekcijas kvalificēti speciālisti, tur tiek demonstrēti eksperimenti, parādīts, kā fizikas un ķīmijas likumus izmanto modernā ražošanā. Muzeja plānos paredzētas kompleksas nodarbības skolēniem un studentiem, kā arī speciālas «profesijas izvešanas dienas». Milzīgs ir šī muzeja — skolas apmeklētāju skaits: gadā tas sasniedz vienu miljonu.

Vēsturniekus saista unikāli ekspozīcijas, kas stāsta par zinātnes un tehnikas attīstības pirmajiem soļiem mūsu zemē. Bet nākamās zinātniekus vilina vismodernākās tehnikas — kosmiskās elektronikas, atomenerģētikas, biosintēzes — zāles, psiniedzējus — metodika, inženierus — ekspozīciju daudzveidība.

Staiģājot pa šī universālā un unikālā muzeja zālēm, vērojot ekspozīciju bagāto klāstu, kas aptver zinātnes ceļus no koka pulksteņa līdz kosmosa kuģim, jādodomā par V. I. Ļeņina vārdiem, ka muzeji ir ne tikai politiskas un apgaismošanas iestādes, bet arī zinātniskās pētniecības iestādes, jo bez zinātniskā darba muzejs nevar sniegt tās plašās zināšanas, kas nepieciešamas mūsu tautai.

Maskavas Politehniskais muzejs ir tieši tāda zinātniskās pētniecības iestāde, kas sniedz visplašākās zināšanas visplašākajam tautas masām.

S. L.

NIKOLAJAJS KOPERNIKS

«Visu šo orbītu centrā atrodas Saule.» Lai pateiktu pasaulei šos vārdus, Nikolajam Kopernikam bija vajadzīgs viss mūžs, bet cilvēcei vēl divi gadsimti, lai atzītu šo patiesību.

Koperniks dzīvoja un darbojās renesanses laikmetā, kad rūpniecības un tirdzniecības straujā attīstība prasīja precīzas, uz eksperimentiem pamatotas zināšanas tehnikā. Tajā laikā tapa dabaszinātne, un Koperniks atradās pie jaunās zinātnes šūpuļa. F. Engelsona vārdiem runājot, viņš «meta izalcinājumu baznīcas autoritātei dabas jautājumos».

Lielais poļu zinātnieks piedzima tirdzniecības pilsētā Toruņā, pie Vislas, turīgā tirgotāja ģimenē. 19 gadu vecumā viņš aizbrauca mācīties uz Krakovu (toreizējo Polijas galvaspilsētu). Pēc Krakovas universitātes, kurā viņš mācījās trīs gadus, Koperniks devās uz Itāliju, kur plauka visjaunākā humanitārā zinātne. Viņš plevērsās grieķu valodas studijām, lai varētu oriģinālā lasīt antīko literatūras un zinātnes klasiķu darbus, to skaitā sengrieķu astronomā Ptolemaja rakstus, ku-

500 GADU DZIMŠANAS DIENAS ATCEREI

ros izklāstīta viņa mācība par Visuma geocentrisko uzbūvi. Šī mācība valdīja vairāk nekā 1200 gadu. Tā pilnībā apmierināja baznīcu, jo atbilda reliģiozajiem priekšstatiem par Zemi kā nekustīgu pasaules centru.

Boloņas universitātē Koperniks ievērojamu astronomu vadībā novēroja un pētīja debess izplatījumu. Taču viņš nevarēja veltīt visu savu laiku iemīļotajai zinātnē. Jaunais students ieguva izglītību par baznīcas līdzekļiem un tādēļ bija spiests mācīties baznīcas tiesības.

No Boloņas Koperniks pārcēlās uz Paduju, kur vēl trīs gadus nodevās nopietnām medicīnas studijām. Viņš kļuva par izcīlu ārstu.

1506. gadā, pēc deviņu gadu prombūtnes, Koperniks atgriezās dzimtenē. Jaunais erudītais zinātnieks kļuva par Varmas eparhijas baznīcas īpašumu administratoru. Te viņš nodzīvoja līdz sava mūža beigām — vispirms Lidzbarkā, pēc tam Fromborkā. Koperniks praktizēja kā ārsts un pēc

saviem rasējumiem ierīkoja ūdensvadus; uzrakstīja filoloģisku darbu un traktātu par naudas kalšanu, kas kļuva par naudas reformas pamatu; veica tiesas uzdevumus eparhijas zemēs un vadīja Olštīnas aizstāvēšanu pret teitoņu bruņiniekiem. Tajā pašā laikā viņš nekad neaizmīrsa astronomiju.

Fromborkas katedrāles cietokšņa tornī Koperniks ierīkoja observatoriju. Tur viņš izdarīja novērojumus, pētījumus, rakstīja...

Domu par Zemes kustību ap Sauli Koperniks iznēsāja sevī, viņa paša vārdiem sakot, «četrreiz deviņus gadus». Pagāja gadu desmiti neatlaidīga darba, un no ģeniālajiem minējumiem izveidojās saskaņota, stingri zinātniska heliocentriskā pasaules sistēma. Tas bija ista zinātnieka varoņdarbs. Kopernika grāmata «Par debess sfēru kustību» nāca klajā 1543. gada maijā, mēnesi pirms autora nāves.

Baznīca ne tik drīz izprata jaunās mācības revolucionāro rak-

sturu. Un ne tikai baznīca. Retais no Kopernika laikabiedriem varēja saprast un pieņemt viņa sistēmu — pārāk iesakņojusies bija tradicionālie priekšstati. Pat tāds ievērojams astronoms kā T. Braģe Kopernika sistēmu uzskatīja par absurdu. Bet jau pēc pusgadsimta, lai aizstāvētu poļu zinātnieka teoriju, savu vārdu teica otrs liels zinātnieks — itāliešu mūks, dzejnieks un filozofs Džordano Bruno. Romā tika sacelta trauksme, un Kopernika sekretājs beidza savu dzīvi uz sārta. Sāka vajāt vēl vienu Kopernika piekritēju — Galileju. «Svētie tēvi» jauno mācību pasludināja par ķecerību. 1616. gadā Kopernika darbu iekļāva inkvizīcijas aizliegto grāmatu sarakstā.

Tomēr apturēt zinātnes uzvaras gājienu nebija pa spēkam pat tā laika visvarenajai baznīcai. Kopernika idejas kļuva par cīņas karogu pret garīdzniecības tumsību un viduslaiku šolastiku. Tās radīja milzu apvērsumu cilvēku domāšanā un pavēra ceļu tālākai pasaules zinātniskai atklāsmēi.

TĀ NAV LAIMES SPĒLE

SAKUMS

Kad Ērikam bija sešpadsmit gadu, viņš bargos autoinspektoros pārsteidza ar teicamām satiksmes noteikumu un motocikla materiālās daļas zināšanām, bet braukšanas eksāmenu nokārtoja kā rotaļādāmiešs. Sešpadsmitgadīgajam zēnam izsniedza motocikla vadītāja apliecību. Lai būtu pie motora arī priekšpusdienās, Ēriks sāka strādāt Lidostas restorānā par produktu izvadātāju. Braucamais motocikls ar blakusvāģi — spožu, četrstūrainu kulbu. Nevajadzēja ilgu laiku, lai izpētītu, ka šo kulbu ar draugu palīdzību itin ērti var nocelt nost. Un tad iznāk kaut kas līdzīgs sacīkšu mašīnai!

«Bieriņu» kārtējā krosā — 1960. gada ziemā — Ēriks Auziņš ar savu «restorāna dampi» startēja, protams, blakusvāģu klasē. Pirms tam paskatīties zēnu treniņu atbrauca tālaka slavenības — Leonards Poga un Uldis Sniedze. Ilgi skatījās, tad Ērikam teica: — Ja gribi, aizdosim tev krosa pakalējo riteni. Būs pavisam cits uzrāviens. Un istu ķiveri.

Vai runcis grib krējuma podu?

Pēc motokrosa abi meistari DOSAAF republikas automoto klubā aprunājās ar kluba priekšnieka vietnieku Oskaru Valbergu. Tā un tā, ir viens tāds lietās koks. Tiesa, vēl puika, bet «ar krampi». Vai nezaicināsim pie mums?

Jauns un spīdošs sapņu motocikls Ēriku klubā negaidīja. Savu nākamo braucamo viņš saņēma iebērtu maisā. Iekšā bija pamatīgi nobraukta sacīkšnieka daļas. Ja gribi startēt, lūdzu, mīļais, atroti piedurknes un ķeris pie darba! Pie melna un apnīcīga darba. No šiem dzelzīšiem iztaisī sacīkšnieku. Tad paskatīsimies, kas tu par putnu.

Valbergs zināja, ko dara. Ja jaunais no darba nenobīses un tiešām izmeistaros ko jēdzīgu, tad labi: gribasspēks ir. Motosportists taču vispirms ir strādnieks, mehāniķis, konstruktors. Ja ne — sveiki, nākamreiz vairs nepiestaigā. Sports vājos necieš.

Jaunais strādāja. Kā no darba, tā atkal pie darba. Vecākie kolēģi — sporta meistari — Ērikam ļāva pilnīgu patstāvību. Vēroja. Vērtēja. Redzot, ka pusaudzis ir ar mieru darbinācā pat naktis pavadīt — lai tik motocikls iznāktu — nāca palīgā. Iesācējam palīdzēja pat tādas visā Padomju Savienībā pazīstamas zvaigznes kā Vizma un Reinis Rešetņiki.

Te Ēriks Auziņš nāca pie atzīņas, ka motosportistu solidaritāte — citādi to nenosauksi — visspilgtāk izpaužas tieši te, darbnīcā, melnajā darbā. Sacīkstēs? Ja komandu sacensības, tad, protams, visi par vienu, viens par visiem. Bet, ja individuāli mači, tad skaties ar abām acīm, nesnaud pats. Citādi tevī iebāzīs kabatā.

Pirmās istās sacīkstes, kurās startēja Ēriks Auziņš (ar līdzbraucēju Hariju Rasu) notika iecavā. Sākumā ripoja braši. Ērika motocikls drāzās cieši aiz pieredzes bagātās ekipāžas — brālīem Leonardam un Igora Pogas. Kaut kur iekšā iekņudējās godkārbas velniņš: ek, apdzīt un uzvarēt... Leonardam Pogam nepatika iesācēja klaji nekaunīgā uzmanība. Drīz vien radās iespēja jauneklīm aplauzt ragus. Trasē bija apledojs paugurs, ko sportisti dēvēja par stikla kalnu. Lēni braucot, augšā netiksi. Tikai pamatīgā ātrumā. Leonarda Pogas motocikls vīgli uzšāvās virsotnē, bet tur it kā nevilšus piebremzēja, aizsprostodams jauninājam konkurentam ceļu. Ērika motocikls drāzās augšā, bet — nebija, kur palikt. Noslidēja atpakaļ gluži kā Bierns ar Līpsu.

Ēriks godalgu nedabūja, toties radās labs priekšstats par motokrosa taktiku... Ai, kā tā vēlāk noderej!

JAU FINISS?

Pagāja viens gads, otrs. Dažādās trasēs lūza motocikls, lūza priedītes. Motocikla remontēšana, gatavošanās sacensībām. Pēc tam — atkal tas pats. Gluži kā apburtā lokā. Bez uzvarām... Kluba priekšniecība neapmierināta konstatēja: zēns jau nu plēšas briesmīgi, bet taustāma labuma — nekāda. Val tiešām Auziņš jāpieskaita pie mūžīgajām viduvējībām? Varbūt nav vērts viņam ļaut deldēt tehniku? Ņemt nost, un — beigta balle?

No šīs nelaimes Ēriku paglāba iesaukums dienestā. Viņš kopā ar Igoru Pogu sāka pārstāvēt Rīgas ASK. Un beidzot 1964. gadā — panākums! Ceturtā vieta PSRS meistarsacīkstēs motokrosā. Pēc gada — atkal ceturta. Klāt nāca arī Latvijas čempiona tituli. Tātad — uz lielā uzvaru ceļa?

Nelaipe piezagās tur, kur to vismazāk varēja gaidīt. Sacīkstes Jaunciema trasē nevarēja uzskatīt par svarīgām. Bet lielā vēlēšanās startēt un slīpēt braukšanas prasmi aizveda uz turieni daudzus krosistus. Arī Ēriku Auziņu. Smilšainā pagriezienā — kritiens. Viss auguma un motocikla svars uzgāzās rokai. Lūzums. Traumatoloģiskās slimnīcas ārsts Gunārs Apinis veica savu kārtējo meistarību: Ēriks varēja atgriezties sportā. Bet... no tā viņš bija prom trīs gadus. Sakt no gala? Nē, šāda «būt vai nebūt?» Ērikam nebija — vēl slimnīcā gulēdams, viņš skaidri zināja: jābrauc atkal. Citādi viņa dzīvī radīsies milzīgs tukšums, kas nav aizpildāms ne ar ko citu.

VĒL VIENS SAKUMS

Arī Frīdeberts Häferbergs audzis bez tēva. Arī Frīdis — tā viņu sauc draugi un ar viņa atļauju arī es — savu aicinājumu saskatīja sportā. Viņš bija (un ir vēl tagad) burātājs, bet arī viens no tiem lietpratīgajiem līdzjutējiem, kas nēlāz garām nevienas motosacīkstes, pazīst visus braucējus un drīkst autoritatīvi spriest pat motospeciālistu aprindās. Varbūt arī tāpēc, ka no bērna kājas Frīda draugs bija Igors Poga.

Vienreiz pēc sacīkstēm nogurušie motosportisti un viņu līdzgaitnieki sapulcējās ASK garāžā un, pilnīgi dabiski, pārsprīdēja veiksmes un neveiksmes. Iznāca strīds par blakusvāģnieku startu. Arī vienmēr kautrīgais un klusais Frīdis nenocietās. Bet saņēma diezgan strupu uzbļāvīenu:

— Ko tu te jaucies? Ko tu saproti? Būtu pats pamēģinājis un tad vēris muti vaļā. Bet ko nu — tev jau dibens par vieglu...

Varbūt tiešām? Frīdis ar druknumu nekad nav izcēlies. Bet vai tad blakusvāģa ekipāžā «riteņniekam» jeb «kantētājam» visa vērtība tikai svarā? Vai tad galva, prāts nemaz nav vajadzīgs? Nē, Frīdis tā nedomāja. Lēmums radās gandrīz vai pats no sevis. Viņš piegāja pie Nopelniem bagātā sporta meistara Edvina Ķirša un pieteicās par līdzbraucēju. Vienkārši un, protams, naļvi. Ķirsis, būdams pārāk smalkjūtīgs, neteica ne jā, ne nē. Tikai norūca:

— Nu, labi, paskatīsimies...

Frīdis atnāca uz treniņu vienreiz, bet Ķirsis atrunājās, ka motocikls neesot kārtībā. Atnāca otrreiz — tā pati liga. Trešajā un ceturtajā reizē — atkal atrunāšanās. Šāda nevienā divkāju mūžīgi turpināties nevar, tas nu bija skaidrs abiem.

Nu, nāc, pabrauksimies mazliet. — Edvins sacīja. Nopelniem bagātais sporta meistars drāzās pa tādām vietām, kur cits līdzbraucējs jau sen būtu ielidojis kokos. Ķirsis brauca un kļuva arvien priecīgāks: ē, tas taču ir atklājums! Līdzbraucējs turas blakusvāģi kā dadzis suņa astē. Mētā uz kuru pusi gribi. Un nevis kaut kā turas, bet brauc, jūt

motocikla vadītāju, uzmin nākamo manevru, «kantē» tā, ka labāk nemaz nevar vēlēties. Kad abi atkal piebrauca pie garāžas, Ķirsis neslēpa smaidu:

— Nu ko, brauksi ar mani?

— Labi.

— Ar kādu sporta veidu tu nodarbojies līdz šim?

— Ar burāšanu.

— Var manīt. Līdzsvara sajūta tev ir kā virves deļotājai. Nākamotrdien nāc uz treniņu! Bet vai burāšanu metīsi pie malas?

— Nē.

— Arī pareizi.

Tā bija teicama ekipāža: Nopelniem bagātais sporta meistars Ķirsis un iesācējs Häferbergs. Uzvaras sekoja cita citai. 1966. gadā — pat sudraba medaļa PSRS meistarsacīkstēs krosā...

Gāja gadi, notika sportā neizbēgamās maņas. Ķirsis pārkvalificējās par daudzdieninīku, aktīvā sportista gaitas beidza PSRS čempions blakusvāģu klasē Oļģerts Rīks, savā klubā no dienesta atgriezās Ēriks Auziņš. Rīka šosejas motociklu dosaafieši uzticēja Auziņam. Un arī Rīka līdzbraucēju — sporta meistarū Jāni Avotiņu. Ekipāža Auziņš — Avotiņš 1970. gadā PSRS meistarsacīkstēs šosejas apli izcīnīja bronzas medaļas. Bet... arī Jānis Avotiņš atvadījās no sporta.

VEL BUS DAUZI FINISI

— Auziņam bronzas medaļa? Lieliski, protams. Bet... vai nebija tāda palaimēšanās? Ja tiem citiem neuzkluptu visvisādas nelai mes, viņš labi ja sešniekā tiktu...

Ēriks vēl joprojām jūta kaut kur slēptu neuzticību, skepsi, kas brižiem izskanēja speciālistu sarunās. Tas lika sakost zobus un nēskaitīt stundas, strādājot pie motocikla. Viņa jaunais treneris Alfs Skalbergs, kā vienmēr, bija mierīgs:

— Tu neklausies, ko citi runā! Neuztraucies un darī, kas tev jādara.

Garastāvokli uzlaboja arī Frīdeberts Häferbergs, kurš piedāvājās braukt kopā ar Ēriku.

— Kāpēc? — Ēriks diezgan paasi noprasīja.

— Es zinu, ko tu spēj. — Frīdis atbildēja.

— Kā tu to vari zināt?

— Zinu, un viss.

Kontakts radās nēcērti ātri. Vispirms — strādājot pie motocikla. Līdzbraucējs pulkstenī neskatījās. Braucamais jānoskaņo tā, lai sacīkstēs «dziedātu».

Pienāca 1972. gada meistarsacīkstes. Treneris Alfs Skalbergs teica:

— Būs jācīnās par sudraba medaļām.

Ēriks un Frīdis netebilda. Viņi zināja, ka daudzkārtējam PSRS čempionam aigaiņim Vambolam Helmam ir visspēcīgākais motocikls Padomju Savienībā. Vienreizēji dinamisks, paškonstruēts ātrumnieks ar kopā savienotiem diviem «Čezetas» motoriem. Varbūt likumos Helmam varētu kaut ko izdarīt, bet, tikko iziet taisnē, Helms parasti pārējos atstāj gandrīz vai uz vietas stāvēt. Toties ar slavenajiem Irbītas rūpnīcas sporta meistariem rīdzīnieku ekipāža var paplēsties. Motoru jauda viņiem gandrīz vienāda, un te nu visu var izšķirt gan braukšanas, gan taktikas meistarība.

Čempionātā — četri posmi. Trijos etapos sasniegtos rezultātus pēc speciālas punktu sistēmas vērtē kopsummā, kas nosaka galīgās vietas un, protams, arī medaļu īpašniekus.

Biķernieku bāzes ātrumtrasē — pirmās etaps. Ērika Auziņa — Frīdeberta Häferberga ekipāža savu taktisko plānu izpildīja spīdoši. Vambolu Helmu rokā neķēra, toties otro vietu ieguva stabili.

Pēc nedēļas — otrais etaps Vilandē.

Priekšgalā, protams, Helma mašīna. Divas Irbitas rūpnīcas ekipāžas metās liderim pakal. Auziņš turējās ceturtajā vietā. Distance gara — 23 apli. Arī Erikam gribējās traukties cīņā, bet viņu bremzēja iepriekš izstrādātā taktika: braukt vienmērīgi, taupīt motociklu. Trases malā pazib trenera Skalberga žests: «Labi! Tāpat turpināt!» Bet ceturta vieta taču neder! Eriks centās apvaldīt skaidri saprotamo tieksmi pagriezt gāzes rokturi vēl uz leju. Distance jau gandrīz pusē, bet nekas nemainās. Un tomēr! Helms izstājas! Ja ātrums sniedzas pāri 180 km/st., tad laikam pat supermotors nespēj strādāt kā pulksteņis. Vēl pēc dažiem apliem Skalbergs rāda, ka Eriks jau ir otrais. Pa kuru laiku priekšā «nojukusi» arī viena irbitiešu ekipāža? Vadībā Irbitas motorrūpnīcas sporta meistars A. Novgorodovs. Sākt cīņu par pirmo vietu? Ko rāda Skalbergs? «Viss kārtībā! Turpināt tāpat!» Eriks tobrīd nezināja, ka treneris ar hronometru rokā rūpīgi seko Novgorodova un viņa apļa ātrumiem. Un Skalbergs izrēķināja: turpinot tāda paša tempā, divus apļus pirms finiša Eriks izvirzīsies pirmajā vietā. Treneris komandēja: «Mieru! Prātu! Netrakot!» Viss notika, kā bija rēķināts: Auziņa — Häferberga ekipāža finišam padrāzās pirmā.

... Atkal Biķernieku gludais asfalts. Meistarsacīkšu trešais posms. Pusi distances viņi vadībā. Bet tad motors sāka rīstīties, zuda ātrums, beidzot nācās apstāties. Kas par vainu?! Eriks un Frīdis drudzaini meklēja vainu. Un kad atrada — o, kādiem vārdiem sevi lādēja! Viņu motociklam ir divas benzīna tvertnes, un otrās tvertnes krāniņš bija palicis neatvērts... Distanci viņi, protams, turpināja, aiz nīknuma pat uzstādīja Biķernieku trases ātruma rekordu. Bet arī tāds velnišķīgs temps deva tikai trešo vietu... Pirmais bija A. Novgorodovs. V. Helma starp lideriem nebija — viņu atkal pievīla motocikls.

Tāpat visam vajadzēja izšķirties pēdējā posmā Tallinā. Piritas trasē. Skalberga, Auziņa un Häferberga «kaujas padome» izstrādāja taktiku: ar Helmu necīnīties, visu laiku uzmanīt Novgorodovu: turēties tam astē.

... Helms aizdrāzās kā plēsts, kaut gan pat uzvara šajā etapā viņam nedotu vairāk par bronzas medaļu. Zeltu vajadzēja izkalt Auziņa un Novgorodova divcīņā.

Novgorodovs metās uz priekšu, cenzdamies atrauties. Neizdevās. Tad viņš rādīja Erikam — lūdzu, brauc garām! Rīdzinieks smaidīja un — palika turpat aizmugurē. Tā viņi ripoja apli pēc apļa. Novgorodovs vienubrīd palika pavisam lēns. Garām aizdrāzās citas ekipāžas, bet tās nebija bīstamas — uz medaļām vairs nespēja pretendēt. Irbitas treneri kaunināja Skalbergu: «Ko tad tavējie, benzīna vietā ar pienu brauc?» Skalbergs mierīgi atbildēja: «Un tavējie?» Divdesmit vienu apli turpinājās sasprindzināta taktiska cīņa. Tad rīdzinieku treneris parādīja: «Ir laiks iet garām!» Novgorodova ekipāža palika aiz muguras.

Finlšs! Zelta medaļas Erikam Auziņam un Frīdebertam Häferbergam!

Sudraba medaļas A. Novgorodova, bet bronzas — V. Helma ekipāžai.

Arī zlemas mēnešos aizņemtāku cilvēku par Eriku Auziņu grūti atrast. Darbs (Rīgas taksometru parka akumulatoru darbnīcā), mācības (Rīgas Industriālā politehnikuma neklātienes pēdējā kursā), ģimene (meitai tikai ceturtais gadiņš), darbs (motocikls gaida jaunas daļas, jaunu konstrukciju, jaunu ātrumu). ūdeņi (beidzot ledus ir uzsalis, nu asari dabūs trūkties) — tas viss prasīja milzum daudz laika un pašdisciplīnas. Bet, ja cilvēkam ir mērķi, ja paša iekārtotā dzīve aizrauj, patik, paņem tevi visu, tad nav pat domas, ka varētu būt arī citādi, varbūt mierīgāk, bezrūpīgāk.

Eriks Auziņš arī tūkstot deviņi simti septiņdesmit trešo gadu grib tādu pašu. Nezvai citādi viņš iecerētu bez trijniekiem pabeigt tehnikumu un lestaties augstskolā, diezvai citādi viņš atkal tik daudz stundas atdotu motociklam, lai nākamvasar atkal mestos cīņā par čempiona nosaukumu. Vēl būs daudzli finiši. Eriks saka:

— Sports nav laimes spēle.

Juris Robežnieks

KSENIJA NEKRASOVA

Draugam

Pie manām durvīm
nolaidās kalns,
noklāts ar ērkšķainiem krūmiem.
Un ēzeļa šaurā taka
bēga no baltajiem putekļiem
augstāk un augstāk —
slēpjoties ēnā,
ceļoties atkal
mēļa no mākoņu ēnām...

Divi zābaki
pie mūsu sliekšņa —
vislieliskākie no cilvēku zābakiem —
droši vien, ka labāk tiem piestāvētu
nosaukums: kuģi.
Tik dižas ir ērtās zeķes,
un kapes tik izturīgas,
un attālums starp abiem bortiem
ir tieši patikams kājai,
un kazas ādiņa zābakā.

Es izgāju ceļu ceļus
aiz ādas zābakiem šiem:
lieliski soļoja tajos
mans mīļais.
O, mans mīļais
no mūsu jaunības!

Saule

Katru ritu
uz Zemes parādās saule,
Noliek savu plato pieri
uz apvāršņa malas
un skatās uz mums —
gan skumji,
gan jautri,
gan svinīgi...

Un no šīs tuviņas Zeme piedzemdē vārdu.
Un visāda radība skaņās
pauž savu dvēseles jūsmību,
bet pāri akmeņiem, pāri ūdeņiem
kūp zilās miglās.
Saulēs stari sākas ar sauli
un beidzas ar zāli pļavā.

Aklais

Un pa ietvi iet aklais,
bet visapkārt — koki ziedos.
Ar roku viņš sajūt
apgriezto zaru apveidus.
Tās ir akācijās lapiņas,
Si te — kastaņas lapotne virmojošā.
Un ziedi kā zvaigžņu adatas
sadzeļ tam rokās.
Klusāk jūs, manas rindas,
dzejoli netrokšņojiet:
cilvēks apgūst lietām sejas.
Ja acis ir atņēmis karš, —
plaukstas vēl redz;
katrs pirksts — viena acu zilite,
un dižā pasaule priekšā.

Ksenija Nekrasova (1912.—1958.) no 1938. līdz 1940. gadam mācījās Gorkija Literatūras institūtā Maskavā. Pirmais dzejoļu krājums «Nakts arbūzājā» iznāca 1955. gadā. Pēc dzejnieces nāves 1958. gadā izdots viņas dzejoļu krājums «Bet mūsu zeme ir skalstā». Nekrasovas dzejas tēma — daba un cilvēks savstarpējās attieksmēs. Viņai raksturīgs īpatns apkārtējās pasaules skatījums, atklāta labestība, apliecinoša tonalitāte.

M. C.

Bet mūsu Zeme ir brīnumskaista.
Un, varbūt, ka ļoti vientuļa —
starp ugunīgajām saulēm
un kailo akmeņu planētām.
Un droši vien visticamāk,
ka paši mēs esam
vēl neizauguši dievi,
kuri dzīvo dziedējošā gaisā
uz mūsu zaļās
un sulīgās Zemes.

Bet vēl nesen es pienu dzēru —
kazas pienu —
tas bij zem ugunīgās liepas
rudens pusdienlaikā.
Un milzīgs bija zilais gaiss,
kas dunēja no saules siltuma,
zem kājām zāle čabēja,
bet starp debesīm
un Zemi biju es
un mana piena krūze,
un vēl balts bērza galds
priekš dzejoļiem.

Kijeva, 1944. gads

Ko meklē tu, mana dzeja,
liecot ceļus
pie kapu kopām?
Ko grib tā apses lapa,
kas pie tavu pašaussto svārku
stērbeles pieķērusies?

Dzejniek!
Tās taču asaras,
raudas
un vaīmanas,
kuras es savācu
mūsu kareivju kapos.

Nem visu to —
un iztaisi pavasari.
Dzirdi, svēteļi
Sitas ar spārniem
pāri septiņiem gaišziliem kalniem.

Zilajos, zilajos klajumos
atveras zemes zieds —
atveras saule
kā oranža bumba,
un ik stars kļūst par maiksti,
kas notur dzeltenos ķirbja ziedus.

Atdzejojis Māris Čaklais

Jā, ko tad mēs zinām par priekšmeta virsmu? Ka tā ir līdzena, nelīdzena, spoža, gluda... Bet vai virsma ir tīra? Atrūdoties atmosfērā, tā, pat rūpīgi notīrta, acumirkli pārklājas ar plānu, acij neredzamu oksīdu un gāzu plēvīti. Atmosfēra — tas taču ir skābeklis, slāpekļis, ūdens tvaiki, kas ķīmiski iedarbojas uz jebkuru vielu. Vai iespējams iegūt atmosfēras neskartu, ideāli tīru virsmu? Jā, ir iespējams. Šādas virsmas iegūst Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Fizikas institūta Virsmas fizikas laboratorijā, kuru vada fizikas un matemātikas zinātņu kandidāts Georgs Upītis. Šī laboratorija par savu pētījumu objektu ir izvēlējusies ideāli tīru, atmosfēras neskartu cietas vielas virsmu. Tādai virsmai dots pat speciāls nosaukums — «īpašvirsmas».

Nelielo grupu, ko veido seši jauni zinātnieki un pieci inženier tehniskie darbinieki, par laboratoriju atzina pirms pāris gadiem, kad bija pilnīgi skaidrs, ka šo cilvēku pētījumu rezultāti saista padomju un ārzemju zinātnieku uzmanību. Cieši ar viņiem sadarbojas vairāki Maskavas, Kijevas, Harkovas un Novosibirskas institūti, un jauno fiziku

plēmēru ir ļoti daudz. Tāpēc pētnieki arvien ir pūlējušies objektu virsmas rūpīgi notīrīt — tās apstrādā mehāniski, ķīmiski, termiski.

Un tomēr «īpašvirsmas», tas ir, ideāli tīras kādai vielai raksturīgas virsmas, varētu solīt zinātnei daudz vairāk, varbūt pat principiāli kaut ko jaunu. Lūk, kāpēc nelielās laboratorijas kolektīvs Georga Upīša vadībā tik neatlaidīgi meklēja iespēju iegūt «īpašvirsmas», kas kaut neilgu laiku būtu pieejamas pētīšanai. Un tas, ko viņi panākuši, pārsteidz. Viņi ir atklājuši iespēju iegūt šādu virsmu — iegūt un saglabāt, lai izpētītu tās īpašības. Un ne tikai saglabāt dažas minūtes, stundas vai diennaktis, kas jau liekas fantastiski, bet pat mēnešus vai gadus. To panāk ar iekšējā pārrāvuma metodi.

Metode principā ir vienkārša. Lūk, piemērs! Ja pēti kāda metāla, piemēram, tērauda virsmu, tad tērauda stieni, kam noteiktā vietā izveidots sašaurinājums, ielodē plastiska metāla, piemēram, svina apvalkā. Stiepjot šādu stieni, tērauda paraugs sašaurinātājā vietā pārtrūkst, bet to aptverošais svina apvalks, kā jau plastisks materiāls, pastiepijas, bet nepārtrūkst un pilnīgi izolē svaigi iegūtās tērauda virsmas no atmosfēras ietekmes. Stieņa lūzuma vietā, ko aptver apvalks, ir izveidojusies noslēgta telpa, kurā ir ultraaugsts kosmiskais vakuums (ne zemāks par 10^{-14} metriem dzīvsudraba stabal). Šādā ceļā iegūtās «īpašvirsmas» atrodas saskarē tikai ar ultraaugstu vakuumu un var ilgstoši saglabāties sākotnēji tīrā stāvoklī.

Ar iekšējā pārrāvuma metodi iegūtas gan metālu, gan to sakausējumu, gan pusvadītāju un citu materiālu «īpašvirsmas».

Jau pirmie mēģinājumi parādīja, ka «īpašvirsmas» apveltītas ar neparastām īpašībām. Nonākušas saskarē, šādas virsmas stipri saķeras, tām piemīt visai augsts berzes koeficients. Neparasti intensīva ir arī difūzija — atomu kustība pa šādām virsmām.

Lūk, ideāli tīra alvas virsma. Iegūšanas brīdī tā ir samērā negluda, grumbuļaina. Jau pēc dažām diennaktīm tā pārvēršas: vietām kļūst līdzena, spoža, vietām veido sarežģītas figūras. Pasargāti no oksīdu plēvītes skavām, virsmas atomi ir visai kustīgi, spēj pārvietoties un, līdzīgi smiltīm jūrmalas kāpās, veido gan līdzenumus, gan sanesumus un nogāzes. Pēc ilgāka laika uz virsmām noris vēl sarežģītāks process — uz tām izveidojušās mikroskopā labi saskatāmas terases, šķautnes, izciļņi un padziļinājumi, kas atsedz metālu iekšējo kristālisko uzbūvi. Protams, tiklīdz paraugu atveram aplūkošanai — tas ir, noņemam plastisko apvalku, process apstājas; to acumirkli pārtrauc atmosfēras ietekme — novērot varam tikai notikušās pārvērtības, nevis pašu procesu.

Interesanti novērojumi gūti arī par «īpašvirsmu» adhēziju, tas ir, virsmu saķeršanos, tām nonākot saskarē. Saspiežot, piemēram, divas vara vai svina detaļas ar ideāli tīrām virsmām, tās saķeras — izveido izturīgu mehānisku savienojumu. Lai detaļas vienu no otras atkal atrautu, nepieciešams tāds pats spēks, kādu lietojām saspiešanai. Proti, ja divas tādas «īpašvirsmas» saspiežam ar 100 kilogramu spēku, tad arī atraušanai nepieciešams 100 kilogramu spēks. Lūk, ko nozīmē «īpašvirsmas»! Tās saķeras pat ļoti zemā temperatūrā (200 grādu Celsija zem nulles). Dažādu materiālu īpašvirsmu saķeršanās spēja ir dažāda. Svarīga nozīme ir arī materiāla strukturāl, fizikālām un mehāniskām īpašībām, temperatūrai un citiem faktoriem. To ietekmi vajag izpētīt, un šajā interesantajā nozarē aizrautīgi strādā Jānis Maniks.

Varētu domāt, ka šādiem novērojumiem ir gluži teoretiska nozīme. Bet zinātnieki no šādiem eksperimentiem secina, kas notiek virsmu berzes gadījumā dažādās mašīnās, secina, kas notiek metālu plastiskās deformācijas gadījumos, kad tajos rodas mikroplaisas un atkal izzūd, it kā aizaug. Svarīgi ir arī tādi problēmas praktiskie aspekti, kā aukstā metināšana, vakuumpārklājumu tehnika. Sajos gadījumos nepieciešams, lai materiāli labi savienotos. Sausās berzes gadījumos, gluži otrādi, nepieciešams atrast faktoros, kas novērš saķeršanos. Īpašvirsmu pētījumi atklāj, kā-

dos apstākļos iespējams savienot dažādus materiālus, kuri līdz šim bija ļoti grūti savienojami. Piemēram, mūsdienu mikroelektronikā bieži nepieciešams savienot metālu ar pusvadītāju. To panāk, karsējot pie samērā augstas temperatūras. Savienošana prasa zināmu laiku, bez tam karsēšana nelabvēlīgi ietekmē pusvadītāju. Izmantojot īpašvirsmas, fizikāliem izdevies savienošanu izdarīt sekundes daļās, turklāt istabas temperatūrā.

Cik interesanti praktiski aspekti ir dažiem teorētiskiem darbiem, liecina arī šāds piemērs. Vajadzīgs atrast faktoros, kas uzlabo vakuuma pārklājuma pieķeršanos pamatmateriālam un, gluži otrādi, vajag arī atrast faktoros, kas pēc iespējas samazina plānās metāla plēvītes pieķeršanos materiālam. Pēdējais virziens sevišķi interesē metalurgus, jo plānās metāla folijas daudz izdevīgāk būtu iegūt, metalizējot vakuumā nekā velmējot.

Lai fizikāli varētu dot jaunus secinājumus tehnologiem, kā kontrolēt un regulēt vēlamā virzienā adhēzijas procesus, pētījumi jāpaplašina, jāpadziļina. Tāpēc laboratorijā tiek izstrādātas jaunas pētījumu metodes, tiek izstrādāta aparatūra adhēzijas procesu pētīšanai ultraaugstā vakuumā. Tas ir Vladimira Kokareva meklējumu iecirknis. Darbus veic sadarbībā ar LPSR Ministru Padomes Valsts plāna komisijas Vakuuma pārklājumu speciālo konstruktoru biroju, P. Stučkas Latvijas Valsts universitātes Tehniskās fizikas katedru un citām organizācijām.

1972. gads laboratorijai neapšaubāmi bija veiksmīgs. Pavasarī abi reizē disertācijas aizstāvēja Georgs Upītis un Silvija Varčeņa — kādreizējie studiju biedri, kolēģi laboratorijā un... laulātie draugi. Brīnišķīgs notikums! Materiālus disertācijai sagatavo arī otrs pāris — Ilze Manika un Jānis Maniks, tāpat Faina Muktepāvela.

Fizikāli savus pētījumus veic ar sarežģītu aparatūru, tāpēc bieži vien viņi jokojot saka: reizēm nevar saprast, kur beidzas defekts un kur sākas efekts. Bet atklāt jaunu efektu — tas jau ir katra fizika lielākais sapnis. Nesen jaunu efektu konstatējušas Ilze Manika un Silvija Varčeņa. Lūk, ko par to pastāstīja laboratorijas vadītājs Georgs Upītis.

— Ļoti interesanta parādība novērota, dažus kristālus, īpaši pusvadītāju kristālus, apstarojot ar gaismu. Līdz šim bija zināms, ka gaismas ietekmē pazeminās, piemēram, germanija, silīcija un citu monokristālu virsmas slāņa cietība. Šis gaismas jutīgās virskārtas biežums ir daži mikroni.

Pēdējā laikā mums izdevās novērot citu parādību — gaismas ietekmē dažiem specifiskiem pusvadītājiem cietība paaugstinās visā kristāla tilpumā. Visinteresantākais ir tas, ka vienā un tajā pašā kristālā var vienlaikus novērot abus efektus — cietības pazemināšanos plānā virsmas slānī un cietības paaugstināšanos tilpumā. Mēs par šiem novērojumiem ziņojām konferencē Maskavā, un tie izraisīja lielu interesi.

Abu efektu fizikālā daba ir atšķirīga, un ierosina tos dažādā spektra apgabali. Zālā gaisma izraisa cietības paaugstināšanos kristāla tilpumā, bet infrasarkanie starri — virsmas slāņa plastificēšanos. Vienlaicīgi apstarojot ar redzamo gaismu, kura ietver abas minētās spektra daļas, var novērot reizē divus efektus.

Abu efektu vienlaicīga novērošana, ko tagad izdara laboratorijā, acimredzot dos iespēju dziļāk izpētīt to fizikālo būtību un saprast, kā tad elektromagnētiskais starojums iedarbojas uz cietām vielām.

Varētu vēl uzrakstīt par citām interesantām problēmām, kas atklājušās, izdarot pētījumus kosmiskajā vakuumā, taču dzīve paliek dzīve — arī zinātniekam tā nav tikai fizika. Stāstījums par jaunāko Fizikas institūta laboratoriju būtu nepilnīgs, ja mēs neatzīmētu, ka trīs šī mazā kolektīva locekļi ir arī čakli sabiedriskie darbinieki — Silvija Varčeņa ir institūta partijas biroja locekle, Faina Muktepāvela — institūta vietējās komitejas locekle, bet Vladimirs Kokarevs ir institūta komjaunlešu sekretārs. Ko tas nozīmē, laikam gan nav īpaši jākomentē. Enerģiskajam fiziku kolektīvam novēlam lielus radošus panākumus!

Pauls Pooks

VIRSMAS- NOSLĒ- PUMS?

darbam tādā ir noteikta vieta mūsdienu zinātnisko pētījumu koordinētajā programmā.

Kā tad Latvijā, gandrīz vai nemanot, plezīma jauns fizikas novirziens? Pēteris Stučka Latvijas Valsts universitātes absolventam Georgam Upītim vispirms uzdeva pētīt aukstās metināšanas tehnoloģiju. Pētījot sametināmās virsmas, jaunajam zinātniekam radās doma — kādas gan varētu būt pilnīgi tīru virsmu īpašības? Protams, tādu virsmu tolaik vispār nebija. Bet vai tas nozīmē, ka tādas virsmas nemaz nevar iegūt? Vairāk par metināšanu aizrāva tieši šī problēma, un, pārgājīs darbā uz Fizikas institūtu, Georgs Upītis pilnībā tai plevērās.

Kā iegūt ideāli tīru virsmu? Ļoti vienkārši — pārraujiet metāla stieni, pārsitiet trausla materiāla gabalu, un jūs sākuša momentā iegūsit svaigu, pilnīgi tīru virsmu. Taču tīra tā būs kādā neiedomājami īsā momentā. Kad jūs uz to palūkosities, tā jau būs atmosfēras skarta. Pat stipri retinātā gaisā, vakuumā, ko parasti iegūst laboratorijā, jebkura virsma samērā ātri pārklājas ar dažādām plēvītēm.

Tad jau jēdziens «īpašvirsmas» ir tikai ideja, abstrakcija? Iznāk, ka praktiski to nemaz nevar saglabāt, kur nu vēl izpētīt. Pētīšanai pieejams mums ir tikai tās bruņas, ko uz priekšmeta vai materiāla radījusi atmosfēra, rūpīgi noslēpjot pieeju «īpašvirsmas». Ar to arī izskaidrojams paradokss: zinātnieki labi izpētījuši dažādas īpašības vielas tilpumā, dziļumā, bet virsma, kas šķiet visvieglāk pieejama, vistuvākā, savu īpašību ziņā palikusi noslēpums.

Fizikāli, kas pēti cietu vielu īpašības, jau sen atklāja, ka plēvītes, kas pārklāj virsmu, lielā mērā iespaido dažādus procesus un parādības. Pamēģiniet, piemēram, salodēt divas alumīnija detaļas! To izdarīt kavē oksīda kārtiņa uz alumīnija virsmas. Un tam līdzīgu

Laboratorijas vadītājam Georgam Upītim tagad gan jāiedziļinās līdzstrādnieku pētījumos, gan jādoma par vakuumpārklājumu adhēzijas īpašībām.

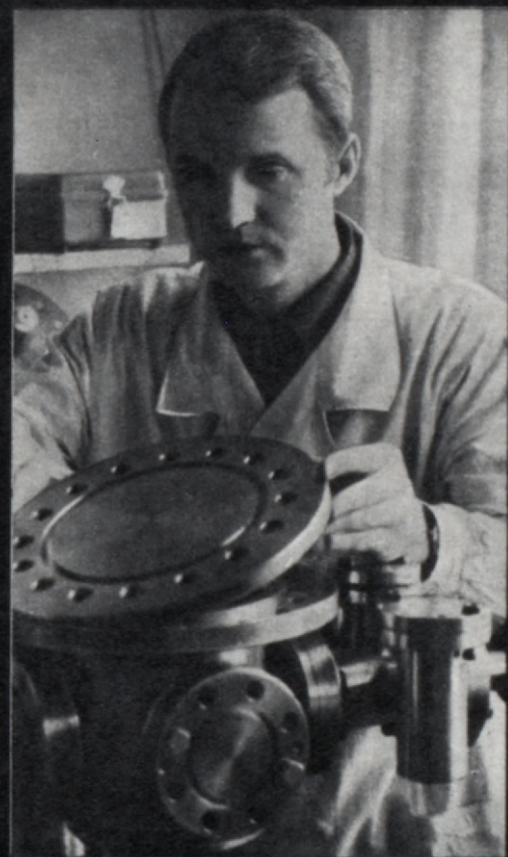

Kāda ir cietas vielas virsmas elektronu struktūra — šis jautājums bieži nodarbina Fainu Muktepāveli.

Ultraaugstā vakuuma iekārtu teicama darbība lielā mērā atkarīga no vecākā inženiera Vladimira Kokareva zināšanām un prasmes.

ZAŅA LEGZDIŅA foto

Fizikas un matemātikas zinātņu kandidāte Silvija Varčena (pa labi), jaunākā zinātniskā līdzstrādniece Ilze Maņika pēti elektro un fotomehāniskos efektus.

Vecāko inženieri Jāni Maņiki pašlaik nodarbina problēma: kādas īpašības ir ideāli tīrām virsmām pie ļoti zemām temperatūrām.

«PAVASARIS». Eļļa

«RAGACIEMS». Eļļa

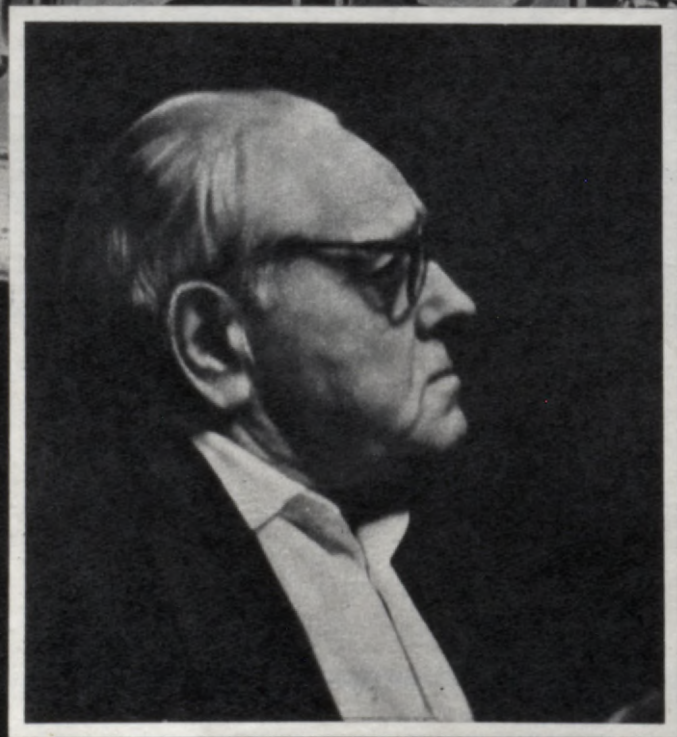

«GAUJA». Eļļa

NO K. MELBĀRZDA 70 GADU DZIMŠANAS
DIENAS ATCERES IZSTĀDES
LPSR VALSTS MĀKSLAS MUZEJĀ RIGĀ

KĀRLIS MELBĀRZDIS

JURA KRIEVIŅA foto

Par nopelniem padomju mūzikas mākslas attīstībā un sakārā ar astoņdesmito dzimšanas dienu Latvijas PSR Tautas skatuves mākslinieks NIKOLAJS VANADZINS apbalvots ar Darba Sarkanā Karoga ordeni.

Gunāra Cilīša zīm.

(7. turpinājums)

V

Dakteris Lejiņš tikko kā četrus gadus bija precējies, iegādājies praksi, iekārtojies ciešamā dzīvoklī un auklēja savu četrus gadus veco meitiņu, un tad, negaidīti kā siseņu mākonis, ieperinājās aknu vēzis. Viņš nekā nevarēja sev līdzēt, un laikā, kad spēja vēl domāt, viņš domāja,

vai pienāks dienas, kad cilvēki necinīsies cits ar citu, bet vērsīsies pret slimībām, un, ja pienāks, tad — vai drīz? Varbūt, ka patlaban monarhija bija tā briesmīgākā slimība, pret ko jāvērsas? Lai saskatītu baismīgos baciļus, nebija jālieto mikroskops, bacīļi jau arī daudz ko neslēpās, tie uzvilka formas tērpu, lai būtu manāmāki. Varens vēl pagaldām bacīļu spēks.

Kaut arī pats dakteris gulēja uz gultas, viņa greznais kažokādas mētelis un cepure patlaban kaut kur ciniņās pret cara bacīļiem, un tas viesā zināmu mlierinājumu.

Lejiņš mira, pēdējās dienas bija briesmīgas, mocīja sāpes, asas, griezīgas sāpes lēkmveidīgi pastiprinājās, brīžiem viņš bija bez samaņas, taču lielāko dienas daļu pavadīja pie pilnas apziņas. Viņš lūdza izģērbt sāpošo ķermeni kailu, gulēja baltajos palagos, sāpes sākās vienā punktā un viņšveidā pārņēma augumu.

Sieva pārdzīvoja divainas izjūtas tais dienās. Pie želuma, mīlestības un līdzcietības jaucās klāt riebums pret mirstošo ķermeni, pret nevarīgo miesu, mirējam no mutes nāca nepatīkama puveķļu smaka, to nevarēja izdzēst aromātisko eļļu ieberzēšana smaganās.

Lejiņu mocīja divainas iedomas, gandrīz kā murgi. Viņš lūdza, lai pagādā viņam bumbas, apkāries ar bumbām, viņš aizlēšot līdz gubernatora rezidencē, uzspridzināšoties kopā ar patvaldības vareno.

Garš ir ceļš līdz atziņai, un dažkārt tikai divi trīs soļi atliek līdz mērķim, bet cilvēks krīt, un nākamais spiests atsākt ceļu no gala.

«Mazā, mīļā acīte, priekšā stesim laciņ!» dziedāja dakteris Lejiņš vēl pirms pāris gadiem, kad meitiņa sāka ēst pie galda, bet tagad jau nāve aizsien viņam savu laciņu, un viņš ēd rūgto atziņas maizi, ka nav mūžīgs šajā pasaulē, pat morfijs viņam nepalīdz.

Svētdienas vakarā pie durvīm piezvanīja. Klauvējiet, un jums taps atvērts.

Lejiņa sieva atvēra durvis, un viņu laipni pabīdīja sānis, laipni, bet ar stingru roku, mazliet saturot, lai viņa neiebēgtu atpakaļ istabā, nebrīdinātu kādu. Sievu pabīdījis sānis plecīgs seržants, un tūlīt aiz seržanta ienāca virsnieks, tad vairāki kareivji un divi policisti.

Virsnieks kādu brīdi stāvēja pie mirēja gultas, pulsu taustīdams.

Pie Rozentāla gleznas pietājās kāds tips civilā un nocēla gleznu no sienas, it kā vēlēdamies to aiznest. Tā bija paša Rozentāla dāvi-

nāta glezna, un Lejiņa vecmāmiņa uzbudināta saslējās, grasīdamās aizkavēt zādzību, bet tips viņai pieklājīgi paskaidroja.

— Mēs tikai aplūkojam, vai aiz bildes nav kāda illegāla grāmata vai lapiņa? Neuztraucieties, kundze!

— Neviens tā arī nepamanīja, pa kuru laiku dzīvoklī iekjuvuši divainie cilvēki civildrēbēs. Kāds no civilajiem, gaišmatains kungs ar maigām rudzudruvas acīm, zeltainām ziedputekšņu zilītem un skropstām, vienaldzīgi stāvēja pie loga, raudzīdamies ārā, ar vaigu pieglaudies dubultstiklam. Ārā šķīdonis, slapjdraņķis, nekāda ziemas skaistuma.

Pie šā kunga piegāja virsnieks, tikko pārbaudījis mirēja pulsu.

— Nevar vest, jūsu labdzimība, — virsnieks konfidenciali sacīja, — nomirs pa ceļam, vārgs.

— Ārsts? — neatraujot vaigu no vēsā stikla, klusā balsī iejutājās noslēpumainais kungs.

— Se atrodas kāds viņa kolēģis, — gandrīz nedzirdami sacīja virsnieks.

Tai laikā kareivji izcēla slimnieku ar visu matraci uz grīdas, noņēma viņam segu un izpurināja. Izlūkoja masīvo gultas rāmi, un kāds cilvēks ar saliektu pirkstu ātri un viegli, ar redzamu baudu, it kā agrā ritā klauvētu pie mīlotās sievietes rūts, izklauvēja visas četras gultas kājas.

— Kungi, es kategoriski protestēju, — sašutis sacīja Lejiņa kolēģis, ārsts.

— Paaiciniet viņu, — domīgi ierunājās noslēpumainais kungs, rudzudruvas acis piesegdams ar ziedputekšņu skropstām, it kā pie slapjdraņķa pītēm aiz loga vērsdamies.

— Bezcerīgs gadījums? — viņš vaicāja ārstam, kad tas pienāca, sašutumā viegli aizelsies.

— Slimnieka nāve ir dažu stundu jautājums, — ārsts teica, — es vēlreiz atkārtāju, šāda apiešanās nav pieļaujama!

Noslēpumainais kungs neskatīdamies pastiepa pelēkā zamšādas cimda tērptu roku, un tūlīt šajā rokā kāds ielika ārsta pasi. Kungs pašķīrtīja dokumentu, ar kaligrāfisku retumu cienītāja interesi ielūkojamies ierakstos, tad atdeva dokumentu, uzrunādams ārstu.

— Un medicīna ir bezspēcīga?

— CANCER HEPATIS, — ar cieņu sacīja ārsts, bet, redzēdams, ka noslēpumainais kungs, acis nemirkšķinādams, lūkojas viņā, piebilda:

— Aknu vēzis.

— Tad jūsu klātie šē neko nevar grozīt? — līdzjūtīgi taujāja noslēpumainais kungs.

— Tikai kā garīgs atspajds tuviniekiem, — atbildēja ārsts.

— Nu, tādā gadījumā, — laipni sacīja kungs, — jūs brauksiet mums līdz. Mums barga priekšniecība, mēs nedrīkstam atgriezties tukšām rokām.

— Es protestēju, — ārsts jau trešo reizi izsacīja bezcerīgo frāzi.

— Jūs varēsīt iesniegt rakstisku protestu, — laipni paskaidroja kungs, — rakstīt jūs protat?

— Protu, — atbildēja nelaimīgais ārsts, mirkļa nopietnībā nesaprazdams, ka tiek vienkārši izsmiets. Līdzās viņam nostājās divi ražena auguma kareivji, un ārsts neatminējās, kā atvadīties no mirstošā kolēģa tuviniekiem. Uzvilcis kažoku. Iesēdināts ormaņa kamanās. Notikums likās nereāls murgs.

Ārstu ievietoja pārpildītā kamerā, bez pratnāšanas turēja apcietinājumā trīs dienas, tad naktī piekāva un nākamajā ritā atlaida uz mājām.

Viņam bija laimējies.

VI

Mazgruntniekam Krīvu Ernestam Vidzemes gubernā piederēja ne-līela divzīrgu salmniecība.

Ernestam patika likāties pa gurķu dobēm un zaļajās, asajās lapās, kas laizīja rokas kā govns mēles, atrast lielus, baltus, apvēlušos sēklas gurķus.

Tad Ernests piecēlās, izslējās no knūpus stāvokļa, pārlaida acis dobeli, labi iegaumēdams vletu, kur gulēja baltais sēklinieks.

Jā, tam vēl nācās ienākties, tapt dzeltenam, tapt mizu, smagam. Visam jāienākas, ienākties pienākas, tad sēklas var dīgt, dīgtspējīgas, bet zaļie, tie pagaldām nederēja. Lai iegūtu īsto sēklu, gurķim jātop biezam, dzeltenam, smagam, raupjam, un, uzsitot ar knipi, gurķim jāskan, jāskan pavisam īpatni un dobjī, it kā iekšā būtu izveidojies kāds sevišķs tukšums, un tad tāds gurķis ir gatavais sēklinieks,

kad Krievija ar visām pundurnomalēm noskanēs kā dobs zvans, tad arī revolūcija ievāks savus augļus, tā domāja zemnieks Krīvu Ernests, rudenī likādams pa savu dārziņu.

Gurķis ir viens gudrs radījums, bet tomēr pats nevar zināt, kad gatavības laiks sasniegts, vajadzīgs kāds, kas uzsit ar knipi, tāds cilvēks vienādiņ vajadzīgs.

Krīvu Ernesta mīļākā izklaide bija vakaros kādu stundu pirms saules rieta uz mirkliņi apsēsties dārza malā un noraudzīties saules apgaismotajos kokos. Egļu tumši zaļais, bērzu gaišākais un liepu dzeltenzajais valdzināja, vedināja, vadināja. Uz dažādām domām. Par dzīvības mūžību. Viņš ticībā bija pagāns palicis, lai arī svētdienās baznīcā gāja, kristīja bērņus, bet bibeles pasaciņām neticēja. Nebūs nekādas mūžīgās dzīvošanas, bet nebūs arī iznicības. Cilvēks atjaunojas caur bērņiem un dzīvo tālāk, nav mūžīgas dzīvošanas, ir nepārtraukta dzīve. Un zeme jūt, elpo tāpat kā ikviena radība zem saules.

Zemes pieskārienus viņš bieži bija sajutis jaunībā, basām kājām aiz ecēšām ejot vai arī iesētu labības tīrumu pieveltņējot. Tad viņš bija zemi jutis vakara saulē, kad dienas darbi apdarīti, iefūdīs zirgu veitni, gludinājās sējums, un tagad atminējās zemes siltos, maigos pieskārienus kailajām kāju pēdām un domāja par to laiku, kad zeme mīksti ieskaus viņa miesu, bet gars, redzīgā acs, paliks tepat, šē virs

mājas, varbūt kāda koka lapotnē slēpsies un dos dēlam dažu labu padomu, tāpat kā Ernesta vecvectēvs un vectēvs, un tēvs deva viņam. Kad art, sēt, plaut, to jau nu katrs daudz maz prātīgs zemnieks zināja, bet, apstiprinājumu saņēmis, daudz drošāks jutās.

Krīvu Ernests bija separātists. Viņš gribēja noslēgt separātu mieru ar patvaldību. Revolūcijas laikā. Jau tolaik uz laukiem pazina separatorus, kas pienu atdalīja no... un krējumu atdalīja no... un tā tālāk atdalīja no... un procesu sauca par separēšanu, atdalītājs tātad bija separator, bet tāds cilvēks, kas gribēja atdalīties, — separātists. Krīvu Ernests gribēja separēties savā mājā viens pats, viņam nebija daļas gar revolūciju, rīcības komitejām, mītiņiem, streikiem, viņam bija laba rudzu zeme.

Bet notika tā, ka pagasta skrīveris piedalījās soda ekspedīcijas darbā, un pagasta skrīverim bija zobs uz Krīvu Ernestu, un tad nu sarakstā ar burtiņu «k», jo jau tolaik mums bija lafabēts, piedodiet, alfabēts, tika, ierakstīts Krīvu Ernests, un tālākais jau gāja vienkārši, kā pa reni uz Antverpeni.

Jo dzīvoja reiz pagastā kāds zellis, kas jūrā gatavojās braukt, zellis salīga uz malkas Jāņa reisā uz Antverpeni, un pirmajā braucienā kuģis aizgāja pa burbuli, un tagad nu pagastā runāja, kā pa reni uz Antverpeni vai arī, visi gali ūdenī, vai arī, ne katrs dabū, ko meklē.

Tad nu svētdienas ritā kapteinis Rihters sacīja.

— Zēni, zirgos!

Kapteiņa kapteinīgajā balsī skanēja metāls, tas bija šauteņu aizslēga metāls, tur nu nekā nevarēja darīt, kapteinis sestdienas vakarā dzērumā tika skūpstījis savu ieroci, un stiprā skābe, ko viņš pats gan dēvēja par siekalām, saēda aizslēgu, un daļa metāla ielija kapteiņa balsenē, tā nu tas bija. Ziemas rīta saltajā gaisā skaidri varēja saskatīt no kapteiņa mutes izplūstošos nāvīgā metāla tvaikus.

Tā viņi jāja,
ceļu dimdināja,
kamēr aizjāja.

No vairākām mājām tika vienkop sadzīti zemnieki ar visām ģimēm, bet Krīvu Ernesta saimei pavēlēja iznest visu iedzīvi pagalmā.

Bija vairākas soda pakāpes: nošaušana un mantas sadedzināšana, nošaušana, mantas sadedzināšana un nometināšana, tikai mantas sadedzināšana, nometināšana bez mantas sadedzināšanas.

Ko gan kapteinis Rihters bija Krīvu Ernestam lēmis?

Pats mazākais Krīvu Ernesta saimes loceklis gulēja šūpulī, viņam bija septiņi mēneši un septiņas dienas, un septiņas stundas, un viņš enerģiski vicināja izkaltētu un piepūstu cūkas pūslī, grabinādams sausus zirņus pūslī. Grabēja zirņi, žvadzēja zirgu iemaukti sētsvidū, karavīri, braši zēni, kārsu spēlmaņi un uzdzīvotāji apakšvirsnieki, sentimentālie literatūras cienītāji un mūzikas mīļotāji virsnieki, visi ar labu stāju, sprauti kā zedeņi sētā, visi kā viens grabināja lielos cūku pūslus, šautenes grabināja.

Pirms sāka dedzināt mājas, kapteinis teica mazu un pieklājīgu uzrunu.

— Nolādētie, netīrie cūkas, kretīni, maukaš bērni un kuces dēli, raganu vēmekļi, velna sūdi! Es jums gan parādīšu dievu tēvu zaimot un pret cara valdīšanu spļaut! Jūs, krupju mizali, vecās aborta stangas!

Kapteinis gāza ārā istu abordāžas ķīseli, lamājās, vai zils kļūdams, dzīslas uz deniņiem piepampa, vaigi kļuva bāli, bet uz deguna izvelmējās kāda sevišķi zila un bieža dzīsla. Kapteinim bija smalks alkoholiķa deguns, un daudzos pārgājienos gūtais iedegums lleti noderēja, nosedzot nodevīgi zilgano sārtumu, alkohola vizītkarti, ko cienījamais virsnieks vienmēr nesāja līdz kā izstādē godalgots suns medāli.

Baismīgi bolīdams bālās blīsenes, kapteinis bargi bļauroja, bagātīgi bārstīdamies banāļiem bimbuļiem. Vārdiem, to biš.

Neviens nesmejās.

Cienījamā māte daba, visaptverošā, visspēcīgā un nosedzošā, met pāri savu plīvuru, ko mēs saucam par nakti, tāpēc ka tā ir tumša, kam nevar cauri redzēt, jo tumsa ir bezvīeliska, bezmugurkaulaina, bezmiesiska, cienījamā māte daba, izpildi pazemīgi.

Zemnieki kāpās atpakaļ.

Tad nu kapteinis noskaitās pa istam. Viņš pavēlēja kazakiem aizmugurē ļaužu pulciņu mazliet sablīvēt, aizmugures žurkas, tie lāgā nedzird, pie Mukdenas bija aizmugures žurkas, visur aizmugures žurkas, padzīt uz priekšu tos vajadzēja, pirmajās līnijās lai stāv, visādi var gadīties pirmajās līnijās, tāpēc tur vienmēr ir tie labākie cilvēki.

Pulciņš sajaucās, sajauca, aizmugures žurkas spiedās uz pirmajām rindām, dabūjuši ar pletnēm pa skaustu.

Kapteinis kaut ko iečukstēja gaitniekam.

Gaitnieks pagrīeža zirgu, izrāva zobenu no maksts, dzina zirgu cieši gar pirmo rindu, turpat pie zemnieku zābaku purngaliem novilkdams pagalma kruvešos neredzamu svītru.

— Kas kāps pāri svītrai, tiks uzskatīts par majestātes armijas goda aizskārēju, apvainots brunotā uzbrukumā un nepaklausībā valdībai un nošauts! — kapteinis klusu sacīja, piebilzdams gaitniekam.

— Fedja, atkārtot!

Nodzertā, pagrīratnā, mākonškrandainā pārkonbalsī, smaržīgu baronšnābu dvingu plādams, gaitnieks izauroja pavēli.

No pirmajās rindās sākās drudžaina kustība atpakaļ.

Izmējies kapteinis pavēlēja aizdedzināt ēkas. Nolēca no zirga izlocīt kājas.

Pats mazākais Krīvu Ernesta sētā bija nolikts uz kamanu sēdekļa, ievīstīts biežā lupatsegā, bet kā brīnums no segas bija izspraukusies maza, zili nosalusi dūrīte, cieši saņņautā saitiņā turot vējā plūnītu cūkas pūslī ar grabošiem zirņiem.

Patlaban kazaki aizdedzināja pirtiņu lejā pie upes.

Liesmu atspulgi spocīgi lēkāja uz pūšļa spidīgajiem sāniem, cauri pūslim kapteinis redzēja iedegamies pirtiņu un atminējās savu bērniību un pasakas par rūķiem; rūķi vienmēr dzīvoja tādās pirtiņās pie upītēm, dziļu gravu malās, un tā vien šķita, ka pirtiņa būtu mazs pasaku na-

miņš rotaļu pūšļa vidū, un kaltētie zirņi lēkāja kā mazi, sašutuši rūķi, jo namiņš iedegās gaišās liesmās, un kapteiņa sirds uz brīdi sāpīgi saņņaudzās, sadega bērniības pasaka, sadega sapnis par rūķiņiem, un kapteiņa skatiens sastapās ar puisēna priecīgajām acīm, tas bija drošs puisītis, mazais zemnieciņš, viņam patika skaļā kņada visapkārt, cilvēku kļiedzieni, lopu māvieni, un liesmu rūkoņā varēja skaidri saklausīt, kā puisītis vāvuļoja smalkā, melodiskā balstiņā:

«aijaaija, tjā, laka, alaālālā!»

un kapteinis viņam uzsmaidīja.

Kāds kareivis, tikko pielicis uguni dzīvojamai mājai, redzēja šo smaidu un aizkustinājumā apraudājās lielām teļa asarām.

Nē, puisītis nesaprata labu un ļaunu, puisītis, tāds pats kā mazais kapteiņa Petjenka, vāvuļoja sīkā, melodiskā balstiņā, bet krācot ieguva lopu kūts jumts, un lopu izmisīgā brēkšana aprima liesmu rēkoņā, un uz mirkli šaubas ieguva kapteiņa dvēselē. Viņa pasaules uzskats, drošais tilts pār bezdibeni, nokrakstēja, un kapteinis ar pūlēm izvilka iestrēgušo kāju. Viņš bija paslīdējis uz apledojušā celiņa no akas uz kūti, karstumā ledus atkusis. Lai pasarg' dievs! Piepešā niknuma uzplūda kapteinim noreiba galva. Viņš nezina, ko izdarījis šis latviešu zemnieks. Tikai nolādētie sociālisti, japāņu uzpirktie aģenti vainīgi, ka viņš, kapteinis Rihters, nonācis tik tālu, dedzina savas bērniības rūķiņus. Viņš juta, ka zemu kritīs, ne tā vajadzēja sodīt, ne tā, vajadzēja atrast kādu smalku sodu, uguns sadedzināja gan zemnieka mantu, bet kādas gan liesmas iedegās zemnieka sirdī?

Bērni izaugs, un ko gan mēs viņiem teiksim?

To skaidro ūden' nejauciet,

Kas tek caur līlijām?

Naktī simtiem zemnieku sētās dega lukturi, naktī kā lukturi dega simtiem zemnieku sētas, un zemnieki devās nāvē vai trimdā, devās trimdā ar pajūgā sakrautu iedzīvi, devās pavisam bez iedzīves, mantu izpārdeva kronim par labu, konfiscēja, mājas nodedzināja, zemnieki devās iekšā Krievijā, izzuda tālajās, miegainajās guberņās, tālu no dumpīgās Maskavas, tālu no satrauktās Pēterpils, milzīgās, miegainās guberņas dusēja smagā snaudā kā varenas, pielījušas siena kaudzes, un siena kaudzēs iegāja cilvēki-lāpas, rāmi degot.

Draudze klusi dzied līdz savā meldijā.

Bērziņi, Kārklīni, Lapiņi, Leviņi,
Kalniņi, Liepiņi, Kļaviņi, Ciepiņi,
Stabiņi, Riekstiņi, Rietiņi, Ritiņi,
Strazdiņi, Zvirbuļi, Dumpji, Cīruļi,
Lāči, Vilki, Kurmji, Stirnas,
Kļavas, Egles, Bērzi, Dzīlnas,
Gravas, Kārkli, Kalni, Lejas.

Simtiem cilvēku aizgāja nogurušā soli, slepus atpakaļ metot skatīties.

Sodien jūs mūs, rītu mēs jūs.

Un nekad nebūs miera virs zemes tiem, kas citiem pāri darījuši. Dzīves dzelzainais likums ir nepielūdzams. Un cilvēki ticēja. Tā stunda sitis. Sitis stunda ar dzelzs riksti. Mūsu bērni būs rikste. Mūsu nākotne būs dzelzs. Mūsu tauta būs sitējs. Mūsu vienība iezvanīs stundu. Visu kontinentu, visu vientuļo salu proletārieši, visu zemju, visu pussalu un zemesragu, visu vulkānu proletārieši, savienojieties!

VII

Aleksandra ielā piecdesmit seši, piecstāvu ires mājā, otrā stāva dzīvoklī iekārtotā slepenā istabā pie galdā sēdēja spēcīgs vīrs. Ar elļu notriepie pirkti veikli kustējās, kārtodami no burtenes izlasītos burtus vārdos un teikumos. Pabeidzis rindu, vīrs izcēla to kopuli, tad ķērās pie nākamās.

Turpat līdzās paškonstruēta rokas spiede tehniski nevainojamā izpildījumā blāvināja nerūsējoša tērauda detaļas.

Vīrs darbojās ar astoņpunktu biezajiem petiļa burtiem, kaut arī vislabprātāk dažus rakstus, sludinājumus un paziņojumus būtu salicis ar divkāro cīcero.

Protams, viņš ražīgāk spētu veikt darbu pie kādas Rodžera & Bral'ta rindu lejamās mašīnas vai arī pie Mergentālera līnotipa, taču, ko lai dara, jāstrādā klusumā, katram darbam sava tehnoloģija, pa Rīgu rīkšoja žandarmi, meklēdami nelegālās «Cīņas» tipogrāfiju, un žandarmērijas priekšnieka asinsspiediens paaugstinājās līdz ar katra nākamā avīzes numura saņemšanu.

Burtiļcis visbiežāk izcēla no burtenes latviešu valodā vajadzīgākos «a», «s» un «e». Tie bija labi burti, to sastāvā bija 70% svīna, 22% antimona un 8% alvas, tomēr, iespējot milzīgos metienus, kādus nepazīna neviens legālā dienas avīze, burti bija galīgi nodiluši, pats pēdējais laiks gādāt jaunu komplektu, nebija nozīmes burtus atjaunināt, sajaucot nodilušos ar nenodilušajiem, salikums iznāks neglīts, neviens, pat nesalasāms, bet «Cīņa» lepojās ar labu iespiedtehniku, augsti turēja marku.

Saturs bija galvenais spēks, kas veidoja avīzes labo slavu, veicināja astoņpadsmit tūkstošus lielā metiena nelegālu izpārdošanu un izplatīšanu. Jau pašā pirmajā numurā avīze paziņoja:

«Mūsu tautiskā prese izvērtusies par netirumu un melu duļķi, iz tās pazudis katrs drošāks un patiesāks vārds, jo tā jau arī aizstāv tikai mūsu turīgo šķiru labumus... Bet brīvam vārdam nebūs aplūst Baltijā! To sludinās arī mūsu laikraksts, tas sargās strādnieku istās intereses, apgaismo dzīvi no viņu stāvokļa, modinās snaudošos, iedrošinās bailīgos, sauks un pulcinās latviešu apzinīgo proletariātu uz cīņu un uz uzvaru.»

Nu jau gandrīz divus gadus iznāca nelegālā avīze, svēti ievērojot šos apsolījumus, drūmajā reakcijas laikā parādot gan strādnieku bezkompromisa cīņu, gan buržuāzisko tautiešu nodevības un vienaldzības tuksnesi.

Un tai tūkstoš deviņi simti sestajā gadā Latvijā parādījās liķu vil-

ki (hiēnas), «to biš», cilvēki, kas uzpirka kazaku izpostīto un nodezināto māju mantas.

Rūpīgi salika burtlicis tekstu avīzes divdesmit sestajam numuram, dodams līdzī nākotnē kādam buržuāzijas censonim nenoslēpjamu vizītkarti.

Un pāri stūraino gotisko punktu kastītei burtlicis pasniedzās, paņēma latīņu apaļo punktu un noslēdza rindu.

«Viens no tādiem dižtautiskiem liķu vilkiem — un, pēc mūsu ievāktajām ziņām, visriebigākais — ir Jelgavas advokāts Cakste. Caur saviem aģentiem šis goda vīrs izplatījis uz laukiem baumas, ka viņš esot ar ģenerālgubernatoru pa draugam. Ko viņš gribot glābt, tas esot glābts, un, ko viņš gribot samaitāt, tas esot samaitāts. Uguns un zobena trenkātie zemnieki brauc rindām uz Jelgavu pie Cakstes kā mānticīgi muzīki pie brīnumdarītājas dievmātes. Cakste ar palīdzības lūdzējiem lielās runās neielaižas. Vispirms vajag nolikt septiņdesmit pieci rubļi galdā. Tad brīnumdarītājs velk fraku mugurā un brauc uz pili «aprunāties». Protams, ka tur tas dabū ziņas, jo ģenerālgubernatora kancelejā katrs var aptaujāties. Ja nu gadās, ka pret palīdzības lūdzēju nekas nav sūdzēts un viņa vārds nestāv listēs, tad Cakste pasāka, ka viņš esot izrunājies un lūdzējs varot droši braukt mājās. Ja turpretim lūdzēja vārds stāv listēs, tad Cakste saka:

— Jā, pret jums ir tik daudz sasūdzēts, ka es vairs neko nevaru līdzēt. Vienīgais padoms, ko varu jums dot, ir — bēgt!

Ir vienā, ir otrā gadījumā Cakste paņēma par «spravkas» iztaisīšanu septiņdesmit pieci līdz simts rubļu un ne vienā, ne otrā gadījumā neaizmirst nolasīt sprediķi.

— Jā, tagad nu lai es palīdzu! Cik sen atpakaļ mani izdaudzinājāt par tautas nodevēju. Bet tagad, kad citur vairs griezties nevar, tad visi nāk pie manis palīdzību lūgties. Ko es tur vairs varu līdzēt? Aizbraukt uz pili jau es varu, bet tas jums maksās...

Nē, Cakstes kungs, ņemiet mūsu apliecību. Jūs neesat tautas nodevējs, jūs esat liķu vilks. Tautas nodevējs tomēr vēl ir cilvēks, kaut arī zems, nievājams, noziedzīgs cilvēks. Bet jūs esat nevērs, kas ložņā apkārt ap plēsoņu mitekļiem un siekalodomāties apgrauž kaulus tiem upuriem, kurus viņi nogalinājuši.»

VIII

Katra jauna paaudze atklāj vēsturi no jauna, no Ādama līdz Golgātai pārdzīvotā visās cilvēces šausmas un priekus. Jo tuvāk mūsu laikmetam nāk vēstures pētnieks, jo vairāk viņu pārņem bailes un neuzticība, viņš jūtas kā apmaldījies nepazīstamajā un reizē tik pazīstamajā labirintā, viņš iet no telpas telpā, ieraudzīdams un sastapdams vecos netikumus aizvien jaunos veidos — nodevību, zemiskumu, nekrietnību, melus, nežēlību, eksploataciju, skaudību, asinskāri, mantkāri, un pētnieks sev jautā, vai ilgi vēl, vai ilgi vēl, un, nonācis pie pēdējās telpas, kur ugunīgiem burtiem rakstīts «20 XX» un kurā viņam būs jāpaliek, jānodzīvo savs cilvēka mūžs, pētnieks aizver acis un pārkāpj sliekšni.

Kādus cilvēkus viņš sastaps?

Cetri jauni vīriši bija svētdienas vakarā sapulcējušies nelielajā istabiņā ar sīpolu virtenēm pie krāsns un smaržzāļu buntītēm vāzē uz galdā, nelielajā istabiņā Stabu un Marijas ielu stūrī pie Rīgermāmiņas.

Biedri Jēpis, Coms, Brašais un Griška sēdēja ap nelielo galdū, un septiņliņu petrolejas lampa dzeltenā gaismā siltā aplī krīta pāri galdam izklātajā pilsētas centra plānā.

Uz baltas papīra lapas bija uzzīmēts slepenpolicijas telpu izvietojums.

— Viens kareivis stāv sardzē pie ieejas, — ziņoja Brašais, — muzeja pieņemšanas istabā dežurē divi gorodovoji, iekštelpās uzturas apmēram desmit aģenti un divi uzraugi. Jārēķinās ar to, ka uzraugu skaits var būt arī lielāks. Otrajā stāvā izvietota kareivju sardzes rota — simt sešdesmit cilvēku. Sardzes maīpa pie ieejas notiek ik pēc divām stundām, tātad — divos, četros, sešos.

— Jā, jā, un visās pārējās divdesmit četrās stundās arīdzan, — ironiski piebilda Jēpis.

— Tas vēl nav viss, — turpināja Brašais, — skaties, šeit, — un viņš ievilkā ar zīmuli pilsētas plānā krustīņu, — apmēram simts soļus no muzeja, pie Tukuma stacijas pastāvīgi dežurē kazaku ložmetējrota, turpat ir arī policijas postenis. Tagad šē, pa labi no ieejas, pie pasta un telegrāfa dežurē divi gorodovoji un trīs kareivji.

— Viesnīcā iepretim ir dragūnu pulka štābs, — piebilda Griška.
— Brīnumskaistī, — ierunājās Jēpis.
— Stāvoklis vairāk nekā bēdīgs, — piebilda Griška.
— Simts septiņdesmit deviņi cilvēki muzeja apsardzē!
— Simts septiņdesmit deviņi stobri.

— Tomēr plānu nevaram mainīt. No mūsu puses — divi atbild par posteni pie telegrāfa un pasta, trīs uzrauga ložmetējrota stacijas laukumā, divi nosedz atkāpšanās ceļu, dežurēdami Kārja telas un stacijas laukuma stūrī, viens palīdz nokļūt aizsegā sievietei, kas piedalās operācijā, bet trīs cilvēki nāks man līdzī muzejā, — paziņoja Jēpis.

— Kuri tie būs?
— Ceru, ka tiks ievērots brīvprātības princips? — ieteicās Coms.
— Nekādu brīvprātības principu! Esmu izvēlējis trīs cilvēkus. Līdzī man nāks Brašais, Straume un Mērnīeks. Coms sniegs precīzus norādījumus ārējai grupai. Trauksmes gadījumā jums kaut no ādas jāizlec, bet aizmugure jānosēd. Precīzēsī sīkumus.
— Kāpēc Mērnīeks nav atnācis? — jautāja Coms.

Jēpis neatbildēja.

— Te nav stacijas ziņu birojs, — Čomu piezobojā Brašais.

— Jautājumi ir šādi, — iesāka Jēpis, — pirmais: vai Mistera ģimenei sagatavots jauns dzīvoklis?

— Jā, — atbildēja Coms.

— Vai drēbes un jaunie dokumenti Kungam kārtībā?

— Jā. Dzelzceļa bijete arī iegādāta. Tāpat arī drošas naktsmājas ārpus pilsētas. Esmu visu pārdomājis līdz pēdējai vilītei.

— Atkārtoju, — sacīja Jēpis, — sapulcēšanās pie pasta un telegrāfa. Ierašanās laiks — astoņi un desmit minūtes. Lieki sacīt, ka ātrāk atnākt nedrīkst, nokavēt nedrīkst. Asti līdzī atvest nedrīkst. Apģērbs — pieklājīga pilsoņa drēbes, nekā uzkrītoša.

— Vienreiz viens ir viens!

— Nekādus dokumentus līdzī neņemt!

— Vienīgi nekrologu un testamentu.

— Kāds apbruņojums?

— Nokriti no plaukta? Divi mauzeri.

— Gribu dzirdēt tavu rīcības plānu, — teica Brašais.

— Labi. Skaties, — Jēpis rādīja plānā, — šē mēs ieejam, te trepes uz otro stāvu, mēs ejam šē, nonākam muzeja pieņemšanas istabā. Jātiek iekšā nodaļā. Pie durvīm stāv sargs, mēs ar Straumi tiksī tam garām. Tu ar Mērnīeku paliksi pieņemšanas istabā, neīneutralizēsīet sargkareivī.

— Kā, kā, lūdzu?

— Neīneutralizēsīet sargkareivī!

— Ā, bet es domāju, materializēsīet! Vai tu neīvarētu runāt tomēr latviešu valodā.

— Labi, materializēsīet sargkareivī un gorodovojus un noseģsīet trepes, lai apsardzes rota netiek lejā.

— Mēs divī?

— Jūs divī.

— Lai netiek lejā simts sešdesmit noēdušies ķerļī?

— Lai netiek lejā! Taču to nedrīkst darīt tūlīt, jāpagaida, kamēr mēs ar Straumi ieejam pašā muzeja nodaļā.

— Ko tad mums darīt? — jautāja Brašais. — sacīt, pagaidiet, cīenījamīe špīki, mēs šausīm mazliet vēlāk. Vai nevēlatīes uzspēlēt sešdesmit sešī?

— Gan kaut ko izdomāsi!

— Jā, aizvedīsim ziloni un nolīksīm uz trepēm, lai tie simt piecdesmit netiek lejā.

— Simt sešdesmit.

— Paldīes, ka izlaboji.

— Nu, pietiek, būsīm nopietnī! Mēs ar Straumi ieejam nodaļā. Kunga kamera atrodas te. Kopā ar viņu Mīsters, Grundmanis, Mežģalīis un vēl divī biedrī. Kamera ik rītus tiek atslēģta, mūsējos izlaiž mazģatīes. Tad jau uz vietas redzēsīm, ko iesākt.

— Es gribētu paņemt kādu bumbu priekš otrā stāva.

— To neīvar, pārāk liels troksnīis. Ja izdzirdēs posteņī, uzlaidīs mums loģmetējrotu, tad viss ir caurī.

— Jāpaļaujās uz laimī.

— Kas noseģs sīvietei atkāpšanās ceļu?

— Ozolbauds.

— Vai atkal ies Dreifogēja jaunkundze?

— Nē, viņa nedrīkst iet. Muzejā deģurē viens, kas var viņu pazīt. Pagājušajā reizē viņal rītējušī aukstī svīdri pār muguru. Viņa brīnās, kā špīks nav viņu uzzīmējis. Ies Anna.

— Man viss skaidrs.

— Ja kāds dabūs ievainojumu?

— Ja vieģlu, aizies pats.

— Ja smagu?

— Zinī pats.

— Zinu.

— Tur nu neko neīvar darīt.

— Un tagad priecīģa vēsts no Tukuma, — sacīja Jēpis, — noģauts soda ekspedīcijas vadītāģ grāfs Lamsdorfs un kopā ar viņu barons Rohe.

— Kādreiz tu izmeģģīsi mēli, lietodams šītādus vārdus!

— Rohe, tas bija grāfa adjutants?

— Jā. Tas noticīs pie Stūra kroģa.

— Tīri skaudība rodas, klausotīes, ko Zaģals ar zēnīem noģrādāģjis. Tad jau tur Cīpus arī būs piedalīģies. Nu tad, tpu, tpu, tpu, lai rītus labī krīt!

Vecā Rīgermāmiņa virtuvē izlika kārtīs, zilēdama likteni saviem zēnīem. Rīgermāmiņas vedeklu noģava pagājušā gada janvārī, līelajā demonstrācijā pie dzelzceģa tilta, dēģls Kristaps, saukts arī Cīpus, bija aizvedīs mazdēlu Artūru uz Tukumū pie radīniekiem. Vēģ nebīģa atģrieģies. Pie Rīgermāmiņas tagad dzīvoģa Cīpus draugī, mīģģ zēnī, gandrīģ vēl bērņī, un katru dienu viņiem draudēģa melna nāģe, kārtīs rādīģa sliktas zīmes, un Rīgermāmiņa karstī lūdģa:

— Dievģn, tu jau redzī, viņģ iet par taisnību. Palīdģģ gan viņģiem, cik jau nu tavos spēkos, novīrģģ lodes un durķģģ, glāģģ no ļaunas acs un pazuģanas!

Mēģģ klusēģa melnās nakts debesīs aiz loģa.

Pirmdienas rītā astoņos un desmit minūtēs kaujas grupa sapulcējās pie telegrāfa un galvenā pasta. Iecerēto operāciju nācās atlikt neparedzētu apstākļu dēļ. No Tukuma stacijas pa Teātra bulvāri garām policijas valdei nepārtrauktā straumē virzījās karaspēka daļas. Nebija iespējams kaut ko uzsākt, Rīga atgādināja lielas kazarmas, pelēkie šīņi rēgojās ik uz soļa.

Jēkabs Dubelšteins paziņoja, ka operācija tiek pārcelta uz 17. janvāri, otrdienu. Arestētajiem bija jāpavada slepenpolicijā vēl viena diennakts, pilna baismu draudu un dzīvības briesmu.

Spēlēdams dānu kungu, Karlsons neskopojās ar samaksu par sīkiem pakalpojumiem, ko viņam izdarīja uzraugi. Tā, piemēram, viņš lūdza atnest papirosus un deva samaksai pusrubli, kaut arī paņēma «Rīgas» maksāja piecpadsmit kapeikas. Viņš cienāja uzraugus ar apelsīniem, un vairākkārt tie viņam atjāva pastaigāties pa gaiteni. Taču Karlsons nezināja, ka viņa liktenis jau izlemts.

Slepenpolicijai patiešām bija drošas ziņas par agitatora darbību Liepājā. Zandarmērijas pulkvedis Volkovs katru dienu konsultēja slepenpolicistus par izmeklēšanas metodēm, viņš ieteica Gregusam mēģināt par katru cenu izdabūt no Liepājas agitatora Brauera liecību par Liepājas organizācijas struktūru, biedriem, konspiratīvajām adresēm. Un tad Braueru-Karlsonu nošaut.

II

Greguss bija stingri pārliecināts, ka visa nelaime ir tā, ka likumu sarakstīts par daudz.

Katrs sociālais, nokļuvis grūtā situācijā, centās atrast kādu likuma pantu, kas it kā aizstāvēja viņa tiesības.

Un tas nu arī nekam nederēja, ka Istenle ķeizarišķie advokāti ņēmas sociālus vēl tiesās aizstāvēt, izmantodami daudzos un dažādos likumus, kurus ne katreiz zināja centīgie un prasmīgie valdības ierēdņi. Likumu bija par daudz, un advokātu par daudz. Likumus vajadzēja nelieļā skaitā, un tos pašus neskaidri uzrakstītus, lai ik teikums būtu neprecīzs un nesaprotams, lai likumu vienmēr varētu iztulkot kroņa labā.

Advokātus, kas iedrošinās aizstāvēt sociālistus, vajadzētu saukt pie atbildības. Visiem advokātiem būtu jāstājas policijas uzskaitē un pakļautībā, bet tādus, kas ņemtos kaut ko uz savu galvu izgudrot pret policiju, tādus advokātus no sabiedrības izslēgt, praktiski atņemt un pārmācības namā uz pāraudzināšanu nodot. Protams, vajadzīgs vīrs, kas daudzajiem likumiem apgriezīs spārnus, jo citādi atliek vienīgā iespēja: sociālistus nemaz līdz tiesai nevest, — ja neizdodas izspiest atzišanos, nošaut pa ceļam. Dažs tāds, nojautis savu likteni, brēc pēc likuma kā aizkauts āzis pēc pēdējā naža griežiena, bet tas nekas, brēc vien, patīrini kājas, diezgan esi mums nervus tirinājis.

Jāatrod atslēga.

No rīta, kad Greguss gribēja iet vannas istabā, tur jau priekšā bija tēvs. Abi kalpotāji viņu mazgāja, vecis nevarēja ne locekli pakustināt, bet kalpotāji runāja:

— Gedzjuns Rimantovičs tagad nomazgās rociņas!

— Gedzjuns Rimantovičs noskalos kājiņas!

Pie brokastu galdā tēvs sēdēja invalīda ratiņos, pēdējās nedēļās vecajam plepeši bija legribējis apskatīt Rīgu, viņš pūrdēja un žēlojās, ka jau trīs ziemas sēžot mājās, neesot bijis paelpot svaigu gaisu, vai tad nevarot viņam sagādāt to prieku.

Ja nu revolucionāri zina, ka viņam paralizēts tēvs?

Greguss katru rītu brauca uz darbu slēgtos ormaņa ratos.

Nevarēja veco vest uz ielas tādā nedrošā laikā. Ja nevari darīt, ko sirds vēlas, kas par prieku dzīvot? Protams, mazais dēlens, mazais Gregusiņš, piegadīgais delveris, arī bija jāuzmana. Kalpotāji deva dēlēnam saulespuķu sēkliņas, un mazais draišķis no rītiem, milēdams tēti, iebēra pāris sauļas saulespuķu sēkliņu Gregusa mēteja kabatā. Vislabākās saulespuķu sēkliņas, pirktas Filipoviča monopolbodē. Greguss lutināja dēlēnu, izdabāja pušēna kaprīzēm, arī saulespuķu sēkliņas bija kaprīze. Greguss sēkliņas tūlīt izbēra sniegā, tūlīt, kā tika laukā no mājas, izbēra ormaņu ratu kulbā vai kamanu kulbā, izsēja pa vējam mazā pušēna mīlestības pierādījumus. Un zvirbuļi sēkliņas uzknābāja, baloži uzlasīja, un dažu labu putnu tās izglāba no bada nāves saltajā ziemā, saltajā ziemā, kad zeme sasala, sakala zirgābolus akmenscietus, un no akmens pat asaru neizspēdīsi.

Labs cilvēks izsēja ziemā saulespuķu sēkliņas, lai baložiem un zvirbuļiem būtu, ko ēst, labais cilvēks no policijas pārvaldes, labais cilvēks munderī,

spīdzinātājs Greguss.

Baltām acīm uz viņu skatījās Rīga, kauna traips uz senakmens brūga, bendes namiņā dzīvoja Greguss, sarkanu cepurī galvā gāja ik rītus uz rāti, pratināmiem nagus maukt, spāniešu zābakos kājas ieaut, uz rata stiept, muguru lauzīt, kaulus dauzīt,

vēstures spļaviens cilvēces sejā, nozieguma dzimumzīme,

māt, kādēļ tu viņu laidī pasaulē?

Greguss atminējās savu vakardienas sarunu ar baronu fon Hohenholernu.

Barons sacīja, ka baumas klīstot pa pilsētu, baumas par briesmīgo un necilvēcīgo spīdzināšanu, un Greguss skumji atbildēja:

— Dīemžēl ne tikai baumas!

— Un tiesām, — šausminājās barons, — tas notiek patiesībā?

— Dīemžēl.

— Bet tas taču nav humāni!

— Jā, nav humāni, bet mums nav citas izejas. Impērija brūk kopā.

— Ko?

— Jā, brūk kopā, un neviens cits to nesaprot. Ja es darbotos stin-

grās un stabilas impērijas dienestā, tad varētu atļauties pratināt apsūdzētos ar psiholoģiskām metodēm, būt humāns un audziņošs, bet tagad tādiem smalkumiem nav laika. Dodiet man stingru vadību, un es radišu humānu izmeklēšanas sistēmu, bet patlaban impērija ligojas visās šuvēs, būtu noziegums izrādīt sirdsmikstu humānismu.

Un Greguss sazvērnieciski sacīja baronam:

— Man pašam sirds sāp, skatoties, kā brašie puši mokās, iet nāvē spēku plaukumā. Viņi taču tik daudz laba un derīga varētu izdarīt impērijas dienestā.

— Es jums pateikšu, kur slēpjas mūsu nespēks, — sacīja barons, — domājot cilvēks kļuvis mūsu sabiedrībai bīstams, mēs esam darījuši visu vairākās paaudzēs, lai radītu nedomājošus cilvēkus, bet nelaime ir tā, ka šādi cilvēki, nedomājošie, tad arī iekļūst valsts pārvaldē. Viņu galvenais trumpis ir vienkāršs — viņi nedomā! Tas būtu ideāli, ja nenāktos cīnīties ar sociālistiem. Sociālistiem pagaldām nav cita spēka kā vien domas spēks, jo, — un te barons pavērs apkārt — revolūcija, katastrofa? To jūs, mīļais kungs, pārspilējat, revolūcijai vēl par maz ieroču, trūkst apmācītu cilvēku. Jūs taču to nesacījāt nopietni, nu, par to impērijas bojā eju, sabrukšanu? Tā, mans mīļais. Bet domas spēks sociālistiem pārāks, un mums nav ko preti likt!

Jauzdams barona vārdos kādu slēptu, bet grūti saprotamu apvalnojumu, Greguss brīdī nodomāja, vai tikai barons pats nav sociālists, bet tūdaļ aizgānīja neprātīgo domu. Barons, kam nodedzināta muiža, drosmīgs vīrs, uz ielas viens bez apsardzes, varbūt bruņās zem mēteja valkā, bet runā no sirds. Grūti saprast tos inteligēntos. Muld. Domas spēks? Redzams, nesaprot neko. Tāds jau ir sodīts ar to, ka pastāvīgi atrodas savā klātienē. Domas spēks valsti negrauj, to grauj cilvēki ar ieročiem rokās, pret tiem tad arī pretī liekam ieroču spēku.

— Tad tomēr taisnība par to spīdzināšanu? — barons vēl pārjautāja.

— Uf, — Greguss nopūtās.

— Mīļais draugs, — barons sacīja, izvilkdams baltu aploksnī, — te jums maza artava no Vidzemes muižniecības, pieci simti rubļu. Ja baumas būtu bijušas mazākas, bet mocības lielākas, jūs saņemtu visu tūkstoti. Un man viens personīgs lūgums. Vai jūs neatjautu reizī būt klāt? Gribas palūkoties, kā strādājat? Sen neesmu neko priecīgu redzējis šajā saskābušajā bēdu pasaulē.

Tā nu Greguss ieradās darbā diezgan domīgs. Dienas vidū viņš jau bija paguvjis atšifrēt barona grūti saprotamos mājienu par domu spēku, un viņa brieda ķecerīga vēlēšanās pierādīt sev pašam, ka viņa domas spēks nav mazāks par kāda tur sociālistu agitatora domas spēku. Un viņš lika aicināt augšā Karlsonu-Braueru.

III

Karlsons atminējās tikšanos, atcerējās katru viņas repliku, katru savu atbildi, un atmiņā nāca Austras ciešais, mirdzošais skatiens, un silts vilnis aizskrēja pa nervu stīgām, sākdamiens saules pīnumā, un Karlsons vēl neticīgi novīpsnāja par savām iedomām un atminējās viņas stāva aprises, kad aizējot viņa uz brīdi apstājās durvīs, kas veda uz pieņemšanas istabu, durvīs ar gaismu, un tikai mirkli viņa atskatījās, puspagriēzusi galvu, viņas seju Karlsons tai brīdī nesaskatīja, seja palika ēnā, sienas pelēkie toņi un durvju gaišais četrstūris veidoja kā gleznas logatu.

un, vēl drūmāks kļuvis, viņš sāka staigāt pa gaiteni.

Ists paraugapcietinātāis, laiņns un pieklājīgs ar uzraugiem, sasodīti riebīgi ir mierīgi sarunāties ar policistiem, dāns un devīgs, pašam pretīgi, neskopojas ar dzeramnaudām, jāsaņem visi spēki, jāizliekas, jāizliekas, viņš drikstēja pastaigāties pa gaiteni un uzsmēķēt ārpus kameras.

Vai viņš juta bailes?

Protams, bet viņam neatlika laika par bailēm domāt, ar bailēm nodarboties, jo prāts nepārtraukti analizēja visas iespējas, pārbaudīja dažādus bēgšanas variantus, jā, viens cilvēks varēja izbēgt kaut vai tūlīt, bet nebija tiesību atstāt šē biedrus, prāts meklēja to vienīgo mēnesstaru, pa kuru iespējams nokāpt no jumta. Vēl viena nopratināšana, un viņu sakropļos tāpat kā Mežgaili, un viņš vairs nespēs iet, nespēs aiziet no šīs elles. Patiešām, viņš atradās patlaban kā mēnessērdzīgais augstu gaisā starp debesīm un zemi, neaizsargāts, atmodies, pie pilna saprāta un apziņas, redzēdams savu bezizejas stāvokli. Bezizejai vienmēr ir ieeja, varbūt var iziet pa to? Nē, nē, jūs redzēsiet, jums nav cita ceļa, kā vien mums visu mierīgi izstāstīt, un tad mēs jūs rātni un lēni nolaidīsim atpakaļ uz zemes, — tā bija runājis Greguss ar viņu pirms stundas, un Karlsons nolēma novilcināt laiku, sacīja, ka padomāšot, tēlodams patiešām apmāta cilvēka pamošanos, kas tikai tagad pamanījās stāvokļa bezcerību un pats brīnās, kā varējis uzkāpt galvu reibinošajā augstumā, un redz, ka zemē tikt, nostāties uz droša pamata ir velts pasākums, un viņš sauc pēc palīga, un palīgs steldzas. Es, Greguss, esmu šis palīgs, un jūsu sauciens būs pilnīga atklātība pret mani, atzišanās visā, un es jums garantēju dzīvību, brīvību, un, protams, palīdzēšu arī turpmākajā dzīvē iekārtoties.

Kādas bailes juta Karlsons?

Vai es izturēšu? Patiesībā — pirmā praktiskā saskare ar policiju. Vai man pietiks vīrišķības? Ja izdurs acis? Vai sakropļos tāpat kā Mežgaili? Sodien no rīta Anna atnesa produktus, nespējām neko izrunāt, viņa teica, rīt nāksot atkal, tādat — rīt, bet līdz ritam kā mēnessērdzīgais?

Pa visu Krieviju kā divaini dārzi bija izmētāti hospitāļi, kuros ārstējās garīgi slimie. Garīgās slimības un monarhija kā divi laulātie draugi. Mūžīgā izlikšanās, liekulība un divkosība, nepastāvība, laika spriegums un nežēlība prasīja no cilvēkiem par daudz nervu spēka, un, patiešām, dažreiz cilvēki krita no jumta.

(Nobeigums nākamajā numurā)

Glihtus un lehtus lahrk

Varas no 2 rbl. 30 ...
fabriks piederumus ...

J. P. Helsinga
fabriks magasiņā,

Rīgā, Aģentatnē ... cēla Nr. 14 un 15

Sen pasūtāmo lahrku maga

D. Stalmon, dibināta 1872 g.
Koku cēlā Nr. 23

pr. dabna

Jauno baltu lahrku krahjuma veen
fabriksatā ... wi-gresnā ...

lahrku piederumus ... lahtakām

Avotā e la Nr. 23, Romanov

Veelafā

da schi

leelā iswehlē

Taihdas to
lahrku labja
...
Metāla lahrku
Cycas - palmas,
lihtu turpes,

J. Hiege,
lahrku magasiņā, Rīgā

Aleksandra cēlā Nr. 51

Veelafāis lehreris no metāla,
ofola ar drehbi pahrwilhtem
un lakreteem lahrkeem un
wišadeem lahrku pederumeem.

Willehtatās cenās.

**Atmenu kaltuoc
Menz & Sabak.**

Noliktawa Rīgā,

Terbatas cēlā 3.

Kaltuoc Skrihwerē,
pašču mahjā.

Katram apšinigam pišsonim

kas wehlas egabdatees saweem aišgabjušceem pederigeem glihtus
veemineklus, eetešam apikati mušu granita kapu veemineklu
krahjumu

Rīgas iemitarpeja: apdrošināšanas Kade.

Uš kapitaleem nahves gadījumā, atraitu penšijām,
wezuma apgahdibas kapital... uubšča... dšh... reuti

**Glihtus un lehtus
lahrkus**

... no 3 rbl. 6 pehdas garu
un dahrgati un

... dno lahrku pederumus
lehti dahrdod 1250

Karku cēlā Nr. 33,

preti dšelsš-tiltam,

Balt. lahrku fabriks noliktawā

Pfeiffera lahrku fabriks

mašā Rīngcēlā Nr. 16,
dāts ...

leelā iswehlē **lahrkus,**

wišadās krahfās, par wišlehtakām cenām

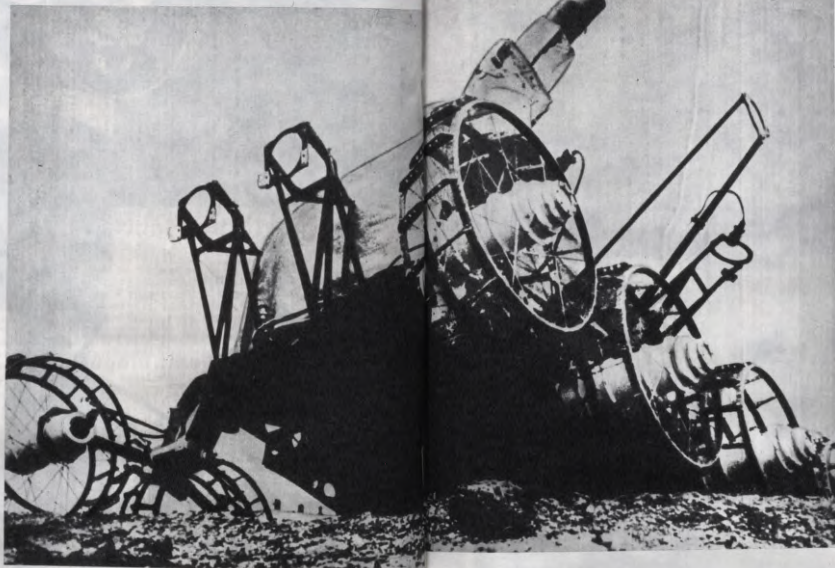
Kiliales. ...
Zemotatnē ...
© 73

NO KOKA PULKSTENA LĪDZ KOSMOSA KUĢIM

Mehāniskais pulstenis (18. gadsimta beigās). Tas darbojas pēc pulkšstena mehānisma principa. Darba programma ierakstīta zobratos, kuri notiekāši rēķinā ar sviru sistēmas palīdzību koordinē skaņu sistēmas darbību ar pušņa kustībām.

Pirmo rūpnieciski izgatavoto elektrisko lampu paraugi.

▼ Bronikovu dinastijas kabatas pulkstenis (19. gadsimts). Vjatkas meistars Bronikovu vairāku patentiem pārsīstījis izgatavoja koka pulkšstenu. Pašreiz jau uzlieti 29 tādī Bronikovu meistardarbi.

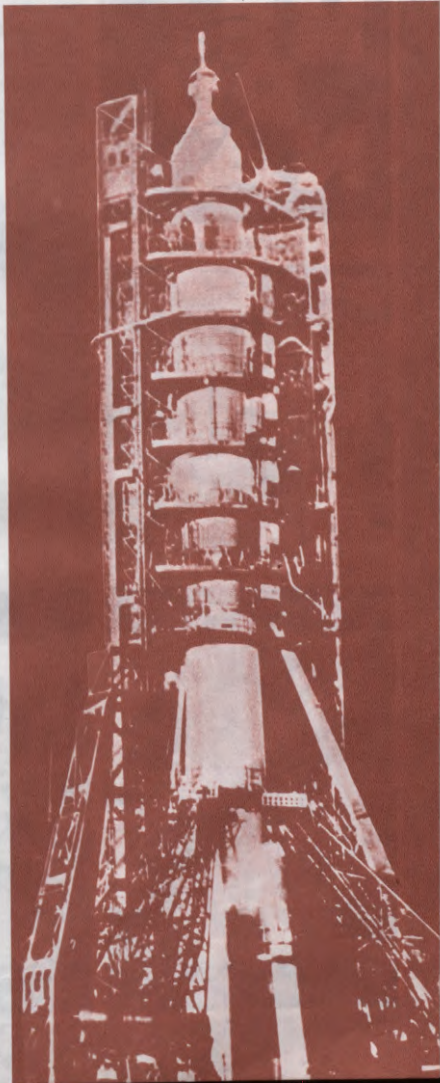
Rīgas rūpnieciskā «Russko» — Balti izgatavoja vieglā automašīnā (1911. gadā).

«Lunohod-1» izmēģinājumā Lunodromā. Kosmiskā raķete pirms starta.

Tā varētu izrakstīties kosmosa kuģis, ar kuru veicams ilgstošs lidojums uz zvaigznājiem.

ZAŅA LEĢZDINA foto

KAMERŪ- NĀ

IVANA BOLDIREVA foto

Kamerūnas sievietes.

Masku pārdevējs.

Jaunais kokgriezējs no Tiko.

Vēdekļveida palma.

Āfrikas suvenīru pārdevējs.

IVANS BOLDIREVS

No ceļojuma bloknota

Pagājušajā gadā mūsu žurnālā bija publicēts Ivana Boldireva ceļojumu apraksts «Zem Ekvadoras saules». Nesen viņš atgriezās no Kamerūnas. Tā ir jau četrdesmitā pasaules valsts, kurā bijis mūsu autors.

Piecpadsmitajā gadsimtā portugāļi izkāpa malā pie Āfrikas upes Vuri. Viņi atrada tur milzīgos vairumos krevetes (portugāļu valodā tās sauc «kameroes»). No šejienes cēlies valsts nosaukums.

Ivans Boldirevs ir viens no tiem nedaudzajiem padomju valsts pilsoņiem, kuri pagājušajā gadā apmeklējuši šo zemi. Sīkāk par viņa ceļojumu varēsiet uzzināt grāmatā «Tikšanās uz sudrabetas upes», kuru izdevniecība «Liesma» šogad laidis klajā latviešu valodā.

DOKTORS BEGESS

Mēs braucām uz Rietumu Kamerūnu. Piepeši ceļu aizšķērsoja vētras nogāzts zarois tropu koks un mums bija jāizkāpj no džipa. Nolēmām mazliet paklejt pa kaučuka plantāciju turpat blakus. Lēnām gāju garām slaidiem, Rjazanas bērziem mazliet līdzīgiem stubriem. Vērodams pie mizas piekārtos alumīnija kausus kaučuka sulai, nepamanīju pienākam sirmu afrikāni. Ar žestu viņš palūdza uzsmēķēt un, paņēmis cigareti, kā parādība acumirkli nozuda biezo krūmu pacerēs.

Vecītis aizgāja, bet man vēl vienmēr acu priekšā stāvēja viņa plakanā seja ar aiztūkušām, asarojošām acīm un tik tikko jaušamām spirālītēm uz apakšējā plakstiņa. Šis cilvēks acimredzot cieta no afrikāņu filariātozes...

Biju daudz dzirdējis par šo tropisko slimību, par tās izraisītāju Lao-lao filāriju, kas tulkojumā nozīmē — acu tārpis. Bet, atklāti sakot, šādu slimnieku redzēju pirmoreiz. Nākošajā dienā pastāstīju par šo satikšanos pazīstamajam Kamerūnas ārstam Rafaelam Begesam. Lai izklaidētu manas šaubas attiecībā uz diagnozi, viņš paaicināja kabinetā pacientu ar tādu pašu acu kahti.

— Loaoze. — teica Begess un paskaidroja, — samērā izplatīta slimība Ekvatoriālajā Āfrikā.

Ar doktoru Begesu mani iepazīstināja lido-tājs Aleksejs Gubanovs. Viņš bija iedalīts republikas prezidenta Amadū Alidžo ekipāžas sastāvā, kad valsts galva padomju helikopterā MJ-4 devās vizītēs pa savu zemi. Sais divos gados, kurus Gubanovs nodzīvojis Āfrikā, viņš paspējis sadraudzēties ar vairākiem kamerūniešiem. Kā vienu no tuvākajiem viņš minēja savu ārstu Rafaelu Begesu.

— Lūk, cilvēks! — viņš saka savā īpatnā völdzinieka izrunā, ar paceltu ikšķi izteiksmīgi parādot, kāds cilvēks. Pusedinojot viņš norunāja mums tikšanos, un tagad es

sežu doktora Begesa kabinetā, klausos viņa nesteidzīgajā stāstījumā par tropisko medicīnu. Viņš brīvi runāja krievu valodā. Sākumā tas mani pārsteidza, bet vēlāk uzzināju, ka valodu Rafaels Begess iemācījies Stavropole, kur pirms septiņiem gadiem ar izcilību beidzis medicīnas institūtu.

— Saprotiet, — viņš skaidroja savā kļusajā, mazliet aizsmakušajā balsī, — pie mums, Kamerūnā, dažas slimības burtiski iedusās vietējā sadzīvē. Taisnība, ka afrikāņu zemju atpalcības cēlonis ir koloniālā pagātne. Tikai tā. — Begess apsedās krēslā. Bija jūtams, ka viņš uztraucies. Viņa pilnīgās lūpas bija cieši sakniebtas, sejas vaibsti kļuva asāki un sarkanīgajā gaismā, kas nāca no loga, likās atlieti bronza. Es neko nepierakstīju bloknotā, jo to, ko viņš teica, vienkārši nebija iespējams aizmirst...

Cik daudz gadu Kamerūna bija tita noslēpumainības pilnūrā! Ko tikai nesarunāja par «afrikāņu noslēpumaino dvēseli» tie, kam šie nostāsti bija izdevīgi. Izdevīgi tāpēc, lai, pasarg dievs, kādudien neatklātos koloniālisma būtība.

— Koloniālisms Kamerūnā izpostīja tradicionālās sīkzemnieku saimniecības, kuras baroja simtiem tūkstošu afrikāņu. Tās burtiski noslaucīja no zemes virsas un nomainīja ar «monokultūrām»: kaučuku, kafiju, kakao, banāniem, tas ir, kolonizatori paplašināja to kultūru plantācijas, kuras bija izdevīgas eksportam.

Beztiesiskie kamerūnieši klejoja pa kontinentu. Bet tie, kuri locīja muguras plantācijās, saņēma grašus. Neviens pats nevarēja atļauties tādu «kārumu» kā kumosu svaigas gaļas. Tikai saujiņa maniokas un batātu — tāda bija viņu pārtika. No sistemātiska barības trūkuma sakās ļaundabīga novājināšana, kuras sekas — hroniska olbaltumvielu nepietiekamība.

Es uzmanīgi klausījos ārsta vārdos, bet viņš visu laiku staigāja pa kabinetu un runāja. Atcerējās studiju gadus, Stavropole kliniku, kur tā arī neizdevās redzēt malārijas slimnieku, bet te gandrīz katrs afrikānis pazīst šo tropu drudzi. Doktors salīdzināja pierādīja, rēķināja. Sacīja, ka valstī no katrēm tūkstoš bērniem seši simti mirstot jau pirmajos divos gados.

— Iemesli? — viņš jautāja, un pats tūlīt atbildēja: — Koloniālisms.

Doktors Begess to ilustrēja ar piemēru: koloniālistu kundzības rezultātā Kamerūnā ilgu laiku vispār nebija lopkopības. Izslaukumi no afrikāņu govīm bija tik niecīgi, ka pienu nācās ievest no Francijas.

Vietējā tirgū litrs piena maksāja pusotras reizes dārgāk par kilogramu vērtīgu zivju. Tātad — nebija pa kabatā afrikāņiem! Tāpēc bērni mira no avitaminozēm, novājināšanas, tā arī nekād nenogāršojuši govju pienu.

Mans sarunu biedrs ieslēdza baltu tropisko ventilatoru. Spēja gaisa strāva pacēla, sajauca uz galda receptu blankas un slimnieku uzskaites kartiņas. Begess veikli savāca papirus kaudzītē, un pēkšņi viņa uzmanību piesaistīja uzraksts: — Hospitalizēt leprozoriā.

... Ši slimniece vēl pavisam nesen bija ple viņa uz pieņemšanu. Ar čemošanu rokā viņa nu stāvēja zem palmas un gaidīja mašīnu. No doktora Begesa kabineta redzējām, kā piebrauca pikaps sarkansvītrotiem sāniem un stalts pūsis palīdzēja slimniecei iekāpt. No Begesa uzzināju, ka saslimšana ar leprozoriā ir nacionāla nelāme. Cīņai pret to galvaspilsētā Jaundē nodibināts speciāls zinātniskās pētniecības institūts. Pie bieži apdzīvotās Duālas atvērts milzīgs leprozorijs — pilsētiņa ar jauniem ārstniecības korpusiem, ērtām mājām, plašām zempkopības plantācijām. Pirmoreiz slimniekiem radīti apstākļi ārstēšanai, darbam, atpūtai.

Pēc neatkarības pasludināšanas Kamerūnas tauta pa istam sāka cīņu pret slimībām, antisaniitāriem apstākļiem, epidēmijām. Kad valstī sākās holeras uzliesmojums, doktors Begess viens no pirmajiem devās palīdzēt slimniekiem, bet pēc tam dienu no dienas braukāja pa tālīnēm celiem, skaidrojot iedzīvotājiem šīs infekcijas bīstamību. Viņam palīdzēja simtiem instruktoru, aktivistu, un

kopīgo pūlņu rezultātā izdevās likvidēt holeru pašā diglī.

Tagad tā jau pagātne. Veselīga, jauna afrikāniete plakātā pie sienas aicina mazgāt rokas un augļus pirms ēšanas. Pa labi no šī plakāta — baltas durvis. Tās ved injekciju kabinetā, kur cilvēki atnākuši saņemt «brīnumdarītāju poti».

Doktora Begesa vārdu pirmoreiz dzirdēju pirms mēneša Kamerūnas provincē Bonaberi. Kādās krustceļos ievēroju vīrieti gados ar pārmērīgi uztkušu kāju, kurš lūdza smagas mašīnas šoferi:

— Mesjē, pie doktora Begesa...

Pirms tikšanās ar Rafaelu Begesu redzēju grupu sieviešu ar bērniem uz muguras. Viņas gāja pāri Vuri garajam tiltam. Pēc tam ieraudzīju viņas pieņemamajā istabā.

— No kurienes šīs sievietes? — nenoturējos un pajautāju ārstam.

— No Tiko ciema, — viņš atbildēja. Un piebilda, ka tas neesot diez cik tālu, tikai kādi simts kilometri.

Trokšņainajā Duālas pilsētiņā, kur hospitāli strādā Rafaels Begess, dzīvoja galvenokārt dokeri, amatnieki un dažādi tirgotāji.

Doktors Begess labi atceras dienu, kad, caurbraucot no Jaundes, kur strādāja galvaspilsētas hospitāli, aizkavējās Duālā. Enot cauri tirgotāju rindām, redzot viņu vidū daudzus smagi slimus, viņš cieši nolēma uz visiem laikiem palikt šeit. Drīz viņa vārds, kā varenas atbalss mests, aizskanēja pār visām provincēm. Un nebija Kamerūnas vēsturē tik populāra, iemīļota ārsta — afrikāņa.

Nenogurdināmais Rafaels pieņēma slimos, gāja vizītēs pa palātām, pats izskatīja slimniekus rentgena kabinetā, izdarīja analīzes laboratorijā, operēja. Viņš zināja — ja afrikānis meklē ārstu, tad viņš ir nopietni slim. Doktors brauca, gāja kājām pa tik tikko lemitām taciņām, lai palīdzētu, lai glābtu cilvēku, kurš izsauca viņu, nevis pūšlotāju — zintnieku.

— Zintnieku laiks, tāpat kā novecojušās parašas un aizspriedumi, aiziet pagātnē, — viņš paskaidroja. — Lieta tāda, ka mūsu tautas medicīna ilgi palika neizpētīta. Piemēram, no dzungļu zālītēm var pagatavot izvilkumu, ko lieto dezinfekcijai. Taču zintnieki «ārstēja» ar talismaniem, buramvārdiem. Bet tagad dzīve pati parāda, kam spēks: zintniekiem vai ārstam.

Doktors Begess nespēja ilgi nosēdēt uz vietas. Salicis rokas aiz muguras, sniegbaltā halātā un fonendoskopu nenonēmis, viņš turpināja staigāt pa kabinetu. Trīsdesmit trīs gadus vecais doktors Begess kā bērns priecājās par to, ka afrikāņu kvartālos darbojas ūdensvadi, ka pilsētas slimnīcā «Kontini» ārstē bez maksas, ka nomaļajos valsts Ziemeļu rajonos atvērti jauni medpuncti, ka cīņai ar dzelteno drudzi paredzēti izpētīt dzungļus, kur mājā pērtiķi — šīs slimības pārnēsātāji. Vēl bija priecīgs par ķirurģisko aparāturu:

— Saņēmu šodien no Padomju Savienības.

Tuvojās vakars. Atvadījāmies. Rietošās saules stārs izgaismoja piecas krievu matroškas uz ārsta galda. Atvadām paslēdzot līelu, siltu plaukstu, doktors Begess teica:

— Matroškas — Stavropole kolēģu dāvana. Pasakiet viņiem, ka doktors Begess nekad neaizmirsīs savus draugus.

TIKO

Pelēkā plestātne cauri sakņu labirintam atdūrās krasta strēlē. Saknes — kā smalks tīkls, kā vārti uz dzungļiem, kuri bija nepārstādi daudzkrāsaini. Dzūngļi — no trim pusēm. Un tikai priekšā, kādus simt soļus no pietātnes, aiz šalcošām vēdekļpalmām un mango kokiem ar zeltainiem augļiem, kas atgādināja zarus sakārtus pūsmēnesišus, slēpās vienīgais ceļš — šaursliežu atzarojums.

Uz tuvīno Tiko ciemu ripoja zaļš vagoniņš. Mēs atnācām nedaudz agrāk un ienēmām vietas aiz mašīnista — uz plata sarkanā sola. Mašīnists pārlika pārmijas, un, skali nopūtis, vagoniņš aizripoja. Aiz pagrieziena tas ienira dzūngļos. Kādu laiciņu

JULIANS SEMJONOVŠ

BUMBA PRIEKŠSĒDĒTĀJAM

ROMĀNS

(8. turpinājums)

Tagad mākslu vērtē tikai pēc viena kritērija — cik piesātināta ar informāciju ir grāmata, glezna, filma. Māksla ir tā pati politika, tikai vēl bīstamāka par politiku. Tāpēc jau, kā rāda UNESCO dati, visātrāk mirst lidotāji izmēģinātāji un kinorežisori, bet visilgāk dzīvo politiķi. Politiski maksā ar citu dzīvībām, bet mākslinieks ar savējo. Katram cilvēkam ir kāda iecere, Lis. Un es nedrīkstu pašlaik riskēt, jo tava paspēle būs arī manas ieceres gals.

— Ko tu, Pablo, viņiem vari padarīt, šiem Dornbrokiem? Tu jau pats tagad esi kļuvis par sīciņu Dornbroku...

— Pastāv stratēģija un taktika, Lis, stratēģija un taktika...

Liss ilgi raudzījās Pablo, tad pasmaidīja.

— Zini ko, — viņš teica, — es tevi vairs nekad nesaukšu par idiotu. Es tevi, muļķi, ļoti milu... Labāk pasaki, ko lai es iesāku?

— Es pasūtīju bijetu uz Parīzi. Pulksten divpadsmitos hoteli «Georgs Piektais» tevi gaidīs Allans Asons.

— Bet viņš taču pinas ar amerikāņiem. Viņš nekad nav sadarbojies ar vāciešiem. Viņa eparhija ir Francija un Savienotās Valstis.

— Viņš ir mans draugs.

— Vai viņam var teikt visu patiesību?

— Kā lai tev saka... Tava atklātība otru cilvēku nostāda neērtā situācijā. Allans dzīvo biznesa pasaulē, viņam ir savi grūtumi... Taču Godaram un Lelušam viņš izlīdzēja...

Allans Asons kavējās, jo nekādi nevarēja atrast vietu, kur nolikt savu «citroen». Viņš pa divi lāgi izbraidīja visas ielas ap «Georgu Piekto» un beidzot pameta mašīnu portjē ziņā:

— Mišiel, nekur nav nevienas brīvas vietas.

— Esiet bez rūpēm, mesjē Ason, gan jau es mašīnu nolikšu.

— Paldies. Un aizslēdziet durvītas, mašīnā ir sainītis.

Atvainodamies Lisam par nokavēšanos, Allans Asons pasmejās:

— Jūs taču tagad esat vaņģinieks, un vaņģīniekam saimnieks jāgaida. Vai arī kļūstiet par producentu kā Delons. Viņš ir gluži neiecīšams — šito uzpūtību... Bet filmas uzņem par milnieku trijstūri, caur un cauri astoņpadsmitais gadsimts, «bīstamie sakari». Viskiju? Luij, viskiju, ūdeni un riekstus! Vakariņas ēdīsim restorānā «Kaspijas ikri».

Luijs atnesa pudeli. Liss pasmīnēja: uz pudeles kakla karājās liels vara ripulis: «mesjē A. Asons».

Allans to pamanīja.

— Nu un tad? — viņš izmeta. — Nav ko irgoties. Tā ir ērti. Un es neesmu vainīgs, ka viņi karina uz pudelem smagu vara gabalu — tas taču ir Georga Piekta bārs, un viņš ir no aristokrātiem. Dzeriet un neironizējiet. Labāk pasakiet, cik jums vajag naudas?

— Sākumam ceturtdaļmiljona.

— Filmas temats?

— Mūsu banda. Finansisti, nacisti...

— Istie uzvārdi nebūs?

— Būs. Istie gan. Citādi nemaz nav vērts pie šīs lietas ķerties.

— Nosauciet vārdus... un neēdiet mani ar acīm, esmu Goda leģiona krusta kavaleris un nosūdzēt jūs neskrešu...

— Dornbroks.

— Dornbroks, — domīgi novilkta Asons. — Dornbroks... Nekas nesanāks, Lis. Paskaidroju: mans Amerikas kompanjons ir saistīts ar Dornbroku. Viņiem ir bizness Latīņamerikā un Āfrikā. Uzbrūkot Dornbrokam, es pārķāptu līgumu ar savu kompanjonu.

— Ja es nodēvētu viņu citā vārdā, tad nav jēgas šo putru ievārīt.

— Saprotu. Bet jums jāsaprot arī mani, Lis.

— Kā jūs varētu man palīdzēt citādi?

— Sauciet vienmēr lietas istajos vārdos. Jums vajag aizņemties naudu priekš šīs filmas? Ja tas nebūtu Dornbroks, es jums aizdotu. Bet... Bet! — viņš pacēla pirkstu. — Visi zina, ka jūs esat tukšinieks. Kur jūs rāvat naudu priekš filmas? Kas jūs finansēja? Tas nāks gaismā. Izvilkt to dienas gaismā nav nemaz tik grūti. Dornbroks

man to nepiedos. Nedusmojieties, Lis! Es spēlēju ar atklātām kārtīm.

— Par ko gan lai es uz jums dusmos?

— Klausieties, varu jums piedāvāt kompromisu. Atrakstiet man vēstuli. Oficiāli. Atsūtiet scenāriju. Par kaķi un peli. Meitenīti un vecmāmiņu. Par kosmosu vai pazemi. Es jūs finansēšu. Jums tikai jāsamelojas. Pēc tam es iesūdzēšu jūs tiesā un atteikšos rādīt jūsu filmu Francijā. Parādīs citi, es sarunāšu ar Fernānu no Beļģijas, viņš rāda vācu filmas Francijā, viņš to labi pieprot.

— Esmu par to domājis, — Liss atbildēja. — Es nedrīkstu ķerties pie viltus. Jūs saprotat? Gan jau pēc tam atcerēsies, ka esmu sācis ar maziem meliem. — Liss nokrišķināja pirkstus un norīja vēl vienu malķu. — Tas sagandēs visu. Man vajag, lai cilvēki varētu skatīties tīru filmu, — viņš atpogāja krekla apkaklīti un nobrauca ar roku pār neskūto vaigu. — Sajā lietā manām rokām jābūt tīrām...

— Man ļoti gribētos jums palīdzēt, Lis.

— Es redzu. Paldies. Atvedu jums dāvanu, Allan. Lai atnes vēl riekstus — ļoti gardi... Biju iedomājies, ka vienmēr glabāšu to kā talismanu. — Liss izvilkta no kabatas vecu alumīnija karoti. — Es to nospēru cietumā. Ņemiet ciet. Smalstiet ar to savus sūdus.

— Paldies. Es to pakarināšu virs sava rakstāmgalda. Ejam. Restorānā mūs jau gaida ledū iesaldēta degvīna pudele un grauzdēta rupjmaize. Bet ikriem nekas nav darīts, lai nezustu kalorijas, kuras tik nepieciešamas jūsu mākslai un manām mahinācijām.

Lidmašīna uz Rietumberlīni gāja no rīta. Liss paklīnāja pa Latīņu kvartālu, iegriezās pagrabīnā «Bombardieri», kur studenti auroja dziesmas un dzēra kafiju, un pēc tam brauca uz Orli. Viņš apmetās lidostas viesnīcā. Miegā nenāca. Gaismu neiededzis, viņš atlaidās cietajā gultā un ilgi klausījās, kā rēca lidmašīnu turbīnas; tām, kuras cēlās gaisā, skaņa bija draudīga, tām, kuras, lidojumā nogurušas, laidās lejā, — skumīgi žēla. Tā, ne par ko nedomādams, viņš gulēja ilgi. Tad kāds nezināms spēks izcēla Lisu no gultas. Viņš izņēma no kabatas piezīmju grāmatiņu, iededza gaismu un uzšķīra lappusīti ar burtu «A». Liss pārlaida acis vārdiem un uzvārdiem, gluži mehāniski ievēroja, ka pavisam ierakstīti divdesmit divi numuri («slīkti, ka nav divdesmit viens»), izbrīnījies paraustīja plecus un aizšķīra līdz burtam «M». Hozē Marias Alberto Trokadas telefons un adrese bija ierakstīti tieši šeit — viņa vārds Lisam mūždien asociējās ar Madridi.

Tas bija spāņu bankieris, kuram piederēja vairākas akciju kontrolpaketes apavu rūpniecībā un liela bērnu ratiņu fabrika.

— Mani kolēģi, — viņš stāstīja Lisam, kad viņi bija iepazinušies Sansebastjanas kinofestivālā, — iegulda naudu elektronikā un aparātu būvē. Tas ir muļķīgi! Rūpnieciskās attīstības ziņā Spānija vairs tik un tā nespēj panākt ne Itāliju, ne Krieviju, ne Franciju. Katram cilvēkam un zemei jāzīdīti ar tādu vaigu, kādu dievs devis. Hā! Esmu jūs izpratis — režisors Liss no ateistu ārdītāju sugas! Labi jau labi, dieva nav. Piekritu. Ja jau jums tā patīk. Esmu realists. Spānīši ir šausmīgi švīti. Goda vārds, es varu tā teikt, jo pats esmu dzimis spāņu grands. Pie mums pat pēdējais nabags sajojis vēderu ciešāk, lai tikai nopirktu skaistas kurpes. Un, ja spāņietim rodas iespēja apprecēties, varat būt droši, ka viņš laidīs pasaulē veselu baru mazu nabadzēnu — aborti taču ir aizliegti. Pie mums, — Hozē Maria nopūtās, — pastāv cenzūra gan dzimstībā, gan kino un literatūrā. Tā ka tas, kurš iegulda naudu aparātu būvē, pērk nodzītu zirgu. Bērnu ratiņi — tas ir pavisam kas cits. Daudz tālredzīgāk. Un kinematogrāfs. Es ar prieku ieguldītu naudu kinematogrāfā. Mums ir divi lieli mākslinieki, bet abi ir sarkanie. Es mīļprāt ņemtu režisoru — ārzemnieku. Jūs. Spāņu režisoriem ir drausmīgi grūti strādāt: kailu sievieti kadrā izgriež baznīcas cenzūra, bet katru vārdu par jucekli valstī izcērp valdības cenzūra, rauj viņus jupis!

— Jūs jau paši šo cenzūru esat radījuši, — Liss toreiz teica, — jūs tai maksājat, un tā jūs aizsargā un jums kalpo.

— Mijais draugs, — Hozē Maria saviebās, — jauni laiki nāk ar jauniem tikumiem... Cenzūra mani sanaido ar strādniekiem, kuri grib redzēt uz ekrāna pliku sievišķi! Tagadējos laikos, mans cienījamais draugs, jāprot strādāt pa jaunam. Sobrīd cenzūra pie mums kalpo pati sev, tas ir paradoksāli, bet fakts.

Liss piezvanīja un palūdza hotela telefona centrālei tālsarunu ar Madridi.

— Mesjē, ar Madridi ir automātiskie tālsakari, — telefoniste paskaidroja. — Jūs varat piezvanīt no saviem apartamentiem. Uzgrīziet ciparu vienpadsmit, pagaidiet, kamēr atskanēs muzikālais signāls, uzgrīziet piecīnīku un pēc tam vajadzīgo Madrides numuru.

— Hallo, Madride? Lūdzu senjoru Trokadu.

— Ko?

— Jūs protat vāciski?

— Ko? — kalpone atkātoja spāniski.

— Bet franciski? Parlez — vous français?

— Drusku.

— Kur senjors Trokada?

— Viņš nav mājās...

— Bet kur tad viņš ir?

— Hotelis «Castellanos Ghilton». Bārs, restorāns...

— Telefons? Kāds tur ir numurs?

— Kas?

— Es prasīju: kāds tur ir numurs?

— Momentu... 257-22-00. — Kalponei bija maiga, mazliet miegaina balss.

— Paldies, — Liss pateicās.

Madridē šobrīd sākās ceturta rīta stunda — laiks, kad kalpones mostas, bet restorānos un bāros tik tikko sākās istā uzdzīve.

Liss sazvanīja «Castellanos Ghilton» un palūdza sameklēt bārā vai restorānā senjoru Trokadu.

— Senjors Trokada pirms stundas aizbrauca uz restorānu «La langusta Americana», telefons 247-02-00.

Trokada tiešām bija tur.

— Kur jūs esat, mīļo Lis? — Trokada klēdza klausulē, un šķita, ka viņš ir tepat aiz sienas, kādā Parīzes viesnīcā «Air France» numurā. — Tūlīt pat brauciet šurp!

— Tas ir grūti izdarāms, dārgais Hozē Marīa, esmu Parīzē.

— Un kas par to? Lidojiet šurp! Iedzēsim «tinto», kas jums tā patīk! Jā?

— Paldies, veco zēn, labāk izdarīsim to citreiz, varbūt rīt. Ja atdarīsim kopēju valodu šodien.

— Es jūs saprotu. Uzskatiet, ka esam atraduši. Es esmu par.

— Iesākumam man vajag kādus septiņdesmit tūkstošus dolāru.

— Tā lieta var iet. Cik jūs prasīsiet nākamreiz?

— Vēl simts tūkstošus.

— Skatīsim, ka esam salīguši. Lidojiet tik rīt šurp, vienosimies par detaļām. Zvēru pie sava goda, mēs pa abiem uztaisīsim gadsimta labāko filmu. Viens noteikums — tikai ne tagadne. Un nekādas sociālas traģēdijas, tas šeit nevienu neinteresē. Jūs saprotat? Sekspīrs, Balzaks, Baroha. Un karu arī nevajag — mums pret pagājušo karu ir sava attieksme. Dabiski, es ar to neesmu vienās prātīs, bet pasaule jau jāņem tāda, kāda tā ir. Klasiku, man draugs, tikai klasiku.

— Klasika mani šobrīd neinteresē.

— Jēzus Marija, vai nu man jūs jāmaca! Ieturiet formu proporciju, un lai jūs varoņi runā par briesmoniņiem — imperatoriem un korupciju Romas senātā! Lai jūs varoņi zākājas, par ko vien grib, ka tikai viņi staigātu zvērdās vai samta kamzoloj!

— Manā jaunajā filmā runa būs nevis par jums, bet par Vāciju.

— Seit tas neies cauri. Mūsu valdība mīl kancleru Kizingeru! Es jau nojausu, kā jūs gribat rādīt Vāciju, — varu galvot, ka mūsu ārlietu ministrija būs pret. Pa telefonu man to grūti izskaidrot. Atlidojiet uz šejieni, es papūlēšos jūs pārliecināt...

— Paldies, — Liss nopūtās. — Varbūt, ka es jums vēl piezvanīšu... Dzīvojiēt vesels...

— Heil Hitler! — Hozē Marīa iesmējās. — Gaidīšu.

«Viņam grūti runāt pa telefonu,» Liss nopūtās, «nabaga lādzīgais buržujs. Nudien, viņam ir grūti — pie viņiem jau ir kā četrdesmit ceturtda gada Vācijā. Bet viņš ir paradīs braukāt uz Parīzi, kur mējo, nebaidoties no policijas...»

Liss apsēdās uz palodzes. Viņš nonīka līdz rītausmai, pēc tam nobrauca lejā, samaksāja trīsdesmit deviņus frankus par numuru un tālsarunu un devās uz Eiropas skaitstākās lidostas milzīgo ēku, kura laistijās spocīgā gaismā: tur vismaz varēja būt starp cilvēkiem, bārā iedzert un pie reizes izdomāt, kā rīt pat, līdz pusdienas laikam, pārdot māju. Vai arī ieklāt to pret vekseli. «Mercedes» jāpārdod jau rīta pusē, bet vakarā jāzīlido uz Honkongu. Prokurors ir brašs vīrs. Savācis bibliotēkā tādus materiālus, ka pēc tiem var sastādīt precīzu maršrutu.

Bārā viņš pasūtīja viskiju, atgāja no letes, apsēdās kaktā un, pagriezies pret sienu, ieurba skatienu pats savā skatienā: siena bija klāta ar spoguļiem. Liss atskatījās — vairāk bārā neviena nebija. Viņš ieņēma mutē viskiju un uzšāca sīku strūkliņu savam attēlam spoguļī. Viskijs tecēja pār seju, un tā izskatījās smieklīga un nožēlojama.

Viņš piecēlās un devās uz «information» uzzināt, cik maksā biļete līdz Honkongai caur Singapūru, Taibeju un Tokiju...

VECU VIRU ROPESTI

Bergs gausi šķīrstīja rīta avīzes.

«Sakarā ar pēkšņu veselības stāvokļa pasliktināšanos prokurors Bergs aizvakar vakarā iesniedzis atlūgumus. No drošiem avotiem saņemtas ziņas, ka ministrs uzdevis ministrijas valstssekretāram doktoram Kreicmanam tūlīt pat izlīdot uz Rietumbeļini un konsultēties ar ārstiem. Pilsētas senāts izteicis bažas par prokurora Berga veselības stāvokli. Ja ārsti pieprasīs ievietot Bergu slimnīcā, ir paredzams, ka viņam uzticētās ārkārtīgi svarīgās lietas uz laiku pārņems Kreicmans, kurš ir viens no talantīgākajiem Berga skolniekiem.» («Die Welt»)

«Bayern Kurier» parādījis rakstīš, kurā Berga demisija traktēta kā «prokurora atzīšanās savā bezspēcībā». Tāds komentārs uzskatāms tikai par absolūti nekompetentu spriedelējumu vai arī par ļaunprātīgu mēģinājumu atbērties vienam no viscieņamākiem Federatīvās republikas juristiem. Bergs nekad nav žēlojis spēkus, viņš ziedoies uz mūsu demokrātiskās likumdošanas izveides altāra. Mūsu prese nemēdz tā rakstīt par cilvēku, kura veselības stāvoklis ne tuvu netiek uzskatīts par normālu. Šim notikumam vēltito atsauksmju sērijā, ar kurām nākušas klajā mūsu levdorojamākās avīzes, Bavārijas preses komentārs izskan kā griezīga disonanse. Mēs no savas puses prokuroram Bergam varam izteikt tikai visdziļāko atzinību par visu to, ko viņš darījis mūsu justīcijai labā.» (G. Krauze. «Frankfurter Rundschau»)

«Demokrātiskais» ķīviņš mūsu «demokrātiskajā» presē lieku reizi apliecina, cik «izsmalcināts» korupcijas gars tagad valda VFR. Jāskatās vien patiesībai acīs: Bergs jau sen ir nevēlams KDS-KSS, kopš tā laika, kad viņš 1964. gadā sauca pie atbildības septiņus augstus bundesvēra virsniekus par kara laikā Krievijā un Francijā pāstrādātajiem briesmu darbiem, kad visi šie septiņi valkāja nevis zaļus, bet melnus mundierus. Atkāpties no amata Bergu piespieda. Atliek tikai nožēlot, ka prokuroram pietrūcis pilsoniskas vīrišķības turpināt cīņu.» (H. Krone. «Telegraph»)

Iebāzīs avīzes peldmēteļa kabatā, Bergs devās uz vannas istabu. Katru rītu viņš pamatīgi norīvējās ar raupju dvieli un uzskatīja, ka tieši tas viņu paglābīs no sklerozes, jo asinsrite tā dabūja pamatīgu dopingu — un nevis farmakoloģisku, bet dabisku. «Aļņi arī mežā berzas gar kokiem,» Bergs domāja, «un cilvēkam visnotaļ jāmacās no

dzīvniekiem. Cerčils pareizi darija, ledams pēc pusdienām nosnausties: visi zvēri pēc pusdienām guļ. Resns? Un kas par to? Labāk mīrt resnam vecumdienās nekā slaidam jaunībā.»

Vannai blakus atradās mazs galdiņš. Nolicis uz tā avīzes, viņš iegūlās vannā. «Papriekš drusku pamērcēšos un patīksmināšos, pēc tam izskatīšu šīs pārējās druzas. Kaut tik nealzsnaustos... Jā, savus trumppjus viņi izspēlē pamatīgi... Visnejaukāk ieknābuši mani sociāldemokrāti no «Telegraph». Nejaukāk tāpēc, ka sāpīgāk. Bet sāpīgāk tāpēc, ka viņiem taisnība. Tikai tā ir abstrakta taisnība, jo viņi ir opozīcijā un nekad nav griezušies valsts aparāta virpulī. Kad ierēdnim saka, ka viņš ir par vecu, tas nozīmē, ka viņam parāda durvis. Bet cilvēks, kurš par varēm turas pie sava amata, izskatās smieklīgs, godkārigs un egoistisks. Pēc tam viņi to savās avīzēs apspēlētu tik un tā, bet cilvēks, kurš ir smieklīgs, vairs nevienu nevar uzvarēt. Vistalantīgākais gājiens, protams, izdevies Krauzem. Vispār jau Springera vīriem ir gudras galvas. Viņi nebradā uzvarēto, bet uzvarējuši sniedz tam palīdzīgu roku. Protams, tādiem kā es, kuri šai draņķīgajā sabiedrībā spējuši kaut ko sasniegt... Nabaga garmatīnos viņi bez vārda runas liktu pie sienas. Ar tiem rēķins ir vienkāršs — intelektuāļu pārprodukcija... Tādiem, kuri pēc universitātes beigšanas uzskata sevi par Hēģeļiem un Bismarkiem, nav kur dēties. Tikai uz barikādēm... Viņi taču neies uz skolu par nabaga grašiem... Rēķins vienkāršs? Bet Liss? Viņš cīnīsies, jo mīl bērņus un baiļojas viņu dēļ, bet ar sievu nevar sadzīvot. Ja viņš būtu laimīgs ar sievu, viņš nemeklētu nekādu kašķi. Neviens mākslinieks nav bijis laimīgs ģimenes dzīvē, tikai viduvējības...»

Bergs atšķīra nākamo avīzi, meklēdams, vai tajā nav komentārs par viņa demisiju; iemeta acis sporta hronikā: viņš interesējās par smagatlētiķu, un viņam bija vājība uz svarcelšanu, tad pievērsās tiesu un policijas hronikai un tūlīt pat uzdūrās petitā saliktai informācijai: «Mūsu pastāvīgais korespondents Taubens ziņo no galvenās policijas pārvaldes, ka aizvakar vakarā no Esenes atgriezies frau Smita, kura dzīvo Henekes ielā 7. Dzīvoklī, kurā tā nebija bijusi kopš 19. augusta, viņai pavērusies savāda aina: logs bijis caursauts un televizora ekrāns sadragāts. Frau Smita ataicinājusi namīpašnieku, kurš savukārt tūlīt izsaucis apdrošināšanas sabiedrības pārstāvjus. Eksperts konstatējis, ka «Philips-209» markas televizoru (cena 380 marku) sadragājusī lode. Eksperts Angemeins izņēmis no televizora lodī un izsaucis kriminālpoliciju. Policijas ekspertīze secinājusi, ka šauts ar «Pellmann MB-6» pistoli, kuras kalibrs 9,3. Policija tomēr nav tikusi skaidrībā, kā lode, saplēsdama logu un atsizdamās pret lustras metāla turekli, varējusi iekļūt televizorā.»

Bergs paraustīja plecus un nolika avīzi. «Idiotisms. Bet interesanti gan. Nekas, lai ar to nodarbojas mani jaunie pēcnieki. Bet es tiksmīnāšos priēžu vannā...» Prokurors noņēma no plauktiņa vēl vienu priēžu ekstraktu tūbiņu.

— Ak dievs, piedod man, — Bergs sadrūmis noņurdēja, — bet ķīmija tomēr ir stiprāka par tevi. Tu valdi pār gadījumu, bet ķīmija pār sadzīvi. Vai tad tu vienā mirkli spētu aizgādāt mani uz priēžu mežu? Bet ķīmija man, tavam vārgajam kalpam, sagādā iespēju nonākt tur ar vienu rokas kustību...

«Nevis ar vienu,» Bergs precizēja, «bet ar trim kustībām. Vispirms es pacēlu roku, pēc tam paņēmu tūbiņu un tad tās saturu izlēju vannā... Ahā, vecais urķi, pareizi vien darija, tevi padzīdami, tu taču esi aizmīrsis ceturto kustību: kas gan cits kā tu pats nolīki tūbiņu atpakaļ? Un tikai tad, ja tā nebūtu mana roka, es varētu noliegt piekto kustību, bet tā tomēr ir mana roka, un es to ielaidu atpakaļ vannā. Un izstiepu gar sāniem. Tā jau ir sestā kustība. Kreicman, tev ir gaiša galva, tāds jurists, kurš nespēj fiksēt vietu, seju, kustību, summu, krāsu un smaržu, nudien, jādzen ratā.»

Bergs atkal atlocīja avīzi. «Juristu simpozījs». Viņš pat nesāka to lasīt.

«Ja tie ir demokrāti,» viņš nodomāja, «tad tie visādā ziņā pieņems rezolūciju sakarā ar Vjetnamu un Izraēlas šovinismu, bet, ja «brīvie», tad viņi sūtīs telegrammu uz Maskavu un pieprasīs, lai krievi izved savas raķetes no Hanojas... Kāds gan likums var būt šajā nelikumību pasaulē? Kamēr pastāv Dornbroka intereses, viņš prasīs tādu likumu, kurš sargātu tās. Taču sargāt vienu intereses allaž nozīmē nodarīt pāri citu interesēm... Celsim apsūdzību pret Hansa Dornbroka slepkavām! Prokuror Berg, lūdzu, ņemiet šo lietu savā ziņā! Un nopūlas par slepkavu uzdot upuri. Bet, kad es atvētu graudus no pelavām un turpinu meklēt noziedznieku, tad mani piespiež pie sienas — demokrātiski, brīvi, ar cieņu pret manu personību. Ar ko tad es biju sadomājis cīkstēties? Kam tu biji sadomājis stāties pretī, Berg? Li-kums... Bet zemestrice? Vai taifūns? Iemācieties papriekš iegrožot dabu un tikai tad mēģiniet valdīt pašī par sevi... Iemācieties sevi cienīt, izkopiet pašcienu, panāciet, lai medicīna izārstē jūsu kompleksus, un tikai tad ķerieties pie likumu rakstīšanas... Man personīgi nelikumība šobrīd patīk labāk nekā likumība: par to, ka es atkāpos, ministrs man piešķirs nelikumīgi augstu pensiju — gan jau Kreicmans par to būs parūpējies... Nabaga Liss...»

Pēkšņi Bergs izsprāga no vannas un, lāgā nenoslaučījis, metās kabinetā pie tālruņa. Vēlreiz pārlaidis acis policijas hronikai, viņš uzgriezta policijas dežuranta numuru:

— Runā prokurors Bergs... Sakiet, kādā rajonā atrodas Henekes ielas septītais nams?

— Austrumu pusē, — dežurants atbildēja, — pie zonas robežas.

— Netālu no Check Point Charley?

— Tieši tā.

Bergs piezvanīja Heltofam.

— Labrit, major!

— Labrit, prokurora kungs, — Heltofs atbildēja un pavērs pulksteni: pirms piecām minūtēm viņam bija zvanijis Stirlics un nolicis tikšanās.

— Gribu tūlīt braukt pie jums.

- Gaidīšu jūs pēc divām stundām.
- Labi. Tikmēr norīkojiet man palīgā kādu no jūsu palīgiem un ekspertiem.
- Bet jūs... Vai tad jūs neesat...
- Vispār jau jā, esmu gan atkāpies no amata, taču lietas vēl ne esmu nodevis. Man te iesāvās prātā kāda ideja...

2

«CIENIJAMĀIS MAKSIM ISAJEVI»

Atbildu uz Jūsu jautājumiem tādā secībā, kādā esat tos uzdevis.

1. 1945.—1946. gadā es patiešām biju dekretizācijas nodaļas vadītājs. Man tika uzdots apkarot noziedzīgo vācu rūpniecības biznesu, kura vainas dēļ Hitlers nāca pie varas, kā arī guva iespēju izraisīt karu. Jūs jautājat, kāpēc es aizgāju no šī amata? Es neaizgāju. Mani atlaida. Kāpēc? Tāpēc, ka pēc Franklina D. Rūzvelta traģiskās nāves Trumena administrācijā noteicās amatus pārņēma cilvēki, kuriem jau kopš divdesmito gadu vidus bija dziļas ekonomiskas intereses Vācijā. (Runa ir par D. F. Dallesu, Dž. E. Allenu, Dž. V. Forestolu.) Aizbildinādamies ar Austrumu briesmām un ar nepieciešamību pēc Amerikas un Eiropas konsolidācijas, šie cilvēki, kuriem piederēja izšķirošais vārds manas zemes politiskā kursa noteikšanā, neļāva izvērst plašu kampaņu pret bankiešiem un rūpniekiem.

2. 1946. gada vasarā mani uzalcināja pie mistera D. F. Lorda, kurš lūdza, lai es nesaucot pie atbildības Eismanu, jo tas, kā viņš telca, esot ticis pārvērtēts un palīdzot dabūt rokā sevišķi bīstamus nacistiskos noziedzniekus. Atteicos izpildīt šo «lūgumu». Jau tolaik, kā man kļuva zināms, Eismans bija sācis pildīt Dornbroka karteļa uzdevumus. Pats Dornbroks darbojās nelegāli, fiktīvu direktoru aizsegā, kuri izlikās par «neatkarīgiem un antinacistiem». Ģenerāļa Makkloja aparāts man vairākas reizes ieteica «nolaist tvaiku» un «neizdarīt spiedienu uz nabaga nelaimīgajiem vāciešiem, kuri kara laikā tikai pildījuši savu pienākumu». Uzskatīju, ka nedrīkstu rīkoties pret savu sirdsapziņu. Turpināju izmeklēšanas, apcietināju nacistu dienaderus, kuri jau tolaik sāka izlocīties ar veikli sagudrotu formulu: «Mums nebija nekādas iespējas pretoties partijas aparāta diktātam». Manā rīcībā krājās dokumenti, kuri liecināja, ka vācu karteļu vadītāji ne vien zināja par Himlera brīsmu darbiem, bet bija sajūsmā par tiem, izmantoja vergu darbu un tā rausa milzīgu peļņu. Kad liku apcietināt Eismanu, tas nozuda. Nacistu Valtera Nozes un Kurta Grolles vārdi man nekā neizsaka.

3. Uz mani «izdarīja spiedienu» ne tikai vācu karteļiem tuvu stāvošas personas. Mani ķengāja FIB un Makartija komisijas darbinā, apsūdzēja «graužošā darbībā» un tūlīt pēc tam arī padzina no armijas.

Divi mani darbinieki — leitnants Roberts O. Bredlijs un Sarls P. Valizo — mīklainos apstākļos gāja bojā. Līdz pat šai dienai nav noskaidrots, kāpēc viņi pēdējamies noslika. Taču man gan jāzina, ka šie abi mani darbinieki gāja bojā tieši tad, kad viņiem paverās iespēja tikt klāt Krupa, Flika, Dornbroka un Kleknera arhīviem, kuri bija izvesti uz Šveici. Pēc tam uz Berni aizsūtīja citus darbiniekus, arhīvi nozuda, un tos meklē vēl šobaltdien.

Esmu ar mieru nodot prokurora Berga rīcībā visus dokumentus, kādi man ir.

Lūdzu uzskatīt šo vēstuli par manu liecību. Esmu ar mieru atbildēt uz visiem jautājumiem, kādi varētu rasties izmeklēšanas gaitā.

Ar vislabākajiem novēlējumiem

Averels U. Martenss,
advokāts

P. S. Šī vēstule, dabiski, jāpievieno lietai, kurā apsūdzību uztur prokurors Bergs.»

3

Iesēdies taksometrā, Maksims Maksimovičs tūlīt nomanīja, ka viņu izseko.

— Papriekš uz Sarlotenburgu, — viņš telca šoferim, — pēc tam pa Vilmersdorfas ielu nobrauciet gar klubu «007» un tad uz Check Point Charley. Un nesteidzieties, lūdzu. Braucot gribu atpūsties... Pieņemsim, ka šis brauciens aizstāj pastaigu.

«Berlīni es tomēr atceros labi.» Isajevs nodomāja, pats pabrīnādamies, cik lielīgs par to jutās. «Ja viņi izprašās šoferi, tas atbildēs, ka tādu Henekes ielu neesmu peminējis ne ar pušplestu vārdu. Tiesa, gan, šī vizināšanās krietni paplašinās manu maciņu. Paldies dievam, ka dabūju drusku naudas par grāmatu. Nebūtu šī necerētā honorāra, man nepietiktu naudas pat konjakam, ar ko uzclenāt Holtofu pirms sarunas ar Lencu.»

Henekes ielā viņš ieraudzīja trīs policijas mašīnas un prokuroru Bergu, kurš liknāja pa asfaltu, ar lupu pētīdams kanalizācijas lūkas metālu...

«Tas tik ir vecais Bergs, kurš «netiekot līdzī dzīvei!» Tas tik ir brašs vīrs! Bet izsekošanai es parādīšu garu degunu. Mašīnā, kura dzenas mums pakaļ, pie stūres sēž jauns puisis. Savu reizi vecumam nav nekādas vainas. Berlīnes caurbraucamos pagalmus es pazīstu labāk nekā šie zeņķi. Vai tiešām Holtofs būtu atzinies Eismanam? Ja man seko pretizlūki, tas nav nekā. Esmu privātpersona, par šefenes noslēpumiem neinteresējos un nekā pretlikumīga nedaru. Lai vaktē, cik grib, man nav žēl... Bīstams esmu tikai vecajiem nacistiem. Vajadzētu iegaumēt mašīnas numuru... Kaut gan, ņemdamī šo «rent car», viņi droši vien uzrādījuši svešu pasi.»

4

— Tātad 22. augusta rītā, slaukot trotuāru zem frau Smitas logiem, jūs redzējāt stikla lauskas, saslaucījāt tās liekšķerē un izbērāt atkritumu tvertne? — Bergs pārjautāja.

— Jā, — konsjeržs atbildēja.

— Bet kā jūs tik noteikti zināt, ka tas bija tieši divdesmit otrajā?

— Tāpēc ka divdesmit pirmajā manai meitai bija kāzas un jaunie saplēja trīs šampanieša glāzes. Tagad jaunie cilvēki ir tūlīgi kā ziloni... Es vēl nodomāju, ka viņi varbūt promejot te, uz ielas, dzēruši, un tāpēc neplevērsu uzmanību caurumam frau Smitas logā.

— Uzrakstiet, lūdzu, to savā paskaidrojumā. To var izdarīt mūsu mašīnā.

Kad aizsēdies atdrāzās eksperts, Bergs apjautājās.

— Rikošets?

— Jā.

— Viss saskan?

— Mēs atradām lodes pēdas, — eksperts atbildēja, — un precīzi aprēķinājām leņķi.

— Tūlīt uz laboratoriju. Vēl tikai viens jautājums: vai uz lodes nav tāda metāla pēdas, kuru lieto automobiļu rūpniecībā? Nav skaidrs? Nu, teiksim, uz lodes nav tāda metāla pēdas, no kura štancē, piemēram, automobiļu durtiņas?

«Uz 67-V tipa un 9,3 kalibra lodes konstatētas metāla pēdas, identiskas metālam, kuru firma «Mercedes» lieto mašīnu M-220 ražošanā.»

(No ekspertīzes slēdziena)

Bergs pavēlēja neizlaist no Rietumberlīnes nevienu «mercedes», iekams mašīna nav izgājusi policijas apskati. So pavēli viņš nodeva Heltofam. Tam pašam Heltofam viņš pavēlēja arī nekavējoties sākt slepeni pārbaudīt visas mašīnas, kuras kopš divdesmit otrā augusta priekšpusdienas izmantojušas autoservisa uzņēmumu pakalpojumus — remonts bijis vienkāršs un ātri izdarāms: ar autogēnu jāaizlodē caurumiņš automobiļa durtiņās, domājams — labās puses aizmugurējās....

5

Noklausījies Eismana ziņojumu, Bauerns piecēlās no mazā koka krēslīņa. «Kā pie reihsfirera,» Eismans nodomāja. «Tam arī nepatika greznība.»

— Tad tā gan... Apsveicu... Apsveicu, Eisman.

— Tādu gadījumu neviens nevarēja paredzēt...

— Paredzēt jūs to nevarējāt. Taču vismaz otrā rītā aizbraukt uz turieni, kur tika veikta akcija pret bulgāru, un labi pamatīgi visu apskatīt — to gan jūs varējāt... Tiesa, reizēm neveiksme kļūst par pamatu uzvarai. Un šī ir tieši tāda reize, kad mums ir izredze jūsu neveiksmi pārvērst mūsu uzvarā. Klausieties labi uzmanīgi un sāciet tūlīt pat rīkoties, jo tagad mums dārga katra minūte. Vai Stirlics vēl joprojām ir jūsu redzeslokā?

— Viņš izspruka, — Eismans drūmi atbildēja. — Stirlics paliek Stirlics.

— Gan jau viņš drīz parādīsies. Sodien vai rīt viņš ieradīsies pie Heltofa. Jūsu izlūkdienestā viņš acimredzot ir bijis ārzemju aģents. Kuras valsts — to gan neņemam spriest. Bet, liekas gan, ka ne rietumu. Ja amerikāņi interesētos par Kočevu, viņi to darītu pa oficiāliem kanāliem. Tomēr pieļauju, ka viņi būtu varējuši Gelenu arī apiet — viņiem vajadzīgi pašiem savi informācijas avoti. Man nav svarīgi, kas ir Stirlics — krievs vai amerikānis. Pietiek, ka viņš nav mūsējais. Viņš ir saistījies ar Heltofu, un tas acimredzot ir spiests atkalpoties par veciem grieķiem. Tad nu tā, tūlīt pavēliet Heltofam, lai aizdabū Stirlicu pie prokurora Berga. Heltofam jāsavēd Stirlics ar Bergu, kā — es nezīnu, izdomājiet paši. Un izsekojiet Bergu. Acis no viņa nenolaidiet! Lidzko Stirlics pārkāps Berga kabineta sliekšni, man tas jādabū zināt. Mašīnas ar politiskās policijas vīriem būs gatavībā. Mēs noķersim pie prokurora ārzemju spiegu. Bergam tās būs beigas, bet mums — galīga uzvara. — Stalgādams pa kabinetu uz priekšu un atpakaļ, Bauerns mirkli apstājās. — Piespēlējiet Heltofam šādu ideju: «Tu esi sakompromitējies, tu stāvi bezdibēna malā — runa, protams, ir par tavu sabiedrisko stāvokli. Tu kritīsi tā, ka savu mūžu vairs necelsies. Bet, ja mēs sakompromitēsim Stirlicu kā ārzemju spiegu un Bergu kā cilvēku, kurš ar viņu ielaidies, tad viss, ko Stirlics vēlāk varētu liecināt, nebūs ne graša vērts — kurš gan ticēs spiegam? Vēl labāk — mēs pteprasisim, lai DĀR izdod Kočevu mūsu varas orgāniem, bet DĀR mums atbildēs, ka lūgums gan saņemts, bet paša Kočeva pie viņiem nav. Bet tas nozīmē, ka viņš ir fiktīva persona, un ārzemju izlūkdienesta savvērestība būs izgāzusies. Savvērnekiem par upuri krituši arī nabaga Liss un Lencs! Tā ir bijusi savvērestība pret Rietumberlīnes statusu, pret mūsu suverenitāti. Jūs saprotat? Kāpēc savvērestība? Tāpēc, ka nekāda Kočeva šeit nav! Viņš jau sen ir Sofijā!

— Jūs jau esat pats nelabais... — Eismans domīgi ierunājās. — Ja es vēl kādreiz saukšu «heil!» tad tikai «heil Bauern!». Apsolu, ka darīšu visu, kas manos spēkos.

— To nu gan ne, dieva dēļ, nesauciet tik «heil Bauern». Labāk precīzi izpildiet visu, ko es izplānoju. Vienmēr esmu telcis, ka nacisti man derdzas.

(Turpmāk vēl)

SAHS

Nodaļu vada lielmeistars M. TĀLS

Saha mākslas galvenās iezīmes kļūst redzamas, salīdzinot to ar mūziku. Saha daiļdarbus, līdzīgi mūzikas sacerējumiem, daiļrades procesā pieraksta simboliskā veidā, bet pēc tam, lai tos baudītu, — tie jāspēlē. Saha spēles tehnoloģija ļoti vienkārša, tādēļ ir objektīvs pamats tā plašai popularizēšanai.

Sahs ir dinamisks; laika elements, tāpat kā mūzikā, ir ļoti svarīgs katram šaha daiļdarbam.

B. VAINSTEINS

JA ES ZINĀTU

MIKROINTERVIJA PASAM AR SEVI
Intervijas pēdējā laikā kļuvas populāras (to zinu no personīgās pieredzes). Redakcijā man apgalvoja, ka interviju par PSRS 40. čempionātu vēloties arī «Zvaigznes» lasītāji. Ko darīt? Nācās intervēt pašam sevi. Bet tas ir daudz grūtāk nekā atbildēt tikai uz jautājumiem, un turklāt — ja es zinātu, ko jautāt? Tātad intervija, bet jautājumi «paturēti prātā».

«Par 1972. gadu zēloties nevaru. Gada svarīgākajos sarīkojumos — pasaules 20. olimpiādē un PSRS 40. čempionātā — startēju sekmīgi. Tātad taqad kopsummā pasaules olimpiādēs esmu ieguvis piecas, bet PSRS čempionātos — četras zelta medaļas.

Par savu labāko partiju čempionātā uzskatu cīņu pret Zilberšteinu, bet par dramatiskāko — ar Furmanu, jo tajā vienīgo reizi šajā turnīrā mana pozīcija kādu brīdi bija apšaubāma. Taču izdevās «sadūļkot ūdeni» un uzvarēt. Pirmās vietas liktenis kļuva skaidrs pēc manas «garākās uzvaras» (97. gājienā) pār Zidkovu. Tā gan nebija šo sacensību visgarākā partija, jo tur, kur spēlēja lielmeistars A. Leins, tas nemaz nav iespējams. Vienā otrā viņa partijā gājienu skaits sniedzas tālu otrajā simtā.

Daiļrades ziņā par uzvarētāju jāuzskata Maskavas lielmeistars J. Vasjukovs. Viņš spēlēja visradošāk, vienīgi savu spēku pārvērtēšana (varbūt pat nepietiekama fiziskā sagatavotība) neļāva viņam iekļūt uzvarētāju skaitā. Savā ziņā čempionāta atklājums ir Alma-Atas meistars M. Muhins. Viņa dalītā 3.—5. vieta gan vēl jāuzskata tikai kā avanss turpmākajiem sasniegumiem. Gribas teikt, ka šajā turnīrā jutos vientuļš, jo šoreiz atšķirībā no iepriekšējiem čempionātiem nebija cita mūsu republikas pārstāvja. Otrs republikas lielmeistars Aivars Gipslis daudz laika ziedo žurnālistikai («Saha» galvenais redaktors), turklāt vēl — kaut arī uz laiku — «pārkalificējies» par treneri. Un tas, manuprāt, ir galvenais iemesls, kādēļ viņa rezultāti vairs nav tik spoži, kā mēs to vēlētos.

Taqad priekšā jaunas cīņas. Un galvenais šogad — starponu turnīrs Ļeningradā.

Taqad iepazīstinām ar divu PSRS čempionāta minipartiju noslēgumiem.

«PASTĀV POZĪCIJAS, KUR KOMBINĀCIJAS IR OBLIGĀTAS»
(A. ALEHINS)

VASJUKOVS — ALBURTS

Pieteikts šahs. Pēc lielmeistara sejas izteiksmes redzams, ka diezciņ patīkami tas nav...

Šajā attēlā M. TĀLS redzams kādā no republikas ātrspēles turnīriem.

Rīgas čempions meistarkandidāts ILMĀRS LUCKĀNS
R. KRUMHOLCA foto

15. Zd6! D:d6. Tikai nedaudz labāk 15. ... cd. 16. D:f7+ Kh8 17. D:e8+! T:e8 18. Zf7+ Kq8 19. Z:d6. Melnie padevās.

BRONSTEINS — ALBURTS

17. L:d5! ed 18. e6 Zde5 19. Ze5 Ze5 20. L:e5. Melnie padevās. Uz 20. ... D:e5 sekotu 21. Da4+.

Lielmeistars M. TĀLS

PADOMĀJIET UN ATRISINIET!

Šim etidēm ir jau krietns stāžs, taču arī mūsdienās tās nav zaudējušas savu «svaiņumu». Izšķirošo vārdu tajās saka zirdziņš, un baltie uzvar.

M. PLATOVS

«Rigaer Tageblatt» 1903. g.

V. un M. PLATOVI
«Sahmatnij listok» 1923. g.

Gājieni baltajiem.

PRAVIEŠI SAVOS TURNĪROS NESPĒĒ

Runājot par Rīgas čempionātu, tieciens «Praviešus savā zemē neciena» būtu jāpārfrāzē apmēram šādi: viņi tajos ne labprāt piedalās. Un kā nu ne, ja Rīgā dzīvo visi republikas labākie šahisti — 2 lielmeistari un 15 meistari, bet galvaspilsētas svarīgākajā turnīrā piedalās tikai izņēmuma gadījumā.

Un tā par Rīgas čempionu parasti kļūst meistarkandidāts. Paģājušā gada nogalē pilsētas čempiona godā tika TTP sporta zāles vadītājs meistarkandidāts Ilmārs Luckāns. Viņš izcīnīja 13 punktus no 15 un apsteidza I. Zilberu (vienīgais no meistariem, kas piedalījās).

Ilmārs saka: «Protams, priecājos, ka izdevās izcīnīt pirmo vietu. Kritiskajos momentos veiksmes bija manā pusē. Ipaši svarīga bija uzvara pār meistaru. Tā man deva stimulu un jaunus spēkus. Vispār spēļu ātri, bet ... ne sevišķi labi».

Uzvarētājs paskaidro, ka nav tiecīes pēc spēles dziļuma, taču spēlējis racionāli, meklējis labus turpinājumus, drošus, bet ne labākos, vienu otru reizi vadījis tikai no psiholoģiskiem apsvērumiem.

H. GABRANS

PIRMO REIZI

Pirmo «aklās» simultānspēles seansu sniedza itālietis Boceka Florencē 1266. gadā. No 3 partijām, kuras viņš spēlēja, 2 bija «aklas». Rezultāts +2,—1.

* * *
Pirmā šaha grāmata iznāca 1472. gadā Augsburgā ar nosaukumu «Zelta spēle».

* * *
Pirmais šaha klubs nodibināts Itālijā 1550. gadā.

* * *
Pirmais starptautiskais šaha turnīrs notika 1575. gadā Madridē. Uzvarēja Džovanni Leonardī (Itālija).

* * *
Pirmā šaha nodaļa parādījās 1813. gada 9. jūlijā anquju avīzē «Liverpool Mercury».

* * *
Pirmais šaha žurnāls «La Palamede» sāka iznākt 1836. gadā Parīzē. Redaktors bija tā laika labākais šahists — Laburdonē.

ŠAHA KOMPOZĪCIJU ATRISINĀJUMI

Nr. 1099. Neder 1. Ze47, ko atspēko 1. ... e2!. Pareizi ir 1. Le4, draudot 2. Dd3x. Ja balto zirdziņu no d7 pārvieto uz c4, tad neder 1. Le47, ko melnie atspēko ar 1... dc4! Taqad risinājums ir pirmā uzdevuma maldinājums — 1. Ze4, draudot 2. D:c3x. Mēģinājums 1. Le27 atvairāms ar torna aizslēgšanu — 1... Tf4/Tg4!

Nr. 1100. Autora risinājums ir 1. Ta8 ar draudu 2. Ta5x. No autora domātajiem maldinājumiem — 1. Tc8? Lc7! un 1. Dg5? Lg7! — beidzamais izrādījās par blakusrisinājumu: 1. D:g5 Lg7 2. Lb5/a4x. Mēģinājumu 1. Dg6? atspēko 1... Lf6!

Nr. 1101. 1. Lg3? Te8!, 1. Ld6? Tb8! un 1. Lc7? Th5! Tāpēc 1. Lf4 Lq5 (taqad laidnis savam tornim aizsprostojis 5. horizontāli, tādēļ...) 2. Lc7 Ld8 (nu savukārt otram tornim ir nogriezts ceļš uz b8, tāpēc...) 3. Ld6 Le7 (visbeidzot melno tornis nevar kontrolēt e1 lauciņu) 4. Lq3 Lq5 5. Le1+ Ld2 6. L:d2x. 1. a7? q3!

Nr. 1102. 1. Dq1? Lq2! Tas pats atspēkojums der arī pēc 1. De1? Autora domātais risinājums ir 1. Dg3! ar gājiena spaidu meinajiem. Bet uzdevumu risina arī brutālāts 1. De3+.

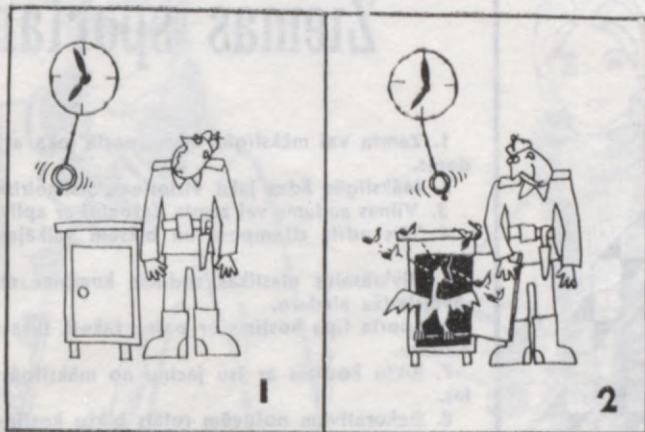
Nr. 1103. Neder 1. Df3? Lq6 2. L:d7 Lh5! 3. Zf5+ K:h3, jo mata nākošajā vilcienā nav — 4. Dh1+ Kq4. Tāpat pie mērka neved 1. Dd3? f3! 2. Df5 Lq6 3. D:g6 Lf4+ 4. ?? Autora risinājums ir 1. Dh1. Taqad balto rīcībā ir trīs draudi: 2. Zf2+ Kq5 3. Ze4+ K:g6 4. Lf5x 2. Zq1+ Kq5 3. Dh4+ K:h4/g6 4. Zf3/Lf5x un 2. Dd5 q2/Te5 3. Df3/De5 utt. Visus draudus novērs divas melno atbildes: 1... Z:f6 2. Z:f4+ Kq5 3. Ze6+ K:g6 4. Lf5x un 1... f3 2. D:c1 q2 3. De1+ f2 4. Df2x. Blakusrisinājums: 1. D:c1 Z:f6 (taqad nevar 2. D:f4!, jo seko 2... Zd5+) 2. Zf5+ K:q4 3. D:f4+ Kh5:h3 4. Dq5:g3x.

Nr. 1104. 1. Ld4? Ta3!, tāpēc vispirms 1. Lq6 Tb5 2. Ld3! Tb7 un tikai taqad 3. Ld4 f1z 4. Lq6 Tb5 5. Le4! (tas izslēdz iespējamo 6... b3) Tb7 6. Le5 de5 7. Lq6 un 8. q5 matš nav vairs novēršams.

Nr. 1105. Autors izstrādājis divus spēcīgus maldinājumus, ar kuriem iekrita daudzi mūsu šaha draugi. 1. Tb4? Z:b4 2. Le3x. 1... K:b4 2. Db6x. Bet pēc 1... Zd4! mata nav. 1. Td4? Zd4 2. La3x. 1... K:d4 2. Dd6x. Atspēkojums 1... Zb4! Divvilcis risināms ar 1. Th6, draudot 2. Db/d6x. Ja 1. Lf7? tad 1... La2! Vairāki dalībnieki ļoti atzinīgi izteicās par šo E. Lazdiņa uzdevumu.

Nr. 1106. K. Vīksnas divvilcis turpretim ir spaida uzdevums — 1. Z:f5! Arī šim divvilcim ir spēcīgs maldinājums — 1. Z:d5? (melnajiem atkal spaidis), ko atspēko 1... f4! Daudziem dalībniekiem bija iepatīcies gājieni 1. Zc2? Draudu 2. De2x (bet nevis spaida uzdevums) melnie var novērst divējādi — 1... Z:f6 un 1... Zf4, jo pēc 2. Z (-) f4—seko 2. Ke5!

Soreiz 300 punktu robežu sasniegza: piektoreiz E. Pizāns Rēzeknē 325 (4), otrreiz A. Saina Matkulē 309 (1), bet pirmoreiz J. Uzuliņš Rīgā 317, J. Bless Rīgā 310 un I. Eqlītis Rīgā 304.

Bez vārdiem

Adriāna Mukāna zīm.

Bez vārdiem

Daiņa Breikša zīm.

Bez vārdiem

Adriāna Mukāna zīm.

Ārzemju humors

Smejas karavīri

— Leitnant Draifull, jūs tiekāt apvainots par to, ka ar savu rotu esāt aizbēdzis no ugunsliņijas. Vai atzīstaties par vainīgu?

— Nekādā ziņā! Bēga tikai puse no rotas. Otru pusi es aizsūtīju pakal pirmajai, lai noķer to, bet pats aizskrēju pakal otrajai, lai tā neaizbēg līdz pirmajai.

*
— Kāpēc jūs tā raudat, frau Enzela? Jūsu vīrs taču līdz ar to ir iecelts ģenerāļa kārtā! Pat ordeņi piešķirti!

— Ak, mīļā, nerunājiet tā! Tomēr labāk ir būt pulkveža sievai nekā ģenerāļa atraitnei.

*
Skolotājs:
— Hans! Izloki man darbības vārdu «bēgt»!
— Es bēgu, tu bēdz, viņš bēg, mēs bēgam, jūs bēgat...

— Nu tālāk, tālāk... Ir taču vēl — viņi...

— Viņi... uzbrūk, skolotāja kungs!

Vīrsniēks pamācoši aizrāda kareivim:

— Kāpēc jūs zūpojat, Smit? Ja jūs nedzertu, jūs jau būtu paaugstināts par kaprāli...

— O, leitnanta kungs! Kad es iedzeru, es jūtos kā ģenerālis!

*
— Ierindniek Džons! Kāpēc jūs dežurējat virtuvē bez ķiteja?

— Es to aizsūtīju savai mātei.

— Ko?!

— Redziet, man notrūka poģa, bet nav, kas piešuj...

*
Seržants griežas pie saviem kareivjiem:

— Zēni, man jums ir divi pārsteigumi — viens patīkams, otrs nepatīkams. Nepatīkamais ir tas, ka šajā pēcpusdienā jums ir jāpiepilda ar smiltīm trīs tūkstoši maisu, bet patīkamais tas, ka mums te ir smilšu, cik uziet...

*
Vīrsniēks aizrāda kareivim:

— Ierindniek Smit! Vai jūs atceraties, ka vakar atgriezāties kazarmās piedzēries kā cūka un pie tam dzināt sev pa priekšu nozaģtu ķerru.

— Tieši tā, ser!

— Marš arestā!

— Tieši tā, ser! Bet varbūt jūs atceraties, ka tai ķerrā gulējāt jūs...

KRĀSA MAZINA TROKŠNI

Svarīga 20. gs. problēma ir trokšņu mazināšana ražošanā.

— Divi Maskavas zinātniskās pētniecības institūti izstrādājuši metodi, kā likvidēt trokšni vieglās rūpniecības uzņēmumos, — stāsta Darba higiēnas un profesionālo slimību institūta laboratorijas vadītājs medicīnas zinātnu kandidāts L. Skarinovs. — Šis institūts koordinē visus pētījumus par trokšņu un vibrāciju ietekmi uz cilvēka organismu.

Vissavienības vieglās un tekstilrūpniecības mašīnbūves zinātniskās pētniecības institūta līdzstrādnieki izveidojuši palīgierīces, kas mazina vērptāmo mašīnu trokšni. Radikāli izmainot mašīnu shēmu, viņi likvidēja skrejošo atspoli — galveno trokšņa radītāju.

Būvniecības fizikas zinātniskās pētniecības institūta darbinieki trokšņa problēmu risināja citādi. Viņi izgatavojuši vairākus akustiskus materiālus, skaņu slāpējošas konstrukcijas, kas mazina ne vien kopējo trokšni cehos, bet arī katrā atsevišķā darba vietā. Pēc šī institūta ieteikuma Ļubercu grīdsegu kombinātā mašīnas nokrāsāja ar speciālu krāsu. Kaut arī šī krāsa ir dārga, tā samazināja trokšni par 10 decibelēm. Tā rezultātā darba ražīgums pieauga par 4 procentiem. Šie «pieticīgie» procenti nozīmē, ka papildus tiek sarazota produkcija par apmēram 700 000 rubļu, kas dod 230 000 rubļu tīras peļņas.

CITRONS MILZIS

Milzīgs citrons izaudzis kādā citrusu plantācijā Mezinā (Sicīlija) Kapo d'Orlando pilsētas tuvumā. Sākumā vietējie zemnieki to noturēja par kirbi, kurš, nezin kāpēc, izaudzis kokā, bet, kad to noņēma, izrādījās, ka tas tomēr ir citrons. Milzēna svars bija 3 kilogrami un 300 gramu. Speciālisti apgalvo, ka šis ir vislielākais citrons, kāds jebkad izaudzis Itālijā.

NO PAGĀTNES DZĪLĒM

Adrijas jūrā, netālu no senās Dubrovnikas, 30 metru dziļumā arheologi atrada tirdzniecības kuģi, kurš tur gulējis no XVI gadsimta. Uz kuģa starp daudzajiem keramikas traukiem atrasti arī trīs lielgabali ar svina lodēm. Pēc Dubrovnikas kuģniecības muzeja līdzstrādnieku domām, izceltais kuģis palīdzēs vēsturniekiem tuvāk iepazīties ar viduslaiku kuģniecību Adrijas jūrā.

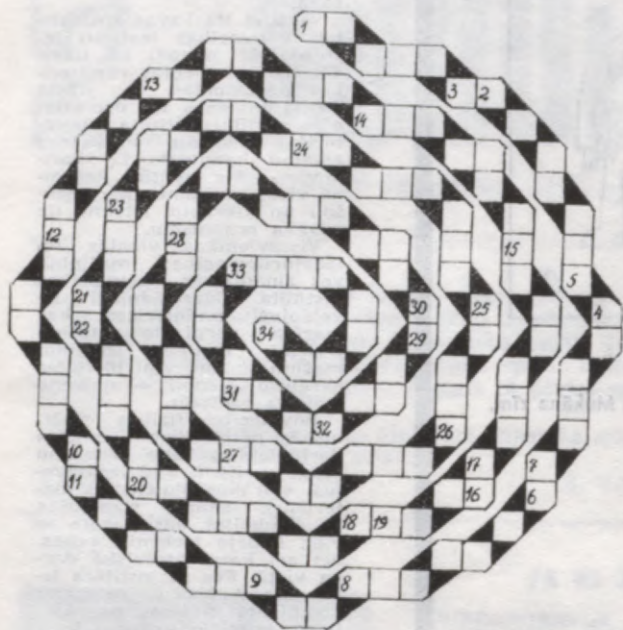
KOKS UZLABO AUGSNI

Indijas sausajos rajonos aug koks — azadirahata, kas, kā tas nesēn izpētīts, ne tikai uzlabo augsnes ķīmisko sastāvu (palielina oglekļa un kālija daudzumu 3 reizes, slāpekļa — 4, kalcija un magnija — 10 reizes), bet arī neitralizē augsni (pazemina tās skābumu). Turklāt augsne zem šī koka jo ilgi saglabā mitrumu, izveidojot it kā valqmes rezervuāru.

par
visu
ko

APKĀRT VIEN

Padomju sportisti olimpiādē
Sastādījis A. MANTISA Valmierā

1.—2. Valsts, olimpiādes rīkotāja. 3.—4. Bronzas medaļas ieguvējs klasiskajā cīņā Romā. 5.—6. Rīdziniece, olimpiādes čempione. 7.—8. Olimpiskais čempions brīvajā cīņā Tokijā. 8.—9. Zelta medaļa akadēmiskajā airēšanā (pārāru divnieks) Mehiko. 9.—10. Zelta medaļa sievietēm ar smailitēm Romā. 11.—12. Olimpiskais čempions paukošanā ar zobenu (komandām) Mehiko. 12.—13. Olimpiskais čempions klasiskajā cīņā Helsinkos. 13.—14. Rīdzinieks, sudraba medaļnieks stenda šaušanā Tokijā. 14.—15. Nopelniem bagātais sporta meistars, sudraba medaļas ieguvējs kanoe airēšanā (vieniniekiem) Romā. 15.—16. Iso distanču skrējēji. 17.—18. Komandas dalībnieks, sudraba medaļnieks volejbolā Tokijā. 19.—20. Rīdzinieks, komandas dalībnieks, sudraba medaļas ieguvējs basketbolā Romā. 20.—21. Komandas dalībnieks, sudraba medaļas ieguvējs 4x100 m stafetē Helsinkos. 22.—23. Medaļas vērtība. 23.—24. Olimpiskais čempions trīssoļlēkšanā Mehiko. 24.—25. Rīdzinieks, sudraba medaļas ieguvējs svarcelšanā Melburnā. 25.—26. Komandas dalībnieks, sudraba medaļnieks modernajā piecīņā Romā. 26.—27. Olimpiskais čempions boksa (vieglākais svars) Mehiko. 27.—28. Komandas dalībnieks, sudraba medaļas ieguvējs akadēmiskajā airēšanā (astotnieks) Helsinkos. 28.—29. Olimpisko spēju disciplīna. 30.—31. Komandas dalībnieks, zelta medaļas ieguvēja vingrošanā Helsinkos. 32.—33. Olimpiādes absolūtais čempions vingrošanā Helsinkos. 33.—34. Komandas dalībnieks, zelta medaļnieks paukošanā ar floreti Mehiko.

ZURNĀLA 3. NUMURĀ IEVIETOTĀS KRUSTVĀRDU MIKLAS ATRISINĀJUMS

HORIZONTĀLI: 6. Lupans. 7. Grants. 9. Lidija. 11. Lusile. 12. «Atzišanās». 13. Puimanova. 16. Petrovs. 17. «Kaktuss». 18. «Amerika». 21. Makvala. 26. «Celtņieki». 27. Andersens. 29. Čapeks. 30. «Aziāts». 31. Sausais. 32. «Celtne». 33. Lukins. 34. Hausmanis.

VERTIKĀLI: 1. Auziņš. 2. «Maliēnā». 3. Ralskis. 4. Stelā. 5. «Dzimtene». 8. «Nodevējs». 10. «Ausmā». 11. «Lapas». 14. Sofronovs. 15. Skovoroda. 19. «Malačerta». 20. Kleists. 22. Andričs. 23. «Liepnieki». 24. Biejauskis. 25. Navakanta. 26. «Citadele». 28. Sentence.

Vāku pirmajā lappusē — DAUGAVPILS ĶĪMISKĀS ŠKIEDRAS RŪPNĪCĀ. GRODOTĀJA OLGA ČĀPULE.

VIESTURA VASIĻEVSKA krāsu foto

Vāku ceturtajā lappusē — ZIEMAS NOSKAŅA.

MĀRA KUNDZIŅA krāsu foto

Redakcijas kolēģija: A. LEDIŅŠ [galvenais redaktors], V. LĀCE [galvenā redaktora vietniece], G. BIEZIS [atbildīgais sekretārs], A. ĀBOLIŅŠ, E. ĀBOLIŅŠ, V. BRUTĀNE, R. EZERA, V. HAUSMANIS, P. LAIZĀNS, J. STRADIŅŠ, I. STRAUTMANIS, V. ŠTEINS.
Nodaļu redaktori: V. BĒRZIŅŠ, Z. JAUNZEME, A. KALVE, T. PUTNIŅA, S. VULFSONE.

Redakcijas adrese — pasta indekss 226427, Rīgā, PDP, Pērses ielā 16. Tālruni: galvenajam redaktoram — 223172; galv. redaktora vietn. — 221681; atbild. sekretāram — 220361; nodaļu redaktoriem — 225948, 228732; māksl. iekārtotājiem, teh. atpakaļ neizsniedz. — 220122; fotogrāfam — 229941; korektoriem — 223079. Manuskriptus un fotooriģinālus

Mākslinieciskie iekārtotāji: I. KĻAVA, G. EZERNIEKS. Tehniskais redaktors L. LIZIŅŠ.

Общественно-политический и литературно-художественный иллюстрированный журнал «Звайгзне» на латышском языке (г. Рига, Латвийская ССР). Журнал выходит два раза в месяц.

Izdevējs Latvijas KP CK izdevniecība Rīgā, Pils ielā 23. Iespiests Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas tipogrāfijā «Cīņa» Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40. Vāki un pielikumi iespiesti Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas Paraugtipogrāfijas dobspiedes cehā Bauskas ceļā 31. Nodots salikšanai 1973. g. 22. janvārī, parakstīts iespiešanai 1973. g. 12. februārī. Papīrs 70x100%; 2+0,5 papīra loksni, 4+1 fiz. iespiedi, 5,6+1,4 uzsk. iespiedi, 9,74 izdevn. loksni. Tirāža 117 000 eks. Pas. Nr. 2816. Maksā 30 kap.

Ziemas sportam un atpūtai

1. Zamša vai mākslīgās ādas sporta jaka ar kažokādas oderi un apkakli. Rāvējslēdzu aizdares.
2. Mākslīgās ādas jaka viriešiem. Asimetriska aizdare. Kažokādas apkakle un odere.
3. Vilnas auduma vai zamša kažociņš ar aplikāciju rotājumu.
4. Virs adīta džempera un biksēm valkājams vēja necaurļaidoša materiāla īss kombinējums.
5. Divkrāsains elastikas auduma kombinējums. Jostas vietā divkārtīga gumija, asimetriska rāvējslēdzņa aizdare.
6. Sporta tipa kostīms ar paīsu žaketi. Bikses apakšdaļā paplatinātas. Kabatām rāvējslēdzņa aizdare.
7. Bikšu kostīms ar īsu jaciņu no mākslīgās ādas un auduma. Bikses lejasdaļā paplatinātas.
8. Dekoratīvām nošuvēm rotāts bikšu kostīms. Gara žakete un paplatinātas bikses.
9. Puskažociņš ar kapuci. Dekoratīva aizdare. Nošuves.

ĀRIJAS LIEPIŅAS modeļi un zīmējumi

KAS NOTICIS AR «BĪTLIEM»

Rietumu prese, radio un televīzija tikpat kā nemaz vairs neinteresējas par četriem jaunekļiem, kas visā pasaulē bija pazīstami ar nosaukumu «bītlī». Tas tāpēc, ka Liverpūles puļšu ansamblis negaidīti izjuka. Viens no tiem, Ringo Stārs, izteicās šādi: «Pienāca brīdis, kad katrs domājām tikai par sevi. Nebija vairs kopēju interešu. Katrs no mums aizgāja pa savu ceļu.»

Pats Ringo ar savu ģimēni dzīvo Londonā. Dažreiz uzstājas kopā ar citiem ansambļiem. Džordžs Harisons arī lielāko daļu no savas dzīves pavada Londonā. Pola Makartnija ģimene apmetusies uz dzīvi kādā Skotijas fermā. Vienīgi Džons Lenons pametis Angliju un dzīvo Losandželosā.

Tomēr bijušajiem «bītlīem» ir daudz kopēja. Piemēram, visi viņi palikuši uzticīgi mūzikai. Visi komponē un leraksta skaņuplates. Visi viņi regulāri filmējas kādā no kinofilmām.

Un beidzot vēl viena kopēja līnija. Viņi nav vienaldzīgi pret asajām un sarežģītajām sava laika problēmām. Harisons un Stārs ASV noorganizēja koncertu, kura ienākumus nosūtīja jaunajai Bangladešas republikai. Le-

nons un Makartniji atklāti simpatizē Irijas patriotiem. Bet Lenona dziesmām ir ass politisks raksturs.

Vai «bītlī» kādreiz apvienosies no jauna? Pēdējā laikā viņi nenoliedz sādu iespēju. Dzīvosim — redzēsim!

OZOLS «ŠAUJ»

Ziemas vidū, kad uznākniks sals, mežā nereti dzirdami spaiģi sprādzieni. Tos raida ozols.

Kā tas notiek? Ozola stumbrs, kā it visi cieti priekšmeti, aukstumā saraujas, un tajā izveidojas dziļa plaisa. Tā rodas momentāni un ar lielu troksni.

Vēlāk dziļā plaisa ilgi nesadzīst, tās malas uzblīst. Bet, kad plaisa beidzot saaug, uz stumbrā paliek iespaidīga rēta, kas, protams, stipri bojā koksni.

Kur ziemas spaiģas, ozoli aug lēni un, piemēram, Piemaskavā nepārsniedz 22 līdz 23 metrus. Tie der lielākoties malkai. Uz dienvidiem, piemēram, Tulas un Voronežas apgabalos, ozoli aug daudz labāk.

LOPBARĪBAS RAUGS NO... KŪDRAS

Bobruiskas hidrolīzes rūpnīcā izmēģina iekārtu, kura ražos lopbarības raugu no kūdras.

Jaunās tehnoloģijas izstrādāšanā piedalījās Baltkrievijas PSR ZA Kūdras institūts, Latvijas PSR ZA Koksnes ķīmijas institūts, Ļeņingradas hidrolīzes institūts, Irkutskas ķīmiskās mašīnbūvniecības institūts un Lietuvas PSR Kūdras rūpniecības projektēšanas un konstruktoru birojs. Speciālisti uzskata, ka Baltkrievijā jāceļ divas tādas rūpnīcas. Rūpnīcas gadā ražos 50 000 tonnu lopbarības rauga.

LAI NEBŪTU KARSTS

Inženieri klimatologi radījuši atstarojošu loģu stiklu, aiz kura viskarstākajā dienā telpā ir patīkami vēss. Šis stikls sastāv no divām plānām stikla loksnēm, starp kurām atrodas ļoti plāna un caurspīdīga alumīnija plēvīte. Tā, līdzīgi spoguļim, atstaro lielāko daļu saules staru. Ja caur katru m² parastā stikla ik stundu izplūst cauri 460 kJ kaloriju, tad caur atstarojošo stiklu tikai 175 kJ kaloriju.

PELDOŠĀ VIESNĪCA

Gorkijas apgabala Gorodcas pilsētā uzbūvēts motokempings ūdens tūristiem.

Šī peldošā viesnīca ir dzelzsbetona kuģis ar vienvietīgām un divvietīgām kajītēm, kafējnicu, atpūtas istabām. Telpas noformētas krievu tautas mākslas stilā ar lieliem senatnīgiem ozolkoka galdiem un skaistiem sienas pannu.

Kravas telpā atrodas saldētavas un remontu darbnīcas. Viesnīcas celtniecībā izmantoti laikmetīgie apdares materiāli.

Viesnīca un stāvvietā tai blakus var uzņemt līdz 200 motorlaivu un to pasażierus.

KOKS BEZ ZĀRIEM

Vai tas var būt? Izrādās, ka var. Vorohťjanskas mežrūpniecības kombināta teritorijā aug egļu bez neviena zara. To dēvē par čūskveida egļu. Skuju adatiņas aug tieši uz stumbrā. Otra tāda egļu aug šī kombināta strādnieka I. Prodanjuka sētā. Jāsaka, ka katra tāda egļu Karpatos atrodas mežsaimniecības zinātnieku uzskaitē. Ivano Frankovskas, Cernovicu un Aizkarpatu apgabalos ir zināmas tikai piecas čūskveidīgās egles.

Kontroleksemplars

ZVAIGZNE

INDEKSS 77153 Cena 30 kop.